CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नेवाः इहिपा विधि

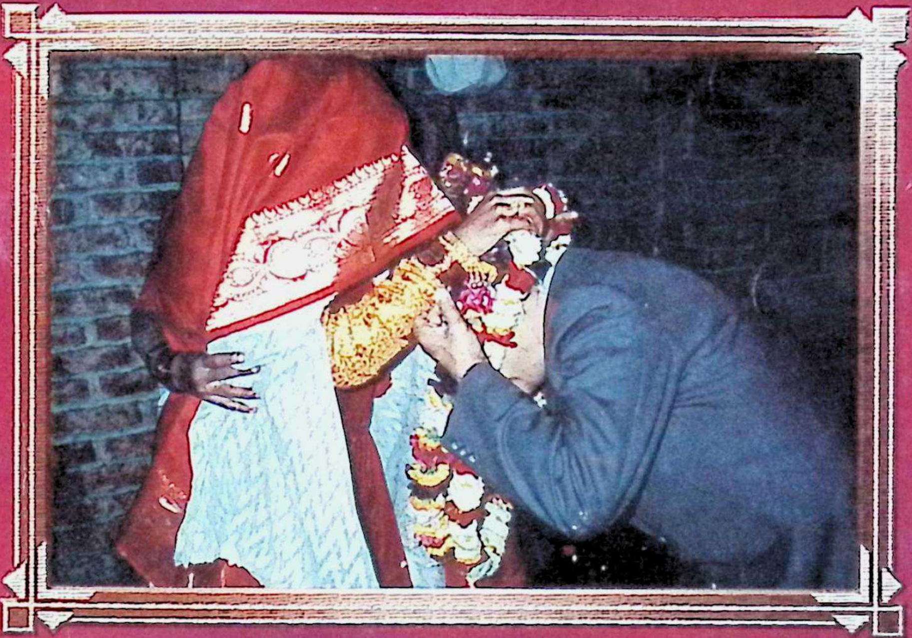

च्वमि

रीता राजभण्डारी

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नेपालमण्डल पिथना–१४

नेवाः इहिपा विधि

च्वमि

रीता राजभण्डारी

पिकाक

नेपालमण्डल घःचाःधुकू
नेपालभाषा केन्द्रीय विभाग
यलध्वखा, यल

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पिकाक :- नेपालमण्डल घ:चा:धुकू
चैन लाकौल स्मृति भवन
नेपालभाषा केन्द्रीय विभाग
पाटन संयुक्त क्याम्पस
यलध्वखा, यल

तिथि :- ने.सं. ११२२ कौला

न्हापा :- १००० प्रति

मू :- ७५।-

थाकू :- एन्जल अफ्सेट प्रेस
मध्यपुर थिमि-७
बाहाखा बजार

Bibliography:
Rita Rajbhandari, AD. 2002
NEWA IHIPA VIDHI (The System of Newar Marriage),
Lalitpur: Nepal Mandal Ghahchahdhuku, NS. 1122 Kaulla

ISBN - 99933 – 34 – 43 - X

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

देछा

मांम्हं संसार खंकाबिल । तर सुथालाक्क बांलाक्क जीवन हने फय्क थन तक थ्यनका बिउपिं मांम्हं मयाक्व माया याना: माक्व ह:पा बियादीपिं वज्ये मोहनकुमारी निनि कपिलदेवी व अवुजु तीर्थलाल राजभण्डारी (न:घ:भनी) जु ख: । वय्क:पिनिगु लुमंत्ति थ्व चिकिचाधंग् सफूछगू देछाया च्वना ।

रीता राजभण्डारी

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

धलः

१. पृष्ठभूमि ६–१२
   - १. संस्कार परिचय ६–९
   - २. संस्कारया ताजि ९
   - ३. नेवाः संस्कार १०
   - ४. नेवाः इहिपाया संस्कार ११
   - ५. इहिपा परिचय ११–१२

२. नेवाः इहिंपा १३–२०
   - १. परिचय १३
   - २. इहि १४–१६
   - ३. बाह्रा १६–१८
   - ४. इहिपा १८–२०

३. इहिपा न्ह्यःया विधि २१–४५
   - १. परिचय २१–२२
   - २. जातः तु मतू स्वय्गु २२–२३
   - ३. म्ह स्वय्गु २३–२५
   - ४. क्वः छिइगु २५–२६
   - ५. ग्वय् विइगु २६–२९
   - ६. लाखा विइगु २९–३२
   - ७. मेले जा नकेगु ३२–३४
   - ८. कल्या न्ह्याके छ्वय्गु ३४–३७
   - ९. ग्वय्का भ्वय् ३७–४०
   - १०. दूधंके छ्वय्गु ४०–४१
   - ११. भमचा काःवनेगु ४२–४५

४. इहिपाया मू विधि ४६–९०
   - १. परिचय ४६–४७

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

२. स्वयंवर ४७–५२
३. म्ह्याय्मचा पितविइगु ५३–६०
४. लसकुस ६१–६३
५. ह्वंकेगु ६४–७२
६. सँ प्याकेगु ७२–७७
७. क्वथाः बिचाः ७७
८. वंजला वनेगु ७८–७९
९. ख्वाः स्वय्गु ८०–८५
१०. जिचाभाजु दुचायकेगु ८६–९०
११. लिलाधु वनेगु ९०
५. इहिपा धुंकाया विधि ९१–१०१
१. परिचय ९१–९२
२. सम्धी स्वाय्गु ९२
३. मकः कुके छ्वय्गु ९२–९३
४. कःछे नके छ्वय्गु ९३–९४
५. म्हपूजा कु छ्वयगु ९४–९८
६. लिकु छ्वय्गु ९८
७. द्यःगु पूजाय दुकाय्गु ९८–१०१
६. लिखँ १०२–१०९
टिप्पणी ११०–१११
लिधँसा ११२–११४
खल्हाबल्हा ११५
७. नेवाः इहिपा सम्वन्धी खँग्वःमुना ११६–१४२

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पृष्ठभूमि

१. संस्कार परिचय

संस्कार खँग्वः संस्कृतया कृ मूल धातुइ सम् उपसर्ग व घञ प्रत्यय च्वनाः दुगु खः । थ्व संस्कार खँग्वः ॠग्वेदय् छ्यलाःतःगु खनेदु ।[1]

थ्व संस्कारयात धर्म अनुसार व भाषा कथं सम्बोधन याय्गु याइ । संस्कारयात अंग्रेजी भाषां ceremony व ऊर्दु भाषं 'रसम' धाइ । थ्व संस्कार वैदिक कालंनिसें न्ह्याना वयाच्वंगु खनेदु । हिन्दू धर्मावलम्वितय्सं धार्मिक ग्रन्थ वेद अनुसारं संस्कार हनाः वयाच्वंगु खनेदु । संस्कारया अर्थ खः पाय्छि याय्गु , भिंकेगु , नी याय्गु । लिसें बुसांनिसें सीकाः तक याय्गु "कर्मकाण्ड" व "क्रियाकर्म" पुर्खानिसें यानाः वयाच्वंगु "छाप, किचः" खः । गुलिन संस्कारत दु, उकिया विधि नं दु । व फुक्कं हिन्दू धर्मशास्त्र अनुसारं हे दय्कातःगु खनेदु ।

न्हापां शैव धर्म पिहांवल । उकियात वैष्णव धर्म भचा भचा हीकल । थनं लिपा मेमेगु धर्म व कचामचात पिहांवल । थ्व फुक्कंयात कःघानाः हिन्दू धर्म धकाः धायगु यातः । थ्वहे धर्मया आधारय् कर्मकाण्ड संस्कारत नं पिहांवल । लिपा बुद्ध, जैन, मुस्लिम व क्रिस्चियन धर्म नं पिहांवल । अले थःथःगु धर्म व समाज नाप मिले जुइक संस्कार दय्काहल । न्हापायागु संस्कारय् छुं छुं पाकाः थःगुहे मौलिकथें यानाहल । मू अर्थ उद्देश्य भाव वहे खः । खाली थुइकेगु पहः व मान्यता जक पाःगु खः । अय्सा थःथःगु धर्म अनुरुपं संस्कार हना वयाच्वन ।

ब्रम्हाण्डय् न्हापा मनू धैपिं हे मदु । लिपा बँमनूया सृष्टि जुल । वहे झीगु पुर्खा खः । जब बँमनू विकास जुजुं वल । ई पानाः वःलिसें संसार नं हिलावन । बँमनू नं मनू जुयावल । थः धैम्ह म्ह सीकहल । पशु मखु धका नं चाय्कहल । लज्जा शर्म नं दय्काहल । अले नय्गु त्वनेगु नं सय्काः हल । बांलाक च्वने पुने सय्काः सभ्य जुयाः वल धैगु खँ विद्वान मानवशास्त्रविद्‌पिनिगु सफुली ब्वनें दु ।

थ्वहे अनुसारं मनुष्यया विकास जुसेंलि इमिसं थःगु जंगली व्यवहार

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

बांमलाः धकाः चायकलं । अले थःत ल्वयक व्यवहारया नियम दयकल । थथे याय् ज्यू , थथे याय् मज्यू, थुबले थथे याय्गु अवले अथे याय्गु धयागु नं दयकल । थ्वहे नियम व्यवहार कथं थःपिनि जीवन सुथां लाक्क न्ह्याकेगु यानाहल । थुकिं संसारया नापं मनूतनं विकसित जुजुं वल । नियम नं पालना यायां वन । थ्वहे नियम लिपा वनाः संस्कारया नामं जाल ।

अथेला थ्व संस्कार गवले निसें न्ह्यात धैगु खँला सी मदुनि । अय्सां थ्व संस्कार वैदिक कालय् देवदेवीपिनिगु पालंनिसें न्ह्याःत.धया तगु खँ धार्मिक सफुली न्ह्यथनाः तःगुलिं सी दःत । थ्वहे संस्कार मनूतय्सं थौंतक हनाः वयाच्वंगु दु । मनूतय्सं गुलिनं संस्कार हनाः वयाच्वन व फुक्क आध्यात्मिक धार्मिक दृष्टिकोणं जक वांलाःगु भिंगु मखु कि विज्ञानया दृष्टिकोणं नं उलि हे बांलाःगु खनेदु । मनूतय्सं संस्कारयात धार्मिक बृष्टिकोणं जक स्वयाः थ्वला धार्मिकतय्सं अथवा धर्मावलम्बितय्सं जक याइगु खः, थुकिं छुं फायदा मदु । थ्व संस्कार याःसां छु, मयाःसां छु । थुकिं छु वी, छु दै धकाः अन्धविश्वासं याना त्वःताः छ्वइपिं नं यक्व दु । न्हापायापिं मनूतय्सं विज्ञान कथं थुइके मफु, मसः । आध्यात्मिक व धार्मिक कथं जक थ्वीकाः कनाः वयाच्वन । धर्म धालकि त्वःतीमखु । आस्था व विश्वासं हनाः च्वनी धकाः दक्व संस्कार धार्मिक नियमय् दुने लाकाः तल । याकाः नं वयाच्वन । गुलि नं सस्कार यानाच्वन व फुक्क धैथें विज्ञानया दुने लाःवः । गर्भे नयँचाःइबले(मचा प्वाथय् दइबले) मां जुइम्हेसित तागतया नसा अप्वःनके माः । अले याउँक मचा बुइ । उकिं न्हापां तागत दैगु नसा धौबजि नकः वनेगु धका धौ, ला, ख्यैंय् , वजि ज्वनाः नकः वनी ।

अथेहे मचा बुयाः न्याला मदुतले मंचाया पाचन शक्ति उलि बल्लाइ मखुनि । उकिं मांया दुरु जक त्वंकाः तइ । मांया दुरु गाक्क वय्केत इमू व इसमूया(खिचा भ्वयः) छताजि तरकारीया कँ खुना नकी । गुकिं दुरु खाना वइ । अनंलि न्याला खुला दतकिं मचाया पाचन क्रिया याइगु अंग पूरा विकास जुइ । अले व मचां अन्न पचे याय्फै । थुवलेतिनि मचा जंक्व धकाः जा नकेगु संस्कार याइ । अथेहे बाह्रा मतःतल्य इहिपा यायेमज्यू धकाः बाह्रा तयाःतिनि बियाः छ्वइ । छायधाःसा झिंनिदँ न्ह्यः मिसाया चिं खने दै

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मखुनि । पूर्णरुपं मिसा जुइ मखुनि । सन्तान दय्केगु अंग विकास जुइ मखुनि । लिसें वयाके संसार न्ह्याकेगु शक्ति तथा क्षमता पूर्णरुपं दै मखुनि । उकिं वाह्रा मत:तल्य इहिपा याय् मज्यू धयातल: । उकिसन मचावले हे वाह्रा तया: विया: छ्वइ धका: वाह्रा तय्गु ई तक नं क्व:छिना त:गु ख: । थथे हे मेमेगु संस्कार नं विज्ञानया लिधंसाय् न्ह्याका वयाच्वंगु ख: धा:सां ज्यू । उकिं भ्रीसं संस्कार धयागु याय् म्वा:, त्व:ता: छ्वय् धाय्गु थ:गु निंतिं हे हानीकारक ख: ।

मनूतय्सं संस्कार धैगु छु ? छाय् मा:गु ? धाइ । तर संस्कार धैगु मनूतय् जीवन नापं स्वापू दुगु छगू अंग ख: । संस्कार मदुम्ह मनू मनू हे मखु । पशु सरह धा:सां छुं पाइमखुथें च्वं । न्ह्याथाय् हुं, न्ह्याथाय् च्वं वयात संस्कारं चिना तइ । संसारेय् मनू जुया: म्वाय्गु ख:सा संस्कारया दुने च्वनेमा: । संस्कार विना मनू म्वाय् फैमखु । मनूतय्त नियमं सदां चिना हे तइ । क्याम्पसय् क्याम्पसया नियमय् च्वनेमा: । अफिसय् वंसा अफिसया नियमय् च्वनेमा: । थ्वयात मेगु भापं अनुशासन धाइ । अनुशासनय् च्वनेगु नं छगू कथं संस्कार हे ख: । गनं नियमय् च्वने म्वा: धैगु मदु । अथेहे जीवन न्ह्याकेत संस्कारय दुने च्वने मा: । थ्व मनूतय्त म्हसीकेगु छगू साधन व ज्याभ: नं ख: ।

छम्ह मनुखं वया संस्कारं याना: गुगु देशयाम्ह, छु जातयाम्ह , छु धर्मयाम्ह ख: धका: म्हसीका विइ । हानं व मनूया व्यक्तिगत परिचय नं विइगु याइ: । गथे धा:सा सुयां इहिपा याना: च्वंगु खन धा:सा व मनू पश्चिमी मुलुकयाम्ह, पूर्वीय मुलुकयाम्ह धका सीकेफु । थुगु धर्मयाम्ह धका: नं सीकेफु । थुगु जातयाम्ह, थुगु वर्गयाम्ह, लिसें थुगु समाजयाम्ह धका: नं सीकेफु । अथेहे नेवा:तय्‌नं संस्कारं याना: जात, वर्ग व समाजया परिचय जक मखु व्यक्तिया परिचय नं विइ । गथेकि मचायात जा नकलकिं न्याला खुला दत धका सिकी । हानं मचायात जा मनकु तल्य संजाब मदुगु लँ फिका: तइ । जब जा नकल अवले संजाब तया: पुतु दुगु लँ (भोतो) ल: ल्हाना विया: फिकी । थुकिं नं मचा गुलि दत, जा नकु मनक्‌नि धका: परिचय बी । अले इहि याना: इहिपरसिं सिंकलकिं व मचा मखुत त:धिक जुल । मिसां मचा

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

जुल । समाजय् वयात थाय् दत धका: सिकी । वाह्रा तलकिं झिदँ झिंनिदँ दत । वं संसार न्ह्याके फत । वयात इहिपा याना: ब्यूसां जिल धका: थुइकी । अथेहे ग्वय् काल विल जुल धा:सा इमिगु इहिपा जुइगु जुल धका: सिकी । हानं दू धंके हलकिं भमचा का:वल धका थुइकी । अथेहे न्हापांया ज्या:जंक्व यातकि मनू न्हय् न्हस्वँ (७७ दँ) दत धका सीकी: । थुकथं विचा: याना स्वयबले नेवा: तय्गु संस्कारय् त:धंगु विशेषता दु धयागु सीदत । थ्व संस्कार मध्ये इहि, वाह्रा व ज्या:जंक्व मौलिक संस्कार ख: ।

२. संस्कारया ताजि

नेपा:या नेवा:तय्सं वैदिक कालनिसेंया संस्कार ज्वना: वया:च्वंगु जुल । हिन्दू धर्मया मूल ग्रन्थ वेदया आधारय् हना: वयाच्वंगु जुल । वैदिक इलय् निसें अन्नप्रासन, उपनयन, इहिपा व अन्त्येष्टि संस्कार यायगु चलन दु । थ्व ऋग्वेद अथर्ववेद नापं स्कण्डपुराण, भविष्य पुराण, पद्म पुराण लिसें रामायण, महाभारत ग्रन्थय् नं उल्लेख जुया च्वंगु खनेदु । सिद्धार्थ गौतमया इलय् नं नेवा: संस्कार कर्मकाण्ड व क्रियाकर्म या: धैगु खँ ललितविस्तर, सुगत सारैभं क्यं । अथेहे हिन्दू धर्म ग्रन्थ कथं झिंखुगू(१६) कर्मकाण्ड दु । उकी खुगू कर्मकाण्ड त्व:ता: झिगू जक नाला: याना: वयाच्वंगु खनेदु । थ्वयात दशकर्म धाइ । थ्वहे दशकर्मया दुने च्वना: झिंखुगू(१६) संस्कार न्ह्याका च्वंगु दु । थ्वहे झिंखुगू संस्कार नेवा:तय्सं नं हना वयाच्वंगु जुल । थ्व नेवा:तय्गु अस्तित्व व महत्वपूर्णगु संस्कार ख: । हिन्दू धर्म अनुसार, शास्त्रानुसार संस्कार थथे ख: ।

१. गर्भाधान	२. पुंसवन	३. सीमन्तोननयन
४. जातकर्म	५. नामकर्म	६. अन्नप्राशन
७. कर्णवेध	८. विद्यारम्भ	९. चूडाकर्म
१०. केशान्त	११. उपनयन	१२. वेदारम्भ
१३. समावर्तन	१४. विवाह	१५. ज्या:जंक्व
१६. अन्त्येष्टि		

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

३. नेवाः संस्कार

थुकथं मनूतय्सं हिन्दुशास्त्रानुसारं दयका तगु झिंखुगू संस्कार हनाः वयाच्वंगुयात गुम्ह गुम्हस्यां छ्वायफ्वाय् यानाःथगुहे तालं यथे नं हनाः वयाच्वंगु दु। थुके मध्ये थौंकन्हे नेवाःतय्सं हनाः वयाच्वंगु संस्कार थथे खने दु। –

१. धौबजि नकेंगु। २. मचांबु कंके छ्वय्गु।
३. छैथि (प्यूचां न्ह्याकेगु)। ४. मचाबू ब्यंकेगु।
५. नामकरण याय्गु। ६. लछिया म्वः ल्हुइगु।
७. मचा जा नकेगु। ८. न्हायूपं प्वाः खनेगु।
९. आखः स्यनेगु। १०. जन्मन्हिं याय्गु (निदँया)।
११. बुसँ खाय्गु (इहि)। १२. कय्ता पूजा (वाह्रा)
१३. इहिपा १४. ज्याः जंक्व
१५. अन्त्येष्टि

थुलि संस्कार नेवाःतय्सं हनाच्वंगु जुल। थुके छता निता त्वःफ्यूगु दय्फुनि। नेवाः धाःसां थ्व दक्वं संस्कार हने म्वाःपिं नं दु। जात वर्ग अनुसार स्वयाः याय् माःपिं नं दु। म्वाःपिं नं दु। हाकनं छुं संस्कार यानाच्वंगु इलय् मभिं विध्वंस जुया लिपा निसें मयासें त्वःताः छ्वःपिं नं यक्व खनेदु। गथे छम्ह मखंया श्रेष्ठ जातितय् मचा जंक्वया ना भ्वय्नक भ्वय् क्वमचानिबले हे जंक्वयाम्ह मचा सिना बिल। उकिं लिपा निसें मचा जंक्व धैगु हे मयात। आः तकं नं मचा जंक्व (जा चिपं थीकेगु) संस्कार बांलाक झझधाय्क मयानि। जाचिपं थीकूसां मेगु व्यवहार तजिलजि मयानि। थुकथं नं संस्कार न्हनावना च्वंगु खनेदु। अथेहे इहिपा धयागु नं नेवाःतय् छगू तःधंगु संस्कार खः। मिसा मिजं निम्हत्यपू जुयाः जीवन हनाः संसार न्ह्याकेगु लागी थ्व संस्कार तस्सकं महत्व पूर्णगु जुल।

४. नेवाः इहिपाया संस्कार

थ्व नेवा संस्कारय् न्हयथना थें नेवाःतय्सं हनावयाः च्वंगु संस्कार मध्य १३ ल्याख्य् लागु संस्कार इहिपा संस्कार खः। नेवाःतयग इहिपा संस्कार

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

य् मेगु यक्व संस्कार विधि दुसुना च्वंगु दु । थ्व इहिपा संस्कार विधिइ यायमा:गु विधित क्वय् वियागु जुल ।–

१. जातः तू मतू स्वयगु	२. म्ह स्वयगु
३. भमचा क्वःछिइगु	४. ग्वय् बिइगु
५. लाखा बिइगु	६. मेले जा नकेगु
७. कल्या छ्वयगु	८. ग्वयकाः भ्वय
९. दू धंके छ्वयगु	१०. भमचा काःवनेगु
११. स्वयंवर	१२. म्ह्याय्मचा पितविइगु
१३. लसकुस	१४. ह्वंकेगु
१५. सँ प्याकेगु	१६. क्वथा बिचाः
१७. वंजला वनेगु	१८. ख्वाः स्वयगु
१९. जिचाभाजु दुचाय्केगु	२०. लिलारु वनिगु
२१. सम्धी स्वायगु	२२. मकः कुन्के छ्वयगु
२३. (कःछे) नके छ्वयगु	२४. म्हपूजा कु छ्वयगु
२५. लिकु छ्वयगु	२६. द्यःगु पूजाय दुतिइगु

५. इहिपा परिचय

इहिपा धैगु संस्कृतं विवाह खः । थुकियात बिहाः, ब्याहाः धाय्गु यात । नेवाः भासं इहिपा धयातल । थ्व इहिपा धयागु संसारय् मनूत गुवले उत्पति जुल अवलेनिसें हे दत । थ्कीसं "विष्णुया लक्ष्मी नापं, महादेवया सतीदेवी व पार्वती नापं, दक्षप्रजापतिया विरणी नाप जूगु व द्वापर युगय् नं कृष्णया रुक्मणी नापं, रामया सीता नापं इहिपा जूगु खँ विभिन्न हिन्दू धर्मग्रन्थय् ब्वनागु दु । जब ब्रम्हां दक्षप्रजापतिया उत्पति यात । उबलेनिसें थ्व संसारय् मनूत दत । अनंलि थ्व संसार न्ह्यात धयागु खँ स्कण्डपुराणया लिधंसाय् च्वयाःतःगु स्वस्थानी व्रत कथा नं सिइदु । थथेहे विभिन्न देवदेवतापिनिगु पालय् निसें इहिपाया चल्रन दुगु खँ थन प्रस्ट जूवल ।

इहिपा धयागु मिसा मिजं निम्हं कलाः- भाःतया रुपय् जीवन जःछिं निम्हत्यपू जुयाः परिवारया रुपं च्वनेगु छगू संस्कार खः । थ्व संस्कार विना

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कला: भा:त निम्हत्यपूया जीवनय् अर्थ पूवनी मखु । कयतापूजा याना गुरुकुलय् शिक्षा कायधुंका: गुरुया आज्ञा कथं गृहस्थाश्रम धर्मय् च्वनेगु हे इहिपा ख: धयागु विद्वान भाजु मधुसुदनया धापू दु।[४] थ्व इहिपा ऋग्वेदया कथं मनूतयूसं प्यंगू कारणं याइ ।[५]

१. छैं जुइकेत
२. धर्मकर्म यायत
३. सन्तान दयूकेत
४. मोक्ष प्राप्त यायत

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नेवाः इहिपा

१. परिचय

थ्व इहिपायात विद्वान भाजुपिसं थःथःगु तालं व्याख्या याना दीगु खनेदु । विद्वान भाजु गोविन्द भक्तानन्द राजोपाध्यायजुया धापू कथं हिन्दू धर्मग्रन्थ ऋग्वेद, अथर्ववेद अनुसारं नेवाःतय् मिसामस्त ई स्वयाः छम्ह छम्हस्यां जिम्मा कयाः रक्षक जुयाः वयाच्वंगु जुल ।[६] न्हापा चन्द्रमायात जिम्मा विइ । चन्द्रमां रक्षा यानाः तःधिक यानाः विइ । अनं गन्धर्वयात बिइ । गन्धर्वं ल्यासे यानाः मिसाया भावनां जाय्काः मछ्रापहः वय्काः अग्नियात लःल्हाना विइ । अग्निं रक्षा यानाः मिसाया गुणं जाय्काः सन्तान दय्केत सक्षम यानाः विइ । उकिं द्यःब्रम्हुतय् कन्यादान विइवले चन्द्रमा, गन्धर्व व अग्नि स्वम्हं न्ह्यःने तयाः यज्ञ यानाः मनुष्ययात कन्या दान विइ । थथे जूगुलिं नेवाः मिसामस्तय् छकः जक इहिपा जुइ ।

भाजु हरिराम जोशीजुं ऋग्वेदया आधारय् नेवाः मिसा मस्त प्यकः इहिपा जुइ धका धयातःगु दु । न्हापां सोम चन्द्रमा (इहि), अनं गन्धर्व धकाः बाह्राख्याः, अनंलि अग्नि धकाः सूर्य (बाह्रा पिकाय्गु) व अन्त्य मनुष्य नापं इहिपा जुइ ।[७] थथे विभिन्न विद्वानतय्गु धापु दु । अय्सां नेपाःया नेवाःतय्सं मिसामचात स्वकः इहिपा जुइ धका धया वया च्वंगु दु , याना नं वया च्वंगु दु ।

१. इहि
२. बाह्रा
३. इहिपा

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

२. इहि

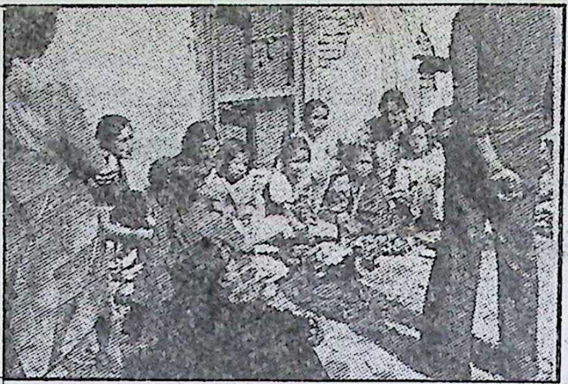

१. इहि यानाच्वंगु

इहि धैगु नं छखें इहिपा खः। संस्कृत खँग्वः विवाह नं वेहे, येहि, यिहि, इहि जूगु खः। उकियात नं भिं इहिपा (विवाह याःगु) धागु जुइ। कालान्तर य् इहि व इहिपायात पाः कथं छ्यलेगु यात।

नेवाःतय् मिसामचा खुदँ निसें गुदँ तकया दुने इहिपा याइगु चलन दु। मिसामस्त थीमत्यः मजुनिबले हे इहि याइ। थथे मिसामस्त थीमत्यः मजूनिवले इहिपा याय्‌गु तस्सकं बांलाः भिं धकाः शास्त्रय् धयातःगु खनेदु। उकिं मिसामस्त थीमत्यः मजूनिवले इहिपा यानाः धर्मशास्त्र कथं कन्यादान बियाः वयाच्वंगु खः। नापं बौया कर्तव्य व धर्म पालना यानाः वयाच्वंगु जुल। शास्त्रं धयाः तःकथं मां बौयात तःधंगु धर्म लाइ धैगु धारणां इहिपा यानाः वयाच्वंगु जुल। गथे स्वस्थानी वाखंनय् न्हय्‌दँ दुम्ह गोमयजुया न्ह्येदँ (न्हसाधं) दुम्ह ज्याथ शिव शर्मा ब्राम्हण नापं इहिपा जूगु खँ उल्लेख जुयाच्वंगु खनेदु।[८]

थथे मचावले इहिपा यानाः बिलकि दैवसंयोगं मचां निसें विधवा जुयाः च्वनेमाल। मचावले हे संसारया नियमं चिनाः बिइवले गुम्हेसिया मचासू हे मतंनि, निम्हत्यपूया सुख वैभव सीके मखंनि धकाः तायकाः मचा इहिपा याय्‌गु त्वःताःछ्वत। थुकेया विकल्प नं माला धर्मशास्त्रया नियमयात नं त्वःते म्वाक मचायात व्यावहारिक अन्याय मजुइक इहि याय्‌गु यानाः थःगु कर्तव्य पूवंका च्वंगु जुल। थ्वयात मचा इहि धाइ। मचा इहि याय्‌गु नं छगू

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
धार्मिक आध्यात्मिक इहिपा खः ।

थ्व इहि सुवर्णकुमार(विष्णु)यात कन्यादान बिइगु धाइ। गुम्ह गुम्हस्यां व्याः(शिव)यात कन्यादान बिइगु धाइ। तर थ्व इहि याइवले कोल्लाय् लुँ छकू , व्याः छगः तइ । वौनं मुले फेतुका म्ह्याय्या ल्हाः ज्वनाः कन्यादान याइ।[१] लुँ धैगु विष्णु खःसा व्याः धैगु शिव खः। उकिं थन विष्णु व शिव निम्हं दुगु जुल। तर कन्यादान व्याःयात बिइ। छाय्धाःसा मनूतय्सं "तःग्वःगु व्याः लातकिं बुराम्ह भाःत लाइ" धका धयाः वयाच्वंगु दु। उकिं व्याः काइवले वांलाःगु चीग्वःगु ल्यइ। थुकियानाः इहिपा व्याः नापं जूगुख धैगु खँ पुष्टि जुव। थथे स्वस्थानी ग्रन्थय् विष्णुयात कन्यादान बिइगु धकाः मन्त्र ब्वनाः महाद्यःया ल्हातिइ सतीदेवीया ल्हाः लाकाः बिइ। अथेहे भ्री इहिबले नं सुवर्णकुमार न्ह्यःने तयाः शिवयात कन्यादान बियाः वयाच्वंगु खः धाःसां छुं पाइमखु।

थथे इहि यानातःपिं मिसामस्त गवलें विधवा जुइ मखु। सदां पतिव्रता जुइ धका आडवानल तन्त्रया धापु दु। मनुष्य नापं इहिपा जुया भाःत मन्त धाःसा वं भाःतं बिउगु जक त्वःतूसा गाः। थौंकन्हे भाःत सितकिं मिसातय्सं फुक्कं समाःज्वलं त्वःतेमाः। तर थ्व दक्व समाःज्वलं चुरी, सचिका, सिन्हः प्वत्या मचा जंक्वबले हे विधिवत बियातःगु खः। हानं इहिबले शिवयात कन्यादान बियाः तःगुलिं शिव धैम्ह अमर खः। उकिं मिसातय्सं छु नं त्वःतेम्वाः, बारे याय्म्वाः। तर भाःतं सिन्चा छाय्कूगु भुयू सिन्हः छता बारे याःसा गाः। उकें मिजं मन्त धाय्वं सदाकालं ह्याउँ धयागु हे मपुंसे विधवा रुप कयाः च्वनेगु आवश्यक मदुथें च्वं।

नेवाःतय् सामाजिक संस्कार कथं नं थ्व इहि धैगु छगू बिस्कंगु तःधंगु मौलिक संस्कार खः। थ्व इहि नं मचाया छगू कथं परिचय बिइगु ज्या जुइ। मिसामचाया इहि मयातल्ये ह्याउँमचा सरह जुया च्वनी। वयात समाजया छुं नियमं नं चिइमखु। संस्कार नं याइमखु। उकिं इहि संस्कारं मिसामचायात तःधिक याना वी। समाजय् थाय् बिइ। संस्कारया नियमं चिनाः समाजय् दुथ्यात धकाः क्यनी। थ्व इहि संस्कार द्यःब्रम्हुतय् याय्गु चलन मदु। थुमि धर्मशास्त्र वेद कथं खुदँ न्हय्दँ दैबले हे म्ह्याय्मचा

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कन्यादान बिया छ्वइ । थौंकन्हे ब्रम्हुतय्सं नं मचाबले इहिपा याना: बिया: मछ्वसे मचा इहि याना: हल । अथेहे नेवा: समाजय् राजवाहक, रजक, कपाली व च्य:लातय् इहि याय्गु संस्कार मदु ।

३. बाह्रा

२. बाह्रा तम्हं सूर्द: पूजा यानाच्वंगु

मिसामचायात च्यादँ निसें झिंनिदँ तकया दुने साइतय् धौसग बिया: क्वथाय् कुनेगुयात बाह्रा तय्गु धाइ । मिसामचायात झिंछन्हु तक मिजंतय्गु किपा: तकं मक्यंसे नापं सूर्यया ज: तक नं मक्यंसे क्वथाय् कुना तइ । थ्वयात बाह्रा तैत:गु धाइ । झिंनिन्हु दय्का: क्वथां पिकया: सूर्य दर्शन याकेगुयात बाह्रा पिकाय्गु धाइ ।

बाह्रा तय्गु धैगु थुगु शास्त्रय् दु धका: सी मदुनि । अय्सानं ऋग्वेदया (ऋग्वेद म. १० अ. ७ सु. ८५) नापं छुं सम्बन्ध खनेदु । विद्वान भाजु गोविन्द भक्तानन्द राजोपाध्यायजुया धापु कथं "न्हापा सोमं रक्षा याइ । अनं त:धिक जुलकिं रक्षाया निंतिं गन्धर्वयात विइ । अनंलि ल्यासे याना: अग्नियात ल:ल्हाना विइ धैगु खं पुष्टि जूव: । बाह्रा तयत न्हापां चन्द्रमा क्यना क्वथाय् दुछ्वइ । अवले छ त:धिक जुल, बांह्रा तय्त्यना धका सुचं बिइ । बाह्य् क्वथाय् बाह्राख्या: स्वनी । थ्व बाह्राख्या: धैम्ह नास:द्य: ख: । नास: द्य:वं मिसाम्हस्तय्त नासलं लीका: मे हालेगु, प्याखं ल्हुइगु स्यनी । उकिं बाह्रा क्वथाय् न्ह्थाम्ह न्ह्याक्व दँ दुम्ह मिसात जूसां दुहां वया मे हाली, प्याखं ल्हुइ

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मछालि मखु । बाह्राख्या: द्य:वं बांलाका: वी मचायात बाह्राख्या:नं रक्षा याना तइ । अनंलि भिंनिन्हु खुन्हु वाह्राख्याकं (अग्नि) सूर्ययात जिम्मा विइ । अग्निं रक्षा याना तइ । मनूतय्सं धाइकि मचायात वाह्राख्या:नं स्वका: गुलि बांलाना च्वन धाइ । भिंनिन्हु खुन्हु पिकया: सूर्यद्य:या दर्शन याकी । सूर्य मिसायात मा:गु तत्व पूवंका विइ । मिसामचायात मिसा याना वी ।

वाह्रा धैगु इहिपा मखु धैगु विद्वानपिनिगु धापु दु । अथेहे विद्वान भाजु गोविन्द भक्तानन्द राजापाध्यायजुया धापू कथं बाह्रा धैगु मिसामचातय्गु शरीर पूर्णरुपं विकास वइ । उगु इलय् थीमत्य: जुया: छं संसार न्ह्याकेफत धका क्यनी । थथे थीमत्य: जुइवले गर्भाधान जुइगु सम्भावना दु । उकिं वयात न्ह्य:नेलाम्ह, मखुम्ह मनूया पंजाय् लाइ, कुलँय् लाना: वांमला:गु घृणित अवस्था मवय्मा: धका: क्वथाय् भिंछन्हु तक कुनी । थवले सु मिजंत नापलाकी मखु । छ त:धिक जुल , ल्यासे जुल । मखुथें जुइ, मखुगु लँय् वनी । छक: व्दनकि जीवन का:छिं वान्छ्वयात:गु चाग:थें जुइ । वा: चाय्कि । थ: थम्हं म्हसिका मन ची फय्कि धका: सुच बिइगु ख: । व बाछियात ऋतुकाल नं धा: ।

न्हापा इहि याय् धुनेवं इहिपा याना: विइर्पिं नं दु । वाह्रा मतसे विया छ्वया: भा:तपिंथाय् तु बाह्रा च्वन धा:सा भा:तपिंथाय् छेँय् हे वाह्रा तइ । थ:छेँय् वाह्रा च्वंसां भा:तपिंथाय् यंकी । अले मांपिसं जिचाभाजुया छेँय् वया: छुस्या मुस्या नक: वय्गु चलन दु । लिपा इहि याना तुं बिया छ्वय्गु चलन मदया वन । अले मज्यू जुइकातिनि बाह्रा तय्गु जुल । थथे बाह्रा च्वंका जक वाह्रा तय्वले न्ह्योनेलाथाय्, मभिंगु इलय् मज्यू जुया बिइ । वाह्रा तल धाय्व खब्याय् माल धाइ । खब्याय् मालेवं छुं नं याय् मजिल, अशुद्ध जुल । त:त:धंगु ज्या खँ पनिगु जुल । उकिं ज्याय् मछिंक बाह्रा च्वना: बिइ धका: थौंकन्हे साइत स्वया: भिंगु दिनय् भिंगु इलय् वाह्रा तया: वयाच्वंगु ख: । अय्सां आ: तक नं बाह्रा च्वंकातिनि बाह्रा तय्गु याना: वया: च्वंपिं नं दनिइ । धौसगं विया: चन्द्रमा क्यना: क्वथाय् कुना: बाह्रा तइ । प्यन्हु या खुन्हु दतकिं क्वंचिकं साय्की । क्वंचिकं मसाय्कुतल्य चि नकिमखु । क्वंचिकं साय्कलकिं छुस्यामुस्या नक: वइ । छुस्यामुस्या धा:सां मुस्या तया: हइमखु । मुस्याया

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पलिसाय् बरां तयाः हइ । चि नं नांकिइ । तर अमय् भ्याः नांकिमखु । थुबले निसें पाजु, निनि, तता, केहें थःथितिपिंसं छुस्यामुस्या नक वइ । न्हापां बाह्राख्याःयात छुस्यामुस्या मरि, सि छाइ । अले बाह्रा च्वंम्हसित बिइ । अनंलि पासा च्वंम्हसित बिइ । लिपा बाह्रा क्वथाय् म्हित वःपिंत इना बी । छैंयागु छुस्यामुस्या नक वःपिंत व बाह्रा च्वंम्ह व पासापिंत नं इना बी । छुस्यामुस्या नक वःपिं व म्हित वःपिंत बाह्रा पिकायबले भ्वय् सःताः नकी ।

बाह्रा धैगु पाजुया छैंय् तय्मज्यू धैगु धापु दु । पाजुपिंत मभिं धाइ । उकें छुं जुयाः पाजुपिंथाय् बाह्रा च्वन धाःसा गां त्वःपुया थःगु छैंय् हइ । हानं बाह्रा तयाः तःम्ह छुं जुयाः मन्त धाःसा क्वथां पित हय्मज्यू । क्वथाया धलिं व्हः खनाः छेदिइ क्वकाया छेदिइ थुनेमाः धैगु पुलांगु धापु दु । थ्व ज्या मिसातय्सं जक याय्माः धैगु नं ताय् दु । वाह्रा तय्गु संस्कार खँय्तय् मदु । इमि गुफा राख्ने धकाः गुन्हु क्वथाय् कुनी । थथेहे रजक, राजवाहक, शाही व कुचिकारतय् नापं मेमेपिनै नं बाह्रा तय्गु संस्कार मदु ।

४. इहिपा

३. थाय्भु नयाच्वंगु

बाह्रा पिकयाः सुर्दः दर्शन याकी । थ्व संस्कारं मिसामचा वयस्क जुल धकाः सुचं बीगु खः । थथे वयस्क जूगु खन धाय्वं थःगु संसारिक रथ न्ह्याके फत धकाः चायकी । अले मां बौनं थःगु संस्कार नापं मिलेजूम्ह योग्यम्ह ल्वःम्ह जातकं तूम्ह व न्यापतिं चूलाःम्ह मालाः ल्ययाः इहिपा यानाः बिइ । थुकिं मिसा

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

व मिजंया आत्मा छगू यानाः बिइ । अले निम्ह जानाः थःगु संसारया रथ न्ह्याकी । थ्व नेवाःतय्सं आध्यात्मिक शास्त्र कथं इहिपा यानाः वयाच्वंगु जुल ।

वैदिक कालय् पार्वतीं महाद्यःयात व गोमय्जुं शिव शर्मा नापं बाल विवाह जूगु पुराणय् उल्लेख जुया च्वंगु खनेदु । अथेहे शास्त्रया आधारय् मचाबले इहिपा याय्गु भिं धकाः यानाः वयाच्वंगु नं खनेदु । वि.सं.१९१० या मुलुकी ऐनय् बालविवाह याय् ज्यू धैगु खँ यानाः नेवाःतय् बाल विवाह याय्गु चलन जुयावःगु खः धैगु सिइ दत ।[११] उकिं धार्मिक ग्रन्थ अनुसार वैदिक कथं हे नं चले जूगुलिं भन बाल विवाहया चलन तःच्वःगु जुइ धैगु क्यं ।

अथेहे नेपाःया मल्ल जुजुपिनि मचाबले इहिपा यानाः वयाच्वंगु विभिन्न सफुली उल्लेख यानाःतःगु दु । थ्व इलय् इहिपा प्यताजिं यानाः वयाच्वंगु खनेदु । बाल विवाह, विधवा विवाह, पुन विवाह (बहु विवाह) व डोलाजी विवाह खः । गथे ख्वपया जुजु भूपतीन्द्र मल्लया काय् रणजीत मल्लया इहिपा बेतियाय् च्वंम्ह गुदँ दुम्ह मिसानापं जुल ।[१२] थथेहे जयस्थिति राज मल्लया भिंस्वदँ दुवले च्यादँ दुम्ह राजल्लदेवी नापं इहिपा जुल ।[१३] बहु विवाह धकाः छम्हस्यां निम्ह स्वम्ह इहिपा यानाः वया च्वंगु खँ ला हरेक सफुली इतिहासं पुष्टि यानाः वयाच्वंगु दु । हानं आःतक नं प्रत्यक्ष रुपं खने नं दु । जुजुया राज्याभिषेक याय्त निम्ह रानी माःधयागु खँ पुराणय् जक मखु नेपाःया जुजु श्री ५ त्रिभुवनया पालेतकं निम्ह रानी दु । थ्व प्रथायात जुजु महेन्द्रं त्वाःल्हाना बिल । विधवा विवाह नं चले जू । डोलाजी विवाह नं चले जू । डोलाजी इहिपा धैगु थः म्ह्याय्मचा पिछ्वये म्वाय्क छम्ह मिजं मालाः इहिपा यानाः हइगु खः - गथे राजल्लदेवी यातं विर्देशय् च्वम्हं जयस्थिति मल्लनापं इहिपा यानाबिल । लिसें जयस्थिति मल्ल दरबारय्सं च्वना च्वंगु इतिहासय् उल्लेख जूगु दु । थथे मल्ल जुजुपिनि इहिपा याय्त जनतायाके विहा खर्च (कर) काय्गु चलनं दुगु जुयाः च्वन । गां गामय् राज्यय् कर काःगु नं खनेदु । थथे कर काय्त करभ्वँ निला स्वला न्ह्यवं थाय् थासय् छ्वयगु याइ । व भ्वँतय् गुलि गुलि माः धैगु खँ नं न्ह्यथना तःगु दु ।[१४] थ्व खँ जुजु जितामित्र मल्ल व रणजित मल्लया इहिपा याःबले काःगु करं पुष्टि याः ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

द्यःभाजु राजोपाध्यायतय् मचाबले हे इहिपा याना: छ्वइ । अथेहे मेपिनि नं मचाबले हे इहिपा याना: छ्वइ । लिपा त:धिक जुय्धुंका बाय् माल । ता: ई तक ह्वने मखन । छाय्धा:सा मचाबले इहिपा याना: बिया: छ्वत । निम्ह नापं नापं म्हिता ब्वलना वल तहकेहेँया भावर्ना जाल । कला: भा:त धाय् मछाल । हानं मिजंतय् मन हिला वनी । मिसाया नं मन हिला: नापं च्वने मयय्क्ा हइ । हाकनं मिजं त:धिक: थकालिम्ह मिसा मचाम्ह नकतिनियाम्ह इहिपा याना विइ । याकनं भा:त मदय्का: विधवा जुया: जीवन हनेमाली । मचांनिसें विधवा जुय्का या भा:तं त्वतका: च्वने मालीबले मिसातय् तस्सकं दु:ख सिल । थथे जुया: मिसामस्तयृत त:धंगु अन्याय जूवन । थुकिंयाना: श्री ५ या सरकारं वि.सं.२०२० भाद्र १गते बाल विवाह याय्मदु धका: न्हूगु मुलुकी ऐन दय्का बिल । थुके हे मिजंया उमेर निनीदँ व मिसाया उमेर भिंच्यादँ दय्मा: धका: स्व:छिना बिल ।

इहिपा याय्गु ई मसीर, माघ, फागुन, वैसाख, जेष्ठ व असार तकया दुने याइ । जेष्ठं त:धीम्हं काय् म्ह्याय्या इहिपा याय्मज्यू धैगु धापु दु । हानं छम्ह मांया स्वम्ह मचातय्गु ज्या छकलं याय्मज्यू धाइगु नं चलन दु । थ्व धापुया अर्थ छम्ह मांया स्वम्ह मचातय्गु स्वंगू संस्कारया ज्या याय्मज्यू धा:गु ख: । गथे छम्ह काय्या इहिपा, छम्ह म्ह्याय्या बाह्रा तय्गु व मेम्ह काय्या कय्ता पूजा याय्मज्यू धा:गु ख: । थौंकन्हे स्वम्ह मचातय्गु ज्या याय्मज्यू धा:गु धका: स्वम्ह काय्या स्वम्ह म्ह्याय्या इहिपा स्वम्ह काय्या कय्तापूजा स्वम्ह म्ह्याय्पिनिगु इहि व बाह्रा तय्गु ज्या याय् मज्यू धका: थुइका वयाच्वंगु जुल ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

इहिपा न्ह्य:या विधि

१. परिचय

म्ह्यायमचा काय्मचा बैसं जाया वइ । म्ह्याय्मचायात बाह्रा तय् धुनकिं काय्मचायात कयतापूजा याय् धुनकिं इहिपा याना: बिउसां जी । मां बौपिनि म्ह्याय्मचा काय्मचायात इहिपा याना बिइगु लागी थ:स्वजातम्ह, भिंम्ह बांला:म्ह मिजंमचा मिसामचा माला जुइ । थ: म्हस्यूपिंत नं म्ह्याय् बी त्य:ल काय्कात काय् त्यल सु द:सा स्वया दिसँ धका: धया जुइ । लँमियात नं खँ ल्हाना तइ । लँमिं ज्यूम्ह दतकिं खँ न्ह्याकी । निखें मिले जुलकिं किपा क्यनी । न्हापा किपा क्यनेगु चलन मदु । किपा क्यना य: तालकि जात: क्यना तु मतू स्वइ । भमचा तुल धा:सा म्ह स्वइ । न्हापा अपाय्सकं म्ह स्वयगु: नं चलन मदु । म्ह स्वया निम्हस्यां य:त्य: जुल, लिसें छैं ज:पिनेनं यल धाय्व लँमियात क्व:छिइगु खँ ल्हाके छ्वइ ।

लँमि क्व:छिइगु दिं क्व:छिइ । अले मिसा व मिजंया छेँया खल बौ पाजु दाजुपिं जिलाजं फुक्क च्वना: भमचा क्व:छिइ । क्व:छिइ धुकां भिंगु दिन खुन्हु ग्वय् छ्वइ । ग्वय् बिइधुंका इहिपा याय्गु बाछिं या च्यान्हु न्ह्यव भिंगु दिनय् लाखा छ्वइ । अले भमचा का:वने छन्हु न्ह्योया अखुन्हु हे म्हाय्मचायात मेले जा नकी । दकले लिपा गुरु पुरोहितं नकी । का:वइ खुन्हु सुथय् कल्यां न्ह्याके हइ । मिसायात मिजं पाखेयाम्ह गुरुजुं वया: कल्या न्ह्याकी । बहनी ग्वय्का: भ्वय् नकी । थ:थिति पासापिं स:तुपिं दक्व वया: भ्वय् नया: ग्वय् काइ । उखुन्हु बहनी भमचा का:वइ ।

भमचा का:वइबले न्हापां दु धंके हइ । दु धंके हया: भचा लिपा लँ स्व:वइ । भाजु वना: का:वसा मिसाया छैं थ्यनेव भाजुयात मेना या मोटर पिकया: थकालिं व बौम्हं पूजा याना: स्वांमा: क्वखायर्का: दुकाइ । भाजुयात लुकुछिना: यनी । थौकन्हे ल्हा: ज्वना:यना तले क्वथाय् फेतुक: यंकी । इहिपा जुइ न्हय:या ज्याभ्व: थथे –

१. जात तू मतू स्वय्गु	२. म्ह स्वयगु
३. भमचा क्व:छिइगु	४. ग्वय् बिइगु
५. लाखा बिइगु	६. मेलें जा नकेगु

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

७. कल्या न्ह्याके छ्वयगु ८. ग्वय्का भ्वय्
९. दू धंके छ्वयगु 		१०. भमचा का:वनेगु

२. जात: तू मतू स्वयगु

म्हाय् काय्या इहिपा याय्गु वैस जुल धाय्व भमचा वा जिलाज जुइम्ह माला: जुइ। लँमितय्त धया: माय्के छ्वइ। म्हाय् मचा दुगु छेँ लँमि छ्वया: धाय्के छ्वइ। लँमि वना: ल्हा: वनी। मिजंमचाया नां, ज्या, योग्यता बौ बाज्ये पाजुपिनिगु नां व थर च्वया: किपा छपा: नं तया: बिया: छ्वइ। अथेहे मिसा मचाया नां ज्या योग्यता बौ बाज्ये पाजुपिनिगु नां थर च्वया: नाप किपा छपा: व जात:या नकल तया: लँमियात बिया: छ्वइ। लँमि मिसा मचाया वा मिजंया मां बौपिंत बिउ वनी। निखेरं किपा स्वइ। स्वजाति व ब्बना: तम्ह जुल धा:सा जात: स्वय्गु खँ छुइ। लँमि उखेया खँ थुखे थुखेंया खँ उखें याना: खँ ब्याकी। न्हापा किपा क्येनेगु चलन मदु।

मिजंतय् पाखें मिसामचाया जात नकल काइ। निम्हसिगु जात: तू मतू जोशीथाय् क्यने यंकी। जोशीं निम्हसिगु जात: प्वला: नापं तया: स्वइ। लिसें पात्र नं न्ह्य:ने तया: पुइकी। जात: स्वया: पात्र नं स्वस्वं थ्व थ्व गणय् ला:, नाडी ला:, गुणं मगा:, सिन्ह:थां मदु, मज्यू मतू धका: धया: हइ। गथे मिजं देव गण जुया: मिसा राक्षस गण जुल धा:सा इपिं निम्हसिगु जीवनय् गबलें सुख धैगु दइमखु। निम्ह थ: थ: थासय् च्वनेमा:पिं ला:गुलिं कलह म्वनी मखु। हानं निम्हसिगु छगू छगू हे नाडी जुलकिं नं मज्यू। उकिंसनं गुण मगाना: मिसाया सिन्ह:थान मदुम्ह जूसा जात: मतू धाइ। अथेहे निम्हसिगु गणय् देव गण व मनू गण छगू हे गण जूसा खडंगाष्ट मला:सा, नाडी नं छम्हस्या आदि छम्हस्या मध्य जुल धा:सा, ग्रह क्यातुसा व जात: तू धाइ। हानं मिजंया ग्रह छात धा:सा मिसा इनि इनि जुया म्ह मफया च्वनी। मिसाया ग्रह छात धा:सा मिजं न्ह्याबलें ल्वगि जुया च्वनी। उकिं निम्हस्यां ग्रह ज्व:ला:गु जुल, मिसाया सिन्ह:थां दुम्ह जुल धा:सा थज्यागु जात:यात तू धाइ। सिन्ह:थां मदुम्ह जूसा याकनं भा:त (मिजं) सिना: विधवा जुइ धाइ उकिं याना मनूतय् जीवनय् छक: याय्गु इहिपायात बांलाक जात: स्वया

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

भिंम्ह बांलाःम्ह ल्यया याइगु खः । अकिं जातः स्वय्माःगु खः । जातः बांलातकि जातकं तू इहिपा याःसां ज्यू धका जोशीं धया हइ ।

थथे जातः स्वयाः इहिपा याय्त थाकुगु व म्ह्याय्मचा चूलाके मफुगुलिं थौंकन्हे जातः स्वय्यु चलन मयाय् धुंकल । हाकनं थः म्ह्याय् मचाया ग्रह छाः, सिन्हःथां मदुम्ह जूसा थौंकन्हे नकली जातः दय्काः विइगु नं यानाः हल । छाय्धाःसा छातकिं सिन्हःथां मन्तकिं इहिपा मजुइगुलिं यानाः छैंय् थाइपिं न यक्व दु । थुकिंयानाः जातः स्वय्गु क्यनेगु चलन वुलुंहु वुलुंहु न्हनाः वयाच्वंगु जुल । गुम्ह गुम्हस्यां जक जातः क्यनाः तू मतू स्वयाः याःनि । अय्सां थौंकन्हे जातः स्वय्म्वाः धाइपिंन उलि हे दनी । जातकं तुलकि म्ह स्वय्गु खँ लँमियात क्वःछी ।

३. म्ह स्वय्गु

मिसा व मिजंयागु जातकं तुत धाय्वं म्ह स्वय्गु ज्या जुइ । जातकं मतूसा म्ह स्वइगु खँ हे मदु । मजिल धकाः याउँक त्वःता छ्वइ । म्ह स्वय्गु धैगु मिजं नं मिसा, मिसां मिजंयात स्वइगु खः । म्ह स्वयाः थःत यःम्ह ल्वःम्ह मनं तुंम्ह जूसा इहिपाया स्वीकृति बिइ । अलेतिनि इहिपाया ज्या क्वःछी ।

न्हापा म्ह स्वय्गु चलन मदु । लँमितय्गु भलसां हे इहिपा याइ । लँमितय्सं नं इमान जमानं ज्या याइ । कालबिल याइपिसं म्ह स्वय्गु पलि न्हापालाक लँमिं म्ह स्वइ । अले जूगु खँ फुक्कं कनी । छ्याकःसां ल्याः मदु, हाकुसां ल्या मदु । ग्यानीम्ह ज्यानीम्ह दत धाःसा गाः । थथे भलसाय् च्वँच्व ध्यबाया लोभय् लँमितय्सं बांमलाःम्ह जक मखु कां, खू, लाता ,लाति, उइं चूलाका बीगु याना हल । उखेथुखें वनेम्वाःम्ह छैं कतानाः च्वनिम्ह धकाः मिजंम्हं नं स्वय्म्वाः । उखेथुखें जुइ म्हांम्ह स्वय्सिइ जुइ म्हांम्ह, बांमलाःगु बानी मदुम्ह धकाः कां, खू लाका बिइ । थथे लँमिं तय्सं तःसकं छलं लाका बीयः धैगु खँला पुलांपिनिगु म्हुतुं न्यने दु । थथे लँमिं छलं लाकाः मनूतय्गु जीवन वर्वाद यानाः बिइ यःगु जुया च्वन । धाइगु उखान नापं दु– "निम्हत्यपूया स्वंगः मिखा स्वपाः तुति ।"

तर उबलेयापिं मनूत मयः धकाः धाय् मछाला कूँ मिँ घुर्का, जिगु कर्म

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

हे थथे धकाः जीवन हनीः। अथेहे संसार न्ह्याना च्वन। नापं मनूत नं बुद्धिवंत जुया वल। संसार विकासया जालं यानाः थःगु जीवन थःम्ह दय्केमाः धैगु नं थ्वीका हल। कर्मयात दोष बीगु मखु धैगु नं सिइकाहल। बांलाः बांमलाः, यः मयः, खः मखु धाय् सल। थ्वहे भ्ववलय् थःगु जीवन हनेगुया निर्णय थम्हं याना हल। थःगु जीवन न्ह्याकेत मिजं मिसां करपिनिगु भलसाय् च्वंने मज्यू धकाः चाय्कल। अले थम्हं नं थःत ल्वःम्ह जीवन हनेफुम्ह न्ह्याकेफुम्ह खःला मखुला धका विचाः यानाः स्वयातिनि इहिपा याय्मा धकाः क्वःछित। थ्वहे सिलसिलाय् म्ह स्वयगु चलन जुल। गुलिंसियां भद्रकाली, महांकालय् गुहेश्वरी स्वइ। अथेहे गुम्हेस्यां रत्नपार्कय् गुम्हेस्यां सिनेमा हलय् प्याखं स्वयाः म्ह स्वइ। गुम्हेस्यां लँमिया छेँय् हे म्ह स्वइसा गुम्हस्यां मिसाया छेँय् हे वनाः स्वःवनेगु नं याना हल।

म्ह स्वय्गु दिं लँमिं क्वःछिइ। थाय् नं थन अन धकाः क्वःछिइ। ई नं कनी। अले निखेंयापिं मां बौ पाजु तता केहें व.इहिपा याइम्ह मिजं मिसा नं लँमिं धाःगु थासय् थ्यंक वइ। लँमिं मिसाया लँ थज्याःगु पुनातःम्ह हुँ धकाः क्यनी। उखेयापिंसं थुखे च्वंपिंत अले थुखेयापिंसं उखेयापिंत स्वइ। मिजं नं मिसायात, मिसां मिजंयात व मां बौपिंसं नं बांलाक स्वइ। निखेंयापिं स्वय् धुनकि लिहां वनी। कन्हे खुन्हु लँमि निखेंयापिंके गय् च्वं धकाः न्यनेकने याइ। मिसाया छेँय् मां बौपिंसं म्ह्याय्मंचायाके मिजमचाया छेँय् काय्मचायाके वयाः मां बौनं न्यनी। यःम्ह जूसा ज्यू धैगु लिसः बी। मखु मनं मखंनिसा हाकनं छकः स्वय् धकाः निखेरं धाय् फु। थथे धाःसा हानं लँमिं दिं थाय् मिलेयाइ। अथेहे न्हापाथें वना म्ह स्वइ।

छकः छन्हु मिसाया मांका द्यःथाय् म्ह स्वःगु। मिसात द्यःगःया च्वय्या फलं फलं चाःहिल। मिजंत क्वं क्वं चाःहिलाः म्ह स्वत। तर कन्हे खुन्हु लँमिं गथे खः धकाः न्यंबले बांलाक्क मखं। हानं छकः स्वय्मानि धाल धयागु खँ विल। उखुन्हु मिसां मछाला मिजंयात स्वः हे मस्वः खनी। इमि हानं म्ह स्वत। स्वकः तक म्ह स्वयातिनि बांलाक्क खँ हल। अनंतिनि ज्यू धका स्वीकृति विल।

गुम्हस्यां थथे म्ह स्वयाः इहिपा याःसां धोका नः। लाता लाति, कां खू

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

लाका बिउ । गुम्हस्यां मय्क मय्क मां वौया करकापय् लाना:नं अज्यापिं हे नापं ह्वना च्वनेमाली य: । उकिं मिजं नं मिसायात मिसां मिजंयात पुलुपालुं स्वया: य: मय: धाय् मजिल । खँखिं न.ल्हाना स्वय् माल धका: वा: चाय्कल । उकिं आ: वया: निक: स्वक: चा:हिला खँ ल्हाना: स्वय्गु चलन पिंहाँ वल । गुम्हस्यां क्वथाय् निम्हसित त्व:ता: मां बौपिं सकलें पिहां वया: खँ ल्हाका: म्ह क्यनिपिं नं दु । गुम्हं भद्रकाली चा:हिका: गुम्हे सिनेमा स्व:वना मिजं व मिसायात खँ ल्हाका: स्वइपिं नं दु । उबले निम्हस्यां थ:थ:गु मनया खँ प्वंकी । अले मिजं मिसा निम्हस्यां विचा: याइ । थ्व नापं जीवन हनी फै धका मनंतुनी । निम्हस्यां विचा: व मन मिले जुल धा:सा लँमियात ज्यू धाइ । बिचा: मिले मजुल, पह:चह: वांमलात, मय:थें च्वन धा:सा मय: धका: धयाछ्वइ । खँ क्व:दइ । य:गु जूसा निखेयापिंनं वधाइ विया: क्व:छीगु दिं छुइ ।

४. क्वछीय्गु

जातकं तूम्ह स्वया: निम्हस्यां य:त्य: जुल धाय्वं लँमिं क्व:छीगु दिं क्व:छी । अले लँमिं धा:गु दिनय् मिसाया छेँय् मिजंया पाखें थाकुलि, बौ, दाजु पाजुपिं, जिचापाजु, जिचादाजुपिं सकलें वनिइ । मिसा पाखें नं थकालि, बौ, दाजु, पाजु, जिचाभाजुपिं व लँमि च्वना: इहिपाया दिं क्व:छिइ । थ्वयात मिजंपाखें भमचा क्व:छीगु व मिसापाखें म्ह्याय्मचा क्व:छीगु धाइ । वज्राचार्य, शाक्य, उराय् जातितय् थथे क्व:छ्यू वने म्वा: । फुक्कं खँ लँमिपाखे हे जुइ ।

रजक जातितय् लँमि निखल:यां पाजुपिं हे जुइ । पाजुपिं मदुसा जक पाजुया कायपिं जुइ । काय्पिं मदुसा जक मेपिं लँमि जुइ दु । भमचा क्व:छीय्गु धका: भिम्ह भिन्याम्ह मनूत मुना: न्यां ख्येँय् अयला: बजि ज्वना वनिइ । थ्वयात न्यां ख्येँय् न: वनेगु धाइ । मिसाया छेँय् न्यां, ख्यय्ँ नय् धुन, नके धुन धाय्वं कायगु विइगु पक्का जुल । थन दक्व खँ पाजुं हे ल्हाइ । मेगु जातय् थ्वहे मा: धयागु मदु ।

न्हापा न्हापा लँमि जुया भमचा, म्ह्याय्मचा क्व:छीगु धर्मया ज्या कथं याइगु जुया च्वन । छम्ह म्ह्याय्मचा भमचा चूलाका: बिइ फत धा:सा

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

व्दःछिम्ह सा दान यानाया पुण्य लाइति ग्यं धयागु धारणा दु। थौंकन्हे आर्थिक व्यवसायया नातां यानाः वयाच्वंगु दु। गुम्ह गुम्हस्यां क्वःछीगु धैगु हे ग्वय् बिइबले हे जू धैगु खँ दु। थुकथं कालबिल क्वःछीगु नापं काःवनेगु दिं तकं क्वःछी। थथे म्ह्याय्मचा क्वःछ्यू वःपिंत मरि ब्येयँ व अय्लाः तयाः पाहाँ याका हइ।

५. ग्वय् बिइगु

४. ग्वय् कु

भमचा क्वःछी धुंका भिंगु दिं खुन्हु काःवने लछि बाछि न्ह्यः ग्वय् बिइगु याइ। ग्वय् बिइबले झिंनिगः ग्वय् तयाः छ्वइ। वहे झिंनिगः ग्वय् लँमिं भमचाया बौयात बिइ। वहे ग्वय्या निगः ग्वय् लँमियात लित बिइ। थ्व ग्वय् काय्गु हे म्ह्याय्मचा वा भमचा जिम्मा काय्गु खः। उकिं लँमिं भमचा छुं जुइ धकाः च्यूताः कया च्वनी , ग्वय् काय् धुंका नं ज्या क्वः दः। ग्वय् काय् बिइ धुंका छुं कचवं वयाः मिले मजुल धाःसा ग्वय् लित काय्गु बिइगु यातसा इहिपाया ज़मान क्वःदइ। अथेहे मिजंपाखें ग्वय् लित कालकिं मिजंपाखें जमान त्वःतूगु जुइ। मिसापाखे ग्वय् लित बिल धाःसा मिसापाखें जमान त्वःतूगु जुइ।

वज्राचार्य, शाक्य उराय् व मेमेगु जातितय् दछिं निदं न्हयःहे ग्वय् काइगु बिइगु याइगु खनेदु। थ्व जाति व ज्यापु नापं शाहीतय् क्वःछीगु धैगु हे ग्वय् बिइगु खः। गुलिस्यां माजु वनाः हे ग्वय् ब्यू वनिइ। शाही जातितय्

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ग्वय् ब्यू वनीबले मिजंया छेँय्या जः व थःथितिपिं न वनी । अले ग्वय् नापं वपिंत वांलाक भ्वय् नका हय्माः । नापं राजवाहक, रजक, च्यःलातय् ग्वय् काइगु विइगु चलन मदु ।

थ्व भिगः ग्वचं निम्हसिगु स्वापू तःथें थ्वहे भिगः ग्वचं पार पाचुके, सम्बन्ध विच्छेद नं या । गथे - इहिपा जुइ धुंकाः म्ह्याय्मचा च्वना नय् मफुत धासाः ग्वय् भिगः भाःतया तुति क्वय् तःया वन धाःसा पारपाचुके सरह जुइ । छुं जुयाः भाःत तस्संकं विरामी जुल, लाइ हे मताल, सीसाः दुखं च्वने मयःसा ग्वय् भिगः विरामीया म्हय् या ल्हातिइ तयाः वन धाःसा नं पार पाचुके सरह हे जुइ । थज्यागु अवस्थाया चित्रण नेपालभाषाया नाटककार ईश्वरानन्द श्रेष्ठाचार्यजुं थःगु छधाः प्याखं "मतिना" स यानादीगु दु । हाकनं म्ह्याय्मचा थःछेँ च्वना च्वनीबले भाःत सित धाःसा दुखं च्वने मयःसा भिगः ग्वय् सीम्हस्या म्हय् तयाः थकल धाःसा व नं पारपाचुके सरह जुइ । थथे ग्वय् तया थके धुनकि दुखं सुखं वारेविरे याय्म्वाल । तर थ्व चलन अप्वःयानाः बौध्द समाजय् खनेदु ।

ग्वय् छ्वयगुयात माःगु हलंज्वलं थथे –

१. ग्वय् – भिंनिगः - (तःग्वगु)
२ पूजाभः – छपाः - (सिन्हः जाकि स्वाँ दुगु)
३. धौ – छगः
४.लुँचि - (लुँयागु सिन्ह)
५. वःहया सिन्हः वत्ता – छगः
६. दां – छतका
७. सिसाबुसा – छपा किस्ति
८. मरि – छपा किस्ति
९. समाज्वलं – छज्वलं
१०. वसः – छजु
११. किसमिस मसला – छपाः किस्ति
१२. लैं – छपाः किस्ति
१३. अम्बः – छपाः किस्ति

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

१४. बय्लि – छ्पाः किस्ति

१५. न्ह्यागुसां लुँया – छगू तिसा

थ्व व्यवहार संस्कार तःच्वया वि.स. १९९३ सं श्री ३ महाराजा जुध्द शम्शेरया पालय् पिकाःगु[१५] इस्तिहार कथं क्वय् च्वयाः तःगु ज्वलं जक छ्वसा गाःगु सवाल दयकल ।

ग्वय् छ्वयगु ज्वलं –

तःग्वगु ग्वय् – १०

म्वहः – १

न्यां – १०

सिसाबुसा किस्ति – १

मरिचह्वि किस्ति – १

धौ ग्वः – १

पुजाभः – १

विधि

च्वय् वियाः गु ज्वलं कुमियात ज्वंका लँमि मिसाया छेँय् वनी । छेँ थ्यंका क्वथाय् दक्वः व्वइ । अनंलि म्ह्याय्मचा फेतुके हइ । म्ह्याय्मचाया न्ह्यःने लप्ते छ्पा लाइ । अन थकालि नकिं नं ग्वय् हःगु पूजाभः कया थिइका भाग्य याकिइ । स्वांनं धौ थिना स्वकः तक पूजाभलय् तइ । अले स्वां जाकि धौ वाला लप्ते पूजा याकी । म्ह्याय्मचायात नं स्वकः तक पूजा याकी । जाकि वियाः छेँयात नं पूजा याकी । अनंलि म्ह्याय्मचायात सिन्हः तिकिइ । धौ जाकि तिकिइ । लुँसिन्हः तिकी । स्वां छुकिइ । अत्तर स्वां(कपाय् स्वां) नं छुकिइ । ख्वपय्तय् म्वाःम्ह न्यांया न्हिपं त्वःथुलाः सिन्हः तिकीमाः । अंले वहःया बत्ताय् च्वंगु भूयु सिन्हलं म्ह्याय्मचायात सिंचा छाय्किइ । अले सिन्हः वत्ता म्ह्याय्मचायात लःल्हाना बी । वसः समाः ज्वलं नं लःल्हाना बी ।

थ्व धुंका लँमिं ग्वय् फ्रिंनिगः कयाः मिसाया थकालि नायो बा वौम्हयात लःल्हाना बी । हानं वौम्हं निगः ग्वय् लिकया लँमियात हे लित विइ । मेमेगु जातय् थ्व ज्या दक्व लँमिं हे याइ । ग्वय् फ्रिगः जक बौयात बिया

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मेगु ज्वलं फुक्कं भमचायात ल:ल्हाना बी। ज्यापु समाजय् माजु जुइम्हं ग्वय् ज्वना: वना: मिसाया छँय् अथें त्व:ता थकी। शाही जातितय् माजुं हे धौ सगं विया: वस: ल:ल्हाना बिइ। थ्व ग्वय् ज्वना: व:पिं कुमि व लँमियात वांलाक भ्वय् नकी।

६. लाखा बिइगु

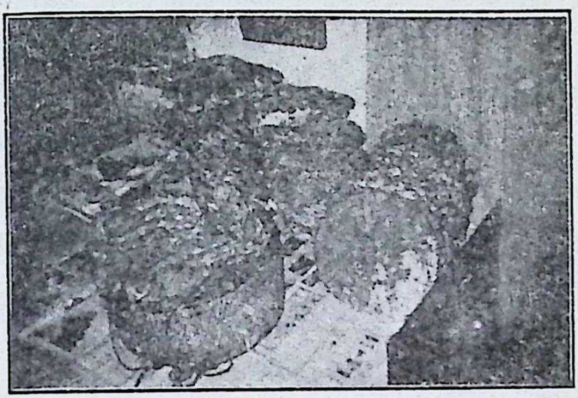

५. लाखा कु

ग्वय् छ्वय् धुंका: का:वने बाछिया च्यान्हु न्हय: लाखा बिइ। लाखा स्वीनिता (३२) दइ। थ्व स्वीनिता लाखामरिं जोप्रसा:, जीप्रसा:, मथ, अय्था व चिकंपा: याना न्याताजि दइ। लाखामरि प्यताग्यंगु दइ। भिंनिप: (१२), भिप: (१०), च्याप: (८) व खुप: (६) ग्यंगु जुइ। भिंनिप: ग्यंगु त:जि, भिप:ग्यंगु वया क्व:यागु, च्याप: ग्यंगु वयां क्वय्यागु जूसा खुप: ग्यंगु दकसिवे क्व:यागु जुइ। लाखा बिइबले अप्व: याना: भिप: व च्याप: ग्यंगु बिइ। खुप: ग्यंगु तस्सकं बांमला: तायकूसा भिंनिप: ग्यंगु तस्सकं त:जि तायकी। थ्व मरि पाहाँ स्वया: कायगु याइ। उकीनं सत्तिपिं पाजुपिं, निनिपिं व तापापिं भ्वय् पाहाँ स्वया: स्वया: लाखामरि थ्व थ्वता थ्व थ्वता धका धयाहइ। थ्वहे ल्याखं लाखा विइगु याइ।

थौंकन्हे आर्थिक अवस्थां याना: इहिपाया ज्या चीहाक: याय्गु म्हंचाय्केगु निंतिं लाखा काय्गु बिइगु त्व:ता हल। उकिं थौंकन्हे लाखाया पलिसाय् लाखा नापं छ्वयगु ज्वलं दक्व ग्वय् बिइबले तया: छ्वय्गु यानाहल। तर स्वीनिता

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(३२) लाखामरि जक छ्वय्गु म्हं चाय्कुगु खनेदत । निकःया ज्या छकलं याना यंकल । लाखा बिइ धुंका दैव संयोगं भमचा जुइम्ह छुं जुल धाःसा मिजंया पाखें काजक्रिया याय् माःगुलिं लाखा प्यन्हु न्यान्हु न्ह्यो जक काय्गु छ्वय्गु याइ ।

वज्राचार्य, शाक्य, उराय्, ज्यापु, तण्डुकार व मेमेगु जातितय् लाखा बिइबले मिसापाखें गुलि गुलि गज्यागु गज्यागु ग्वता ग्वता धया हल उलि हे लाखामरि जक छ्वइ । थ्व लाखामरि भ्वँ पाहाँ स्वयाः छधार्नी थ्वता, बाधार्नी थ्वता धकाः छलाखा निलाखा स्वलाखाया ल्याखं काय्गु बिइगु चलन दु । छलाखाय् भिंनिता (१२) मरि दइ । छधार्नी ग्यंगु अय्था जूसा बाधार्नी ग्यंगु जोप्रसाः जुइ । थ्वयात बातामरि धाइ । गुम्हेस्या लाखाया पलिसाय् ध्यबा नं काय्गु याः । तर थ्व बांमलाः धकाः उलि काय्गु मयाः । लाखामरि लाखाबाताय् तयाछ्वइ । गुगुं जातितय् लाखा काय्गु बिइगु चलन हे मदु । कुमियात लाखा ज्वंका लँमि मिसाया छेँय् वनिइ । लँमि व कुमियात बांलाक्क भ्वय् नका हय्माः ।

लाखा बिइगु ज्वलं –

१. पूजा छजु– १
२. जीप्रसाः तःपागु मरि – माक्व
३. जोप्रसाः तःपागु मरि –माक्व
४. अय्था तःपागु मरि –माक्व
५. मथ तःपागु मरि –माक्व
६. चिकंपा तःपागु मरि –माक्व
७. जोप्रसाः चीपागु मरि – ६ ताः
८. जीप्रसाः चीपागु मरि– ६ ताः
९. मथ चीपागु मरि – ६ ताः
१०. पतिता (अय्था) ,,– ६ ताः
११. नागबली(सथुली) ,, – ६ ताः
१२. भत्तु (भंगः) ,, – ६ ताः
१३. ब्यां ,,– ६ ताः
१४. न्या ,,– ६ ताः
१५. गुलमरि – १ किस्ति
१६. जिन्सिमरि निधार्नी स्वधार्नी – २ किस्ति
१७. बेय्लि – १ किस्ति

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

१८. अम्बः – १ किस्ति
१९. सतबेसि– १ किस्ति
२०. पासि – १० गः
२१. खाइसि – १० गः
२२. भोगत्या – २ गः
२३. तु – १२ पु
२४. इलय्ब्यलय् दइगु निता प्यता सि छपा छपा किस्ति
२५. लैं – २ निकले
२६. लःसि – १ किस्ति
२७. मसला किसमिस– १ किस्ति
२८. गंपिं कून्यां – ६ खुम्ह, ८ च्याम्ह
२९. दुरुदाइ – फछि
३०. अत्तर स्वां(कपाँय् स्वां)

थ्व व्यवहार तच्व जुल धकाः श्री ३ जुद्ध शम्शेरं वि.सं.१९९३ सं इस्तिहार पिकाःगु दु।[१६] थ्व सवाल कथं लाखा बिइगु ज्वलं थथे –

१. प्यपः ग्यंगु लाखामरि
२. केरा छफं
३. न्या भचा
४. धौ छगः
५. दुरुदाइ निमाना
६. क्वतः छपाः बा पूजाभः छजु

विधि

लाखा कु ज्वंक लँमिं भमचाया छेँय् वनी। भमचा जुइम्हस्या छेँ थ्यनकि क्वथाय् दक्व ब्वइ। भमचा जुइम्हेसित छाय्पिय्काः बांलाःगु वसतं पुंका फेतुके हइ। न्ह्यने लप्ते सां किस्ति सां तइ। अले मिसा पाखेंया थकालि नकिंनं म्ह्याय्मचायात उखें हःगु धौसगं बिइ। धौसगं पूजाभः थिइकाः भाग्याकी। न्हापा स्वांनं धौ स्वकः तक थिना काइ। अनंलि जाकि धौ स्वां

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

वाला गणेद्य:, सूर्द्य: नापं मेमेपिं द्य:त लुमंका लप्ते बा किस्ति पूजा याकी। म्ह्याय्मचां नं पूजा याके विइ। स्वक: तक द्य: पूजा याय् धुंका छैं पूजा याकी। अनंलि म्ह्याय्मचायात सिन्ह: तिका: स्वां अत्तरस्वां छुकी। अले थम्हं नं सिन्ह: तिइ, स्वांनं छुइ। थ्व धुंका: दुरुदाइ भचा, केरा छपु, मरि छता: कून्यां छम्ह तया: द्य:यात भाग तइ। अले केरा मरि कया: भमचा या म्ह्याय्मचायात चिपं थिइके बिइ।

थ्व ह:गु लाखामरि व दुरुदाइ भ्वँ पाहाँ, माचाछि, त्यपू पाहाँतय्त स्वया: स्वया: दुरुदाइ भचा सि छग: तया: लाखामरि इना वी। जोप्रसा: छता सतिपिं पाजु निनिपिंत बिइ। जीप्रसा: भचा तापापिं पाजु निनिपिंत बिइसा अन अय्था व मथ फुकित व भ्वँ पाहाँतय्त बिइ। चिकंपा: मरि पासापिंत ज:लाख:लातय्त बिइ। आ: वया: लाखामरि जक बिया: दुरुदाइ बिइ म्वाय्कल। मरि बिया: भ्वय् स:तलकिं भ्वछिं धैगु जुइ। तर मरि स्या:न्या:पिंत छता: बिया: भचा तापापिंत वाता बिया: हानं तस्सकं तापाना नं तर भ्वछिं स:ते मा:पिंत चकंछि मरि बिइगु चलन दु। थथे मरि इनेमा:पिंत छ्वयाह:गु मरिं मथल धा:सा थम्हं छुकासां इनेमा:। मगात धका: स्वीनिता लाखामरिया अप्व: काय्मज्यू।

थथे वज्राचार्य, शाक्य, उराय्, मालाकार, मानन्धर व ज्यापुतय् पाहाँ सत्तिगु पाजु निनिपिंत छधार्नी ग्यंगु अय्था बिइ। तापापिं भ्वछिं पाहाँयात व ज:लाख:लापिंत जोप्रसा:(वातामरि) बिइ। तर माचाछि पाहाँयात नं वाता मरि धका जोप्रसा: बिइगु या:। ह:गु लाखामरि मगात धा:सा थम्हस्यांहे छुना: इना बिइ। स्वलाखां अप्व: काइमखु।

७. मेले(पेन:) जा नकेगु

नेवा:तय् बिया छ्वय्गु जुलकि म्ह्याय्मचायात मेले जा नकेगु चलन दु। थ्व चलन भमचा का:वइगु निन्हु न्हय:निसें शुरु जुइ। मेले जा धैगु थ: ज: पिनिके विदा काय्गु व बिइगु ख:। थ्व ज: दुज: कथं नय्गु नकेगु छगू अन्तिम जा बा भ्वय् कथं ख:। मेले जा ग्वय् बा लाखा काय् धुन धाय्वं नकेगु नय्गु याइ। मेले जा नकेत पाजु, निनि, दाजुकिजा, तताकेहेंपिसं ब्वनी।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

थ:थितिपिंसं नं ब्वनी । तताजुया थ:छेँन ब्वनी । पासापिंसं नं ब्वनी । ज:लाख:लातय्सं नं ब्वनी । मेले जा नकेत ब्वनिपिं त:खल: दुसा निन्हु स्वन्हु न्हय: निसें नकेगु नय्गु याइ । मखुसा का:वइगु खुन्हु सुथ निसें जक ब्वनी । न:वनेगु नं याइ । दकल्य लिपा गुरु पुरोहितपिंसं ब्वनी । गुरु पुरोहितपिंथाय् मेले जा नय् धुनकि मेथाय् नय् मजिल । छेँय् नं जा नय् मजिल ।

उराय् समाजय् मेले जा पाजुपिंसं जक नकेगु चलन दु । मेपिनिसं नकेगु चलन मदु । मेले जा नकेत मा:गु ज्वलं ।–

१. पूजा छजु
२. वस: छजु या कचिकाप: छकू
३. धौ छग:
४. ख्यें सगं (ख्यें न्या, ला, व: व अय्ला:)
५. खुता घासा तया: जा बा भ्वय्

विधि

मेले जा नय्त पाजुपिंथाय् ब्वनी । भिंचाम्ह मेले जा नय्त वनी । थकालि नकिं बा बज्ये द:सा बज्येम्ह मदुसा अन छेँया हामा थकालि नकिं नं भिंचायात धौसगं बिइ । न्हापा धौ सगनय् वस: तया: त्वाइ । पूजाभ: थिइका: भागियाकी । अले न्हापां सुकुन्दाय् गणेद्य:यात पूजा याइ । म्ह्याय्मचाया न्ह्योने लप्ते छपा: लाइ । उकी स्वां जाकि सिन्ह: धौ वाला: स्वक: तक पूजा याके बी । हानं स्वां जाकि बिया: च्वय् छेँय् पूजा याकिइ । अनं म्ह्याय्मचा या भिंचायात सिन्ह: तिकी । स्वां छुकी । जाकि स्वां ल्हातय् बिइ । कापतय् चिग्व:गु ग्वय् छग: ध्यबा तया: ल:ल्हाना बिइ । भिंचां कापतय् पूजा याना: काइ । सगं ब्यूम्हस्या सिन्ह: तिइ । स्वां छुइ । अन सु सु दु फुक्कसितं सिन्ह: तिकी ।

धौ सगंया ज्या सिधलकि ख्यें सगं बिइ । ख्यें ला, न्या, व: नापं अय्ला: तया: बिइ । ख्यें सगं देपाय् तया: अय्ला: जवय् ल्हातय् तया: बिइ । भिंचाम्हं चिपं थिइ । अय्ला: सायाबिइ । अले खुता घासा तया: जा नकी । थ्वहे कथं निनि, तताकेहें दाजुकिजा, फुकि, पासा व ज:लाख:लातय् थाय् नं

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सगं बिइ। अले ज्यूथाय् जा, मज्यूथाय् भ्वय् नका हइ। नय् मयःसा न्ह्यागुसां चिपं थियाः वय्मा। सतिपिं पाजु, निनिपिसं वसः छजु तय्माः। तापापिंसं थःथिति वा मेपिसं कचिकापः छकू जक तःसां गाः। कापः छकू मदय्कं मगाः। गुरु पुरोहितपिंथाय् मेले जा नय् धुंका इहिपा याइम्ह मिजं छुं जुल धाःसा या छुं जुयाः इहिपा क्वदल या मिजंपाखें दुःखं क्यन बा मिसापाखें दुःखं क्यना इहिपा लिज्यात धाःसा कँय्भुइ जाकि जाय्कः तयाः पुरोहितयात गौदान नापं भु दान यानाः जाः नं फेनेमाः। थ्व यातकिं छैंय् जा नय् जिल। लिपा ज्या जुल धाःसा मेले जा नकाः नयाः च्वने म्वाल।

८. कल्यां न्ह्याकेगु

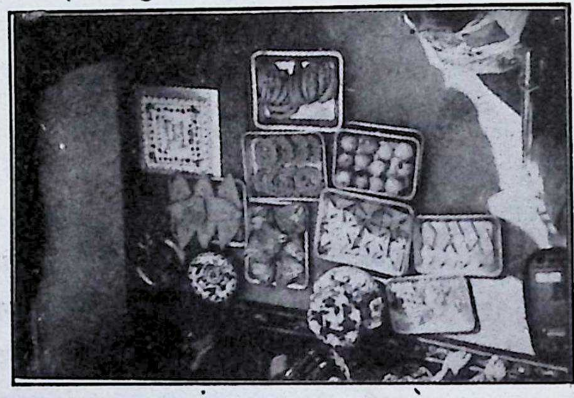

६. कल्यां कु

भमचा काःवने छन्हु न्ह्यः वा काःवने खुन्हु मिजंपाखें कल्यां न्ह्याके छ्वइ। थ्व नेवाःतय् छगू मौलिक संस्कार खः। अय्सां थ्व संस्कारयात नेवाःतय्सं त्वःता छ्वय् धुंकल। अनेकौ समस्या क्यनाः थःगु संस्कारयात वांछ्वयाः मेपिनिगु संस्कारयात थः नालाकाय्गु याना च्वंगु दु। गथे–ग्वय बिइ धुंकाः आः थौंकन्हे सगाइ याय्गु धकाः अंगू ज्वना, १०, १५म्ह मिजंया पाखें मिसाया छैंय् वनाः न्ह्याकः वनेगु यानाः हल। गुम्ह गुम्हस्यां थःगु संस्कारयात थौं तक नं कय्च्यानाः कल्यां न्ह्याका वया च्वन तिनि। कल्यां न्ह्याके हलकिं सँ प्याके छ्वय्माः। तर उराय् समाजया गुम्ह गुम्हस्यां कल्यां कु काःसां ग्वारामरि(कल्यामरि) मकालकि सँ प्याके हय्म्वाः धैगु धापू दु।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कल्यां गुरुजु व लँमि वनाः न्ह्याकः वनी ।

राजोपाध्याय, वज्राचार्य, शाक्यतय् कल्यां प्यन्हु न्ह्यः न्ह्याक वनी । चित्रकारतय् भमचा काःवने च्यान्हु न्ह्यः न्ह्याक वनी । राजोपाध्यायतय् थकालि नकिं व लमि वना न्ह्याक वंथे वज्राचार्यतय् गुरुजु(शाक्य) व लमि वनी । शाक्य जातितय् पाजु वा जिलाजं व लँमि वनाः न्ह्याक वनी । तर तण्डुकारतय् कल्या न्ह्याकः वने म्वाःसां काःवने छन्हु न्ह्यः सिसाबुसा नकः वनेगु धकाः कु ज्वना मिसाया छेँय् वनेगु चलन दु । थ्व कल्यां कु ज्वना वंपिं व नापं वंपिं लँमिं गुरुजु व मेमेपिंत बांलाक भ्वय् नकेमाः ।

कल्यां न्ह्याके छ्वयत् माःगु ज्वलं –

१. क्वतः – १ छपाः
२. ग्वारामरि – माक्व
३. नांचा ग्व – १ गः
४. बजि – निफा
५. ब्यामरि – खुता
६. भत्तुमरि – खुता
७. न्यां – खुता
८. नांगबेली – खुता
९ चिपाःगु जोप्रसाः – खुता
१०. चिपाःगु जीप्रसाः – खुता
११. चिपाःगु अयथा. – खुता
१२. जिन्सिमरि – खुता खुता -फिन्नी, निम्किं, प्यारा)
१३. गुलमरि – १ किस्ति
१४. दुरुदाइ – थापिनय् फछिं
१५. कुन्यां – १ किस्ति
१६. केरा – निफं
१७. बखत स्वयाः दइगु सि – खुगः खुगः
१८. बयलि – छपाः किस्ति
१९. अम्वः – छपाः किस्ति

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

२०. धौ – छगः

२१. कल्यां – छज्वः

विधि

कल्या कु ज्वनाः गुरुजु व लँभि सुथय् भमचा जुइम्हेसिगु छैंय् वनी । छैंय् थ्यनेवं दक्व ज्वलंत क्वथाय् ब्वइ । पुरोहितं पोतासं स्वस्तिक च्वयाः उकी द्योने लासा लाइ । भमचा जुइम्हयात बांलाःगु भिंगु वसतं पुंकाः समाः याकाः फेतुके हइ । सुकुन्दा च्याकाः भमचाया जवय् तइ । थकालि नकिंनं मिजंतय् थासं हःगु स्वतः कयाः भमचायात थिइका भागीयाकी । स्वां नं धौ थिनाः स्वां जाकि वालाः न्हापां सुकुन्दाय् गणेद्यः पूजा याइ । जाकि स्वां सिन्हः धौ वालाः म्ह्यायम्चायात बियाः न्ह्यःने तयाातःगु लप्तेय् स्वकः पूज्याके बिइ । छ्वँय् नं पूजा याकी । अले म्ह्यायम्चायात सिन्हः तिकी । स्वां छुकी । पुरोहितयात नं सिन्हः तिकी । थःनं तिइ । थकालियात नं तिकिइ । स्वां बिइ । उखें वःम्ह गुरुजुयात नं तिकी । लँमियात नं तिकी । थ्व धुंकाः गुरुजुं भमचायात ल्हातय् कल्यां न्ह्याकी । कल्या न्ह्याकुगुया दक्षिणा दस्तुर धकाः न्हापा च्यानांछगः ध्यबा बिइ । आः वयाः थम्हं फक्व बिइगु जुल ।

कल्यां न्ह्याकेगु नं जाति स्वयाः स्वयाः पाः । राजोपाध्यायतय् कल्यां मिजं पाखेंयाम्ह थकालि नकिंनं न्ह्याकिइ । शाक्य जातितय् मिजंया पाजुं वा जिलाजं नं न्ह्याकी । तर चित्रकारतय् बाःजु जुइम्हस्यां न्ह्याकेगु चलन दु । थ्व कल्या भमचां त्वःते मज्यू । ख्वाः स्वःवइबले बौम्हं त्वकी । कल्यां स्यन धाःसा भमचा जुइम्ह हारां, हलंसी, हासिंम्वरा धाय्गु चलन दु । उकिं कल्यां स्यनी धकाः होश यानाः जुइ । मस्यंक सम्हाले यानाः जुइ । थ्व कल्यां न्ह्याके धुंकाः मरिकसि त्वःपुया तःगु भ्वं तछ्यानाः दुने च्वंगु ग्वारामरि काय्के बिइ । थ्व मरिकसि तछ्याना छकलं मरि कयाः हय्माः । अले छगः छगः याना ग्वारामरि लिकयाः थी थी द्यःतय्त भाग तइ पुरोहितयात, थःयात, भाजु, थकालि नकिं, थकालि, मां बौयात नं ग्वारामरि छगः छगः बिइ । अनंलि भ्वजय् च्वंम्ह भनियात व थः म्हय्नीयात नं छगः छगः बिइ । थ्व सिधलकिं थकालिं पुरोहितयात दक्षिणा बिइ । अले कल्या न्ह्याकःवःपिं नापं कुमियात नं बांलाक्क भ्वय् नकी । अले पूगु स्वतः व भाजुया भाग ग्वारामरि ज्वनाः लिहां

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

वनी।

लँमि गुरुजु छँय् थ्यन धाय्वं भमचायात तिकाहःगु पूगु क्वतःया सिन्हः भाजुयात तिकी। स्वां बिइ। ग्वारामरि भाग नं लःल्हाना बिइ। नेवाः समाजय् थनं निसें निम्हं छम्ह जुल धैगु क्यनी। थुकथं कल्याया विधि क्वचाइ।

९. ग्वय्काः भ्वय्

७. ग्वय्का भ्वय् नयाच्वंगु

ग्वय् काय् धुंका भ्वय् ब्वनेत धलः दय्की। थ्व धलःयात पाहाँ फर्ज नं धाः। पाहाँ धलः कथं लाखा इना बिइ। वहे धलः कथं भ्वय् ब्वनी। भ्वय् धाः, वनेत या भ्वय् ब्वनेत म्हय् नायःयात जिम्मा बिइ। म्हय्नायः नं मेपिं म्हय्तय्त अरेयानाः पाहाँ फर्ज बियाः भ्वय् धाय्के छ्वइ। काःवइ छन्हु निन्हु या काःवइ खुन्हु हे भ्वय् नकी। भ्वजय् च्याता घासा तइ। थ्व भ्वय्यात मेले बिया भ्वय्, पेनबिया भ्वय् या बियाः छ्वया भ्वय् नं धाः। हानं थुकियात ग्वय्काः भ्वय् धका नं धाय्गु याः। पाहाँ ब्वगुंव मरि ब्यूगु स्वयाः क्वसः ज्वनाः भ्वय् वइ। म्ह्यायम्चायात बांलाःगु तासया वसतं पुंकाः थी थी तिसा तिइकाः क्वथाय् तयाः ग्वय् साय्काः तइ। भ्वय् वःपिनिगु नां च्वय्त छम्ह व ग्वय् भमचायात बिइकेत ग्वय् बियाः च्वनिम्ह छम्ह पासा नं नापं च्वना च्वनी।

भ्वय् नय्सिधःलिसें ग्वय् काःवइ। ग्वय् काःवःपिंत झिगः झिगः ग्वय् बिइ। याकःपाहाँ नं च्यागः ध्यबा (८ध्यबा), निम्हत्यपू नं वहःयागु स्वाना वंगु

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(१२ध्यबा) सुकिचा, स्वमाचाछिं (म्ह्याय्मचा व वया काय् म्ह्याय्पिं)या न्याना वंगु (२० ध्यबा) वहःया सुकिचा, अनं माचाछिया छसुका वंगु (२५ ध्यबा) वहःया सुकिचा तयाः ग्वय् काइ। भ्वं पाहाँ नं वहःया छम्वः (५० ध्यबा) तयाः ग्वय् काइ। याकः पाहाँ, निम्हत्यपू , स्वमाचाछिं पाहाँतय्सं ग्वय् लित तयाः थकी। माचाछि, भ्वं पाहाँतय्सं ग्वय् ज्वनाः वनी। ख्वाः स्वःवनेत मनूत मगात धाःसा माचाछि व भ्वँ पाहाँयात ग्वय् काय्के बिइमखु। हानं थः मिले जूम्ह पासा बा स्वयाः स्वयाः गुम्हं गुम्हं याकः पाहाँतय्त नं ग्वय् काय्की मखु। छाय्धाःसा निकः निकः च्यापं लाइ, दुःख बीगु जुइ धकाः थथे याइगु खः। थथे ग्वय् मकालकिं ख्वाः स्वःवने माल धका सिकी। मरि काःपिं पाहाँत ला ख्वाः स्वःवनेगु कर हे जुल।

भ्वय् ब्वंबले चिकंपा मरि चकंछि बिल धाःसा याकः पाहाँ, बाता बिल धाःसा माचाछिं, छता बिल धाःसा भ्वछिं पाहाँ जुल। याकः पाहाँ नं वहःया चम्चा, माचाछि पाहाँ नं वहःया रिकापी, अले भ्वं पाहाँ नं वहःयागु भुचा बा लीयागु बाताचा क्वसः तयाः ग्वय् काइ। अथे हे मथः, जोप्रसा, जीप्रसा न्ह्याक्व बिउसां भ्वं पाहाँ हे जुइ। तर मरिया दर्जा स्वयाः स्याःन्याः सतिपिं तापापिं भ्वं पाहाँ धकाः सिइदइ। चकंछि मरि काःपिसं चिग्वःगु लीया बाता, बाता मरि काःपिंसं फःछि निफा न्ह्यंगु तःग्वःगु लीया बाता वा करुवा, आमखोरा, तस्ला बा कसरी तइ। छतामरि काःपिसं स्वफा, प्यफा न्ह्यंगु लीया बाता, घः तयाः ग्वय् काइ। जोप्रसाः, जीप्रसाः छता काःपिंसं सीजःया फोसि, त्यप, चोलेचा, सा, फै क्वसः बिइ। थ्व दस्तुर थौंकन्हे मदयाः वने धुंकल। थौंकन्हे थःपिनि यःथें क्वसः बिइगु जुल। प्रतिस्पर्धा यानाः हल। गुकिं यानाः मदुपिंत समस्या जुय्का बिल। थुकें याना हे नेवाःतय् रिति थिति तनाः वनाः च्वंगु जुल। क्वसः बियाः ग्वय् कयाः पिहां वंलिसे छता छता अय्था (पतिंता) मरि बिया छ्वइ। पाहाँ क्वचालकिं थः जः दुजः च्वनाः भ्वय् नइ। अले दु धंके हलकिं भ्वय् याकनं क्वचाय्की।

राजोपाध्यायतय् भमचा ब्वइबले भाजु नापं तया ब्वइ। भ्वय् वःपिंसं भमचायात क्वसः बियाः भाजुयात दक्षिणा तयाः वनी। थुमि भमचां ग्वय् बिइगु चलन मदु। बौद्धतय् भ्वय् शुरु जुइ न्ह्यः लँमिं ग्वय् माक्व तयाः

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ग्वय्‌बाता ज्वना वइ । भ्वय् व:पिं पाहाँतय्‌त चुकय् बाहालय् भ्व: छुना भ्वय् नकेगु याइ । भ्वय् नका: बछिं(निसरा) वन धाय्‌वं म्ह्याय्‌मचायात बांला:गु, भिंगु वसतं पुंका हइ । भमचा नापं लँमिं ग्वय्‌बाता न्ह्य:ने तया ग्वय् बिया च्वनिइ । भ्वय् क्वचाइथें जुलकिं धौ नापं नापं दक्व पाहाँतय्‌त पाजुमरि(चिपागु अय्‌था) छपा: छपा: पाजुं बिइगु चलन दु । भ्वजय् धा:सा स्वसरा वनेमा: । अले अय्‌ला: न्याह्नु लुइगु चलन दु । तर थौंकन्हे स्वह्नु जक लुइगु याना: हल । अय्‌ला: लुइत न्हापा हे थ्वं थ्वं लुइगु धैगु दै । थकालि नकिं, क्वकालि नकिं, स्वकू नकिं, मां, ततापिंसं लुइगु याइ । मल्जुपिं बांलाक वस: पुना तिसां तिया: अय्‌ला: घ: बेकुं च्याना च्वनी । इमित सुलिं नकिं धाइ । थथे अय्‌ला: घ: बेकुं च्याना च्वनकिं भम्चाया मल्जुपिं धका: सिइकी ।

भ्वय् नय्‌सिधलिसे क्वस: ज्वना ग्वय् काइ । ग्वय् भिग: भिग: बिइ । छता मरि अय्‌था मरि का:पिंसं घ:, त:ग्व:गु बाता बिया: ग्वय् काइ । बातामरि जोप्रसा: का:पिंसं चिग्व:गु बाता, घ: बिया: ग्वय् काइ । छता मरि का:सा पाजु, निनिपिंसं सिज:या फोसि, त्यप बिया: ग्वय् काइ । थथे हे मेमेगु जातितय् नं मेले बिया भ्वय् नया क्वस: बिया: ग्वय् काई । गुम्हं गुम्हेंस्यां ग्वय् लितंतु तया: थकी । इमित प्वसिकं छग:छग: या साकसला छकू छकू बिया छ्ह्इ । थौ कन्हे चकलेट बियगु चलन जुल । अथे हे ज्यापु समाजय् मेले बिया: भ्वय् व:पिंसं प्यंग: ध्यबा(४ध्यबा) बिया: ग्वय् काइ । भमचां प्यंग: प्यंग: ग्वय् बिइ । भ्वय् वइबले भु छपा: छपा: ज्वना: वइ । भुइ त:खाला छतु छतु तया: थयका छ्वयगु चलन दु । थौंकन्हे मदया वने धुंकल । दक्कोस्यां भ्वय् नय्‌गु क्य..ाल धाय्‌वं लीपा भ्वय् नइगु ई जुलकिं मिजंपाखें निक: ख्य: वइ । लँमिं म्ह्याय्‌मस्त मुना: निक:ख्यलेत मा:गु ज्वलं ज्वना: वइ । निक:ख्य: वइबले क्वत: छपा:, वस: छजू, धौ छग:, लाखामरि स्वता व मरिकसि छग: व मेमेगु ज्वलत ज्वना वइ । भमचाया छेँय् थ्यनेवं कोथाय् ज्वलं ब्वइ । भमचायात फेतुके हइ । धौ सगं बिइ । ह:गु ज्वलं दक्व भमचायात ल:ल्हाना बिइ । भमचायात भ्वय् नकी । भमचां च: छाइ, नइ मखु । अले धौ तय् त्यलकिं 'धौ हय् त्यल' धाधां धौ हया: च: ब्वय् तया: च्वंतले भमचायात पासापिंसं थना यंकी । धौ तय्‌का च्वनकिं भमचा ब्व चिप जुइ धाइगु धापु दु । भ्वय् नय

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सिंधलकिं ख्य:व:पिं दक्व लिहाँ वनी । उखें लँ स्व:वयत ठीक जुया च्वनी । निक: ख्य: व:पिं लिथ्यनकिं लँ स्व:वनिपिं न्ह्याइ ।

१०. दू धंके

भमचा का:वने छुं ई न्ह्य: का:वय् धुन धैगु सुचंया रुपय् दू धंक वनिगु ख: । थबले दू नापं लँमि, जोगि, बाजं, दुकूमिसा व हलंज्वलं ज्वना वनी । थौंकन्हे थ्व तजिलजि मदय् धुंकल । छकलं भमचा का:वनिगु याय् धुंकल । दू धंकेबलेयागु हलंज्वलं दक्व का:वनिवले हे यंकेगु याना: हय् धुंकल । दू धंके छ्वयत मा:गु हलंज्वलं –

१. दूधंसिं – १
२. मुस्या प्वा:– २
३. छुस्या प्वा:–२
४. त:ग्व:गु सुकुन्दा –२
५. दू प्व:(काप:) – १
६. दूकु मिसा –२
७. चिपा:गु क्वत: (पुसा क्वत:) – १
८. ग्वय् बाता–१
९. ज्व: क्वत: – १ छज्व: (धौपति निज्व:, सिन्ह:मू, सिन्ह: ख्वलाय्, छगुली म्हासु, छगुली भुयू सिन्ह:, कुम्कुम, क्वँ, चिकं, ग्वय् चुं, ग्वा: चुं)
१०. सगंपुसा – १
११. प्वंग्वां – १ (भिंनिता मरि तया: प्व: चिना त:गु)
१२. ग्वय् – माक्व
१३. पञ्चबाजा– १ (नगरा, भ्यालि, म्वालि, तिंछु, बेक्व म्वालि)
१४. सामदानी – २ (सीमत)

श्री ३ जुद्धशम्शेरया पालय् पिकागु वि.सं. १९९३ या इस्तिहार य दू धंके छ्वयवले दूकू मिसायात त:जिगू वस: व तिसां तिइका छ्वय मदु धका: धैत:गु दु ।[१७]

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विधि

दू धंके छ्वयत न्हापा म्हयतयत व कुमितयत कौला याकिइ। अन लिपा दू धंकेत मा:गु हलंज्वलं दक्व कुमि व म्हयतयसं ज्वना वनी। दू धंकव:पिं मनूत मिसाप्यां छेँय् थ्यनकिं भमचा का:वल धका: सीकी। थुपिं व:पिं मनूतयत ब्वघासा तया: लाव: लापि तया: त:जिक भ्वय् नकी। थ्व धुंका थुमित ज्याला वा बकसया रुपय् ध्यबा बिइ। न्हापा म्हतिं च्याग: च्याग: व म्हय् नाय:, ज्व: क्वत: ज्वंम्हसित स्वाना(१२ध्यबा) बिइ। थ्व कुमितयसं ज्वना व:गु हलंज्वलं दक्व मिम्ना पाखेंयाम्ह म्हय् नाय:यात जिम्मा बिया: न्ह्या:सा चछिं चा च्वना: भमचा नापं लिहां वइ। मखुसा अबले हे लिहां वइ। छुं जुया: भमचाया पाखें जिम्मा कांइपिं, क्वबिइपिं मदुसा "जिमे मनूत मदु, छिकपिसं हे ज्वना: भ्हासँ" धका: अनुरोध यात धा:सा इपिं हे चछिं च्वना: कन्हे खुन्हु हलंज्वलं ज्वना: भमचा नापं लिहां वइ। थ्व हलंज्वलं भमचाया पाखेंयापिसं हे ज्वना: व:सा इमित नं ब्वघासा तया: लाव: लापि तया: बांलाक त:जिक भ्वय् नका छ्वयमा:। मिजंपाखेंयापिंत गुलि ध्यबा बियाहल वया दुगं(डबल) ध्यबा बिइमा:। म्ह्याय्मचा(भमचा) ल्यू ल्यू वइपिं समिलु कछिं निम्ह त्व:ता: मेपिं दक्व लिहां वनी।

दू धंक व:बले भ्वय् सिमधनिसा छम्ह मनू वना: भ्वय् क्वमचानि भचा लँ च्वँ धका: लँ स्व:व:पिंत धा:वनी। अले लँ स्व:व:पिं लँय् बिच् हे लना च्वनी। या चा:हुले छिंसा छचा: चा:ह्यू वनी।

दू धंके छ्वयबले ज्व: क्वत: ज्वनीम्ह या क्वबिइम्हस्या सँय् कोटं (तिब्बीतिन लँ बक्खुं) फिना वनी। उराय् जातितय् भुलाय् गां न्यया: ज्व: क्वत: क्वबिइ धा:सा आ: वया: सँय् कोट त:पा:गु कोटं फिना: हे वनिगु याना: हल। थ्व सँय् कोट छाय् फीगु धा:सा ल्हासाय् व्यापार याइपिं त:मित ख: धका: क्यनिगु ख: धैगु पुलांपिनिगु धापु दु।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

११. भमचा का:वनेगु

८. भमचा का:वनेत भाजु पिहाँवयाच्वंगु

दू धंके छ्वयधुंका छुं ई लिपा भमचा का:वनी । गुम्हस्यां दू धंक: वनेगु नाप हे का:वनी । अले बछि लँय् या लय् दथुइ थ्यनकि दू धंके छ्वइ । लिपा लँ स्व:मिंत वनीइगु नं या: । थौकन्हे छकलं नापं हे वनिगु जुल ।

लँ स्व:वनेत पाहाँ फर्जय (ब्वना पती) च्वया: त:गु इलय् फुकं मु· वइ । गुरु पुरोहित, पाजु, जिलाजं, ज:ला ख:ला, पासापिं, थ:थिति फुक्क वइ । का:वनेगु निथी कथं दु । छगू भाजु वना: का:वनेगु, मेगु भाजु मवंसें का:वनेगु । न्हापा भाजु वना: का:वनेगु चलन मदु । भाजु वना: का:वनेगु मुन्सीतयसं पितह:गु ख: धैगु धापु दु । उकिं भाजु वना: का:वनेगुयात पर्त्या बिहा धाय्गु या: । थौकन्हे भाजु वनेगु चलन जुयावल । लँ स्व:वनेत मा:गु मुस्या: प्वा:, छुस्या: प्वा:, मैनवति तय्गु सानदानी, मेन्ट्रोल माक्व: चुकय् ब्वय् हइ । मनूत दक्को मुनी । बाजं खल: नं मुनी । अले बाजं खल: व हलँज्वलं ज्वना: वनीपिंत बजि निकेका मरि निता: बिया: अय्ला: त्वंका: कौला याकी ।

भाजु वनिगु जूसा जा:गु ल:थल (घ:) लुखाय् ज:ख: तइ । दक्को लँ स्व:वनीपिं चुकय् मुनी । अले दक्वसित मोसि प्व: इनाबिइ । नापं ग्वा: छबे छबे नं बी । १० प्व:, २० प्व:ति मोसी प्व: ज्वना: वनी । छ्वायधा:सा छें मूं मवसें लँय् ध्वदुक: व:पिंत व मिसा पाखें मसला प्व: विइपिंत बिइत ख: । अनलि ब्याहा याइम्ह काय्मचायात बांला:गु भिंगु वसलं पुंका: धौसगं बिया:

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

स्वांमा: क्वखाय्का: पित हइ। मोटरय् च्वं वनी। न्हापां मेना ताम्नाने च्वना वनीगु ख:। आ मोटर जुल। छें ज: पिंस मोटरय् ताय् अबिर ह्वला: जीवन यात्राया न्हापांगु पलायात शुभ याना: आर्शिवाद बिइ। न्हापां त्वाजंपिनिगु धोलक बाजं आ:वया बाछ्राइ बाजं न्हय: न्हय:तया: दू धंकेगु हलंज्वलं तया: थ: गुरु पुरोहित बौपिं पाजुपिं दक्को लँ स्वमित ल्यू ल्यू तया: स्थान गणेद्य: चाहिला: जन्त वनी।

बौध्दतय् भाजु वना: का:वनेगु चलन मदु। तर शाक्य जातिया भाजु वना: का:वनेगु चलन खनेदु। मानन्धर, ज्यापु, शाही व च:ला नापं कपालीतय् भमचा का:वनी बले भाजु पिं वना: का:वनेग चलन दु। ज्यापु जातिया माजुं सुकुन्दा व क्वत: ज्वना: वनेमा:। अथेहे मानन्धरतय् फुकीतयसं मुस्या: प्वा: व सुकुन्दा ज्वना: वनेमा:। थ्व जातितय् व उरायतय् भमचा का:वनेत ज्वलं दया: नं मेगु हलंज्वलं ज्वना: वने मा:। व हलंज्वलं - दुरुदाइ, धौ, ख्यें, न्या, अयला, मरि, वस: छजू, सि निगू किस्ति, मसला ख:। रजकतय् बिरा हाला: (मे हाला) भमचा का:वनेगु चलन दु। मेय् हे जवा:सवा: जुइ।

भमचा का:वनेत मा:गु ज्वलं –

दू फांगां –	१	चिराग –	माक्व
दय्पौ –	१	डेलाइट –	माक्व
तुति बग्गी–	१ छज्व	त्वाजं बाजं –	छथ्व:
मोटर –	१	थौंकन्हे बाछ्राइबाजं –	छथ्व:
मैनबत्ती –	माक्व	मसला प्व: –	माक्व
सानदानी–	२	ग्वा:भे –	माक्व
मुस्या प्वा:–	२	स्वांमा: –	छमा:
छुस्या प्वा: –	२		

लँ स्व:वनीबले जवं चा:हिला: वनी। ख्वपय् मिजंतय् पाखें लँ स्व: व:पिं तय्त थाय् कया: लासा (च्वँसा(मेच) लाय्गु व्यवस्था याइ। निम्ह प्यम्ह न्हापा हे वना: भमचाया छेँया न्ह्य:ने भतिचा पाक फलचा फलय् लासा लाया, मेच तया: ठीक याना तइ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

लँ स्वः वनेगु तस्सकं अप्वः जुल । सलं स मनू ब्वनाः यनेगु जुल। थथे भतकिलो उताउलो जुयाः श्री ३ जुद्ध शमशेरं वि.सं.१९९३ सालय् छगू इस्तिहार पिकयाः बिल ।[१८] व इस्तिहारय् थुलि जक यंके दु धकाः क्वछिना बिल । लँ स्वः वनेयात माःगु हलं ज्वलंया धलः थथे खः । –

१. वहःयागु छुं नं सामान यंके मदु ।

२. बाजं खलः व कुमि बाहेक लँस्वःमित १००म्ह जक यंके दु ।

३. लँ स्वःवनिपिंत चुरोत इने मदु ।

४. बाछ्राइबाजं तय् मदु ।

५. मोटर, वग्गी यंके मदु ।

६. मैनबती ४ प्वाः, चिराग २५ प्वाः, डेलाइट ४ प्वाः, सिंयागु दू जक यंके दु ।

थनं लिपा श्री ५ महेन्द्रया पाले ५१ म्हं अप्वः लँ स्वः वने मदु धका ऐन पिकयाः ब्यूगु दु । थ्व इस्तिहार नियम-ऐन ऐन हे जक जुया च्वन । उकिया पालना जूगु खने मदु ।

विधि

लँ स्वःवःपिं मिसाया छेँया पिखालखुइ थ्यनकिं भाजु च्वना वःगु दू या मोटर दिकी । न्हापां ससः बौम्ह या थकालि वयाः दू(मोटर)यात पूजा याइ । अले भाजुयात ल्हाः ज्वनाः मोटरं पिकाइ । सिन्हः तिकाः स्वांमाः क्वखाय्काः पूजा याइ । दक्को परिवारया जःतय्सं ताय् स्वां अबीर ह्वली । बौम्हं भाजुयात लुकुं छिनाः छेँय् दुत यंकी । आः वयाः भाजुयात ल्हाः ज्वनाः यंकाः क्वथाय् फेतुके यंकी । थ्व विधि भाजु वयाः काःवःसा याय्माः । नत्रसा याय्म्वाः ।

न्हापां थकालि बौम्ह गुरु पुरोहितपिंत हना तलय् ब्वना यंकिइ । अले मेपिं लँ स्वःवःपिंत माःगु कथं सम्मान यानाः जन्त तय्थाय् यंका तइ । दकले न्हापां भाजुयात मसल्ला प्वः बिइ । अनं गुरु पुरोहित, बौपिंत नं ग्वाः मसला बिइ । अले मिजंपाखें नं मिसापाखें मसला बिउपिंत ग्वाः मसला बिइ । मिसाया बौयात नं ग्वाः मसला बिइ । अले चा च्वनिपिं जक च्वनाः मेपिं सकलें लिहां वनी । चा च्वंपिंत चासिइ नकेगु धकाः मरि, बजि, ला, पुकाला,

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

खँय् तया: पाहाँ याइ । राजोपाध्यायतय् भाजु, लमि व पासा छम्हयात चौरासी व्यञ्जन तया: भ्वय् नकी । थकालि नकिंनं धौ सगं, खँ सगं बिइ । अले तिनि भ्वय् नकिइ । मेमेपिं चा च्वंपिन्त नं जलपान या कौला याकी । भ्वय् नय् सिधलकिं ग्वा: मसला व अयूथामरि छपा: बिइ ।

अथे हे उराय् जातितय् मसला प्व: थ:गु छेँय् इनिमखु । मिसाया थाय् वना: इनिगु याइ । थ्व मसला प्व: थ: सतिम्ह जिलाजं या थकालिम्हं बिइकेगु चलन दु । ग्वा: मसला बिइ सिधलकिं मिजंपाखें मिसाप्व: (ल्यासे प्व:) धका: रुमालय् प्व: चिना: त:गु फ्यना ब्वइ । ब्वगु मसला मिसापाखेंया मिसामचातय्सं यनिइ । अथे हे ज्यापु जातितय् लँ स्व: वनेबले मिजंया छेँय् थ्वँ त्वंका कौला याकी । मेगु नकेगु समय ज्वलं ज्वना: मिसाया छेँय् वनी । भमचाया छेँय् थ्यन धाय्वं लँ स्व:व:पिंत स्वागत याना: दुकाइ । अले लँ स्व:व:पिं दक्कोसित मिजंपाखें समय(वजि, स्याबजि,छ्वोय्ला, मुस्या, पालु, अय्ला:, थ्वँ) नकी । चा च्वनिपिं च्वना: मेपिं दक्को लिहां वइ । चा च्वनिपिंत कौला याकेमा: ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

४. इहिपाया मू विधि

१. परिचय

भाजु वयाः का:व:गु दुसा मिसाया छेँय् सायतय् स्वयम्वर याइ। स्वयंवर न्हापा हे यानाः तैपिं नं दु। अय्सां भाजु वयाः का:व:सा निम्ह नापं तयाः सभुजं नकेगु याइ। थ्व यात थाय्भु नकेगु नं धाः। गुम्ह गुम्हस्यां म्ह्याय्मचायात जक सभुजं नकी। सभुजं नके न्ह्यः ग्वय् सायकी। ग्वय् साय्केबले फु फुगु क्वसः वियाः म्ह्याय्मचायाके ग्वय् काइ। ग्वय् साय्के धुंका सभुजं नकी। सभुजं नके धुंकाः लिपा बौम्हं ज्वलान्हाय्कं व मांम्हं सिन्हःमू बियाः ग्वय् काइ। गुम्ह गुम्हेस्यां ल्हाः ग्वय् काइ। ग्वय् काय् धुन धाय्वं म्ह्याय्मचा पित बिइ।

भमचा यंकाः पिखालखुइ थ्यनकि थकालि नकिंतय्सं भमचा लसकुस यानाः दुकाइ। ताःचा ज्वंकाः साला यंका ह्वंकेगु थासय् फेतुके यंकी। स्वयम्वर न्हापा हे सिधय् धुंकल धाःसा ह्वंकेत साइत म्वाः। गुम्ह गुम्हेस्यां भमचाया छेँय् साइतय् स्वयम्वर यानाः सभुजं नके धुन धाय्वं मह्वंकीपिं नं दु। तर स्वयम्वर मजूनिसा साइतय् ह्वंकी। सजुजं नकी। संस्कृत भाषं सह भोजन धाइ। नेवा भाषं सभुजं धया वयाः च्वन। ह्वंके धुंकलकिं धौसगं, खें सगं बिइ। बहनी इहिपा भ्वय् नकी। न्हूम्ह जः छम्ह दवगुलिं दक्कोस्यां ख्वालय् छगू चहक दयाः चकमन्न चन्द्रमाथें थिना च्वनी। लय्ताया च्वनी।

ह्वंके धुंकाः कन्हे खुन्हु सँ प्याकी। बहनी मिसापाखें म्ह्याय्मचा बिचाः याय् कथं क्वथा बिचाः ज्वलं छ्वया हइ। कन्हे खुन्हु सुथय् न्हूपिं निम्हत्यपू नापं थकाली नकि मां बौ व मेमेपिं थः मानय् यानाः तयाम्ह द्यःथाय् पूजा वनी। थ्वयात चतुर्थी पूजा धाय। वंजला वनेगु नं धाः। थुखुन्हु हे बहनी म्ह्याय्मचायात ख्वाः स्वः वइ। प्यन्हु तक छु यानाः च्वन, गथे च्वना च्वन धकाः बौ ककापिं मेमेपिं थःथिति पासापिं सकलें मुनाः माःगु ज्वलंत ज्वनाः स्वः वइ। ख्वाः स्वय् धुंका जिचाभाजु दुचाय्किइ। जिचाभाजु व भमचा लिहां वनिइ। कन्हे खुन्हु म्ह्याय्मचा थःछेँ वइ। थ्वयात लिलाधु(लिलारु) वनेगु धाइ। थनं मू इहिपाया ज्या झ्वः क्वचाइ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मू ज्या भ्व:

१ स्वयम्वर
२ म्ह्यायम्चा पित बिइगु ।
३ लसकुस(भमचा दुकायगु)
४ हवंकेगु
५ सँ प्याकेगु
६ क्वथा बिचा:
७ वंजला वनेगु
८ ख्वा: स्व:वनेगु
९ जिलाजं दुचायकेगु
१० लिलाधु वनेगु

२. स्वयम्वर

९. स्वयंवरबले मिसां मिजंयात स्वांमा: क्वखायकाच्वंगु

थ:त थम्हं मिजं ल्यया: स्वांमा: क्वखायकेगु हे स्वयंवर ख: । स्वयंवर धैगु खँग्वल नं तप्यंक सी दु । "स्वयंम"या अर्थ थ: "वर"या अर्थ मिजं(भा:त) ख: । थ:त थम्हं मिजं ल्ययगु हे स्वयंवर ख: । गथे सीतां रामयात, द्रौपदीं अर्जुनयात, दमयन्तीं नलयात, पार्वतीं महाद्य:यात व यशोधरां सिद्धार्थयात ल्यया: स्वांमा: क्वखायकल । थ: वर (भा:त) नाल । स्वांमा:यात वरमाला धाइ । वरमालाया अर्थ मिजं नालामा: ख: । थ्व खँ त:गू मछि पुराणय् न्ह्यथना त:गु दु ।

वरमाला क्वखायकेवं जक मिजं(भा:त) जुइमखु । इहिपा धाइमखु । इहिपाया विधि पूवंके मानि । मिजंयात छेंय् यना: पुरोहिततय्सं वेद मन्त्र ब्वना: कर्म विधि याना: मिसां मिजंयात, मिजं नं मिसायात स्वांमा: क्वखायके बिइ । अले वं वयात वं वयात अंगू न्ह्याकी । मिजं नं मिसायात छ्यँनय् सिंचा

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

छय्किइ । मिसां मिजंयात तुति भोपुइ । थ्वहे स्वयंवरया कर्म खः । अथे हे असुर, गान्धर्व, राक्षस व पैशाच विवाह यानाः हःसां स्वयंवर तथा इहिपाया कर्म विधि मयातले इपिं सामाजिक निम्हत्यपूया रुपय् वइमखु । समाजय थ्याइमखु, नालीमखु । उकिं मिसां स्वांमाः क्वखाकीगु हे "छि जिम्ह जुल, जि छिम्ह जुल" धकाः अर्पण याय्गु खः । मिसां स्वांमाः क्वखाय्काः च्वनेगु हे स्वीकार याय्गु जुल ।

स्वयंवर गबलेंसनिसें दत धैगु खँय् बिचाः यानाः स्वय्बले विष्णुयापालं निसें दत धयागु खनेदु । थ्व खँ विष्णु पुराणय् न्ह्यथना तःगु खनेदु । देवगण व दानवगण च्वनाः समुद्र मथन याःबले ३२ (स्वीनिता) लक्षणं युक्तम्ह देवी लक्ष्मी उत्पति जुल । व देवी नापं इहिपा याःगुली देवगणयानं इच्छा राक्षसगणया नं इच्छा जुल । थ्व खँय् निखलया दथुइ ल्वापु जुल । थबले ब्रम्हां उजं जुल । मिसातय् इहिपा याय्गु धैगु इमिगु मौलिक अधिकार खः । थःत सु यल वयात स्वांमाः क्वखाय्की । अले व नापं विधि पूर्वक इहिपा याइ । थुकी सुनानं कचवं थय् मदु । उकिं लक्ष्मीं नं थः यःम्हसित स्वांमाः क्वखाय्की व वयाम्ह जुइ । थ्व खँ न्यनाः दक्व देवगण, राक्षसगणत सुमुक च्वनी । लक्ष्मीं स्वांमाः ज्वनाः थःत यःम्ह स्वस्वं वइ । विष्णुयात खनेवं स्वांमाः क्वखाय्की । निम्हस्यां इहिपा जुइ । थ्वयात स्वयंवर धाइ धकाः ब्रम्हां घोषणा याइ ।[१९] थबलेनिसें स्वयंवर धयागु दत ।

थ्वहे परम्परा कथं देव देवीतय् नं स्वयंवर यानाः वया च्वंगु खः धाःसां छुं पाइमखुथें च्वं । थ्व स्वयंवरया धारणा पानावन विकृति वयाः इहिपा याय्त थःथःगु पुरुषार्थ साहस-वीरता क्यनाः याय्गु चलन जुयावल । गथेकि विवाह पंचमी खुन्हु रामं शिव धनुष त्वःथलाः सीता नाप स्वयंवर यात । अर्जुनं लखय् स्वयाः च्वय् च्वंम्ह न्यांया मिखाय्‌ वाणं कय्काः द्रौपदीनापं, सिद्धार्थ गौतमं वाणं कय्काः न्हय्‌मा सिमा छकलं क्वथलाः गोपा(यशोधरा) नापं स्वयंवर याना इहिपा याःगु खँ उल्लेख जुयाच्वंगु दु । थथे इहिपा याय्त प्रतियोगिताय् भाग काःपिं राजकुमारतय्गु दथुइ ल्वापु जुयाः वल । छम्ह मिसाया निम्तिं निम्ह मनूतय् दथुइ ल्वाय्गु याःना हल । छम्ह मिसाया निम्ति निम्ह मिजंतय्गु दथुइ इर्ष्या शत्रुताया भावनां जाल । गनं गनं बःलाःम्हस्यां ब्वय्का यनेगु नं जुल ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

गथे महाभारतय् भीष्मं स्वम्हं राजकुमारीपिं ब्वय्का हल । थ्व विकृतिं थाना: इहिपाय् परिवर्तन वल । मां बौपिसं थः म्ह्याय् मस्त मचाबले हे कन्या दान बिइगु याना हल ।

थ्व ज्या उलि उचित मताल । थौंकन्हे मिसामचा त:धिक जुया: वल धाय्‌व मां बौपिसं मिजं माला जुइ । थ: कुलयात ल्व:म्ह स्वया:: म्ह्याययात क्यता: य: त्य: याना: स्वयंवर याना: इहिपा याना बिल । महाद्य: व पार्वतीया अक्ष तृतिया खुन्हु व राम सीताया विवाह पंचमी खुन्हु स्वयंवर याना: इहिपा जूगुलिं थौंकन्हे मनूतय्‌नं अक्ष तृतीया, श्रीपञ्चमी व पचीमल: खुन्हु स्वयंवर यायत साइत म्वा: धयाहल ।

विद्वान हरिशंखरानन्द राजोपाध्याय(रिमाल) जुया धापु कथं नेवा:तय् स्वयंवर याय्मा । छाय्धा:सा नेवा: मिसामचातय् मचाबले सुवर्णकुमार न्ह्य:ने तया: व्यायात कन्यादान बियातइ । थ्व मिसामचा बाह्रा तय्धुनकिं मां मौनं इहिपा याना: बिइगु स्वइ । थ: मचायात न्हापा हे व्यायात बिया: तयागु धका: सिउ । व व्यां धैम्ह सु धका: गन दु धका: मा: जुइ । मिसा मचां नं थ: व्यायात कन्यादान बियात:गुलिं व व्या धैम्ह सु ख: धका: मा: जुइ । छन्हु नाप लाइ, चूलाइ । अले इहिपाया खँ क्वजी, स्वयंवर जुइ । मिसां "मचाबले इहिपा जूम्ह छि हे नापं ख: । छि हे जिम्ह मिजं(भा:त) ख:" धका: स्वांमा: क्वखाय्‌की । अथे हे मिजंनं न्हापा कन्यादान कयातयाम्ह छ हे ख: धकास्वांमा: क्वखाय्‌का: मिसा(कला:)या रुपय् नाला: काइ । तनाच्वंम्ह मिजं माला: लुइका: मिजं(भा:त) धका: नालेगु जूगुलिं नेवा:तय् स्वयंवर याय्मा: । नत्रसा नेवा: मिसातय् भा:त निम्ह स्वम्ह जुइ । पतिव्रता भ्रष्ट जुइ धयागु वसपोलया धापूं जुल ।

नेवा:तय् न्हापा न्हापा स्वयंवर याय्‌गु चलन मदु । भाजु वना: का:वनेगु नं चलन मदु । भमचा छेँय् हया: ह्वंकेगु याइ । उकें हे स्वयंवरया विधि नं याना छ्वयगु चलन दु । स्वयंवर धका: अलग याय्‌गु चलन मदु । भाजु वना: का:वनेगु ६०/७० दँ न्ह्यवनिसें जक जुयाव:गु अनुमान दु । गबले भाजु वना: का:वनेगु जुल अबलेनिसें स्वयंवर याय्‌गु नं जुयावल जुइ धैगु अनुमान याय्‌फु । थ्व संस्कार नेवा:तय्‌गु मौलिक संस्कार मखु धयागु सिइदु । थौंकन्हे नेवा:तय् स्वयंवर याय्‌गु चलन नं त:धंगु जुयावल । स्वयंवर

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

त:गु प्रकारं याइ। छगू मिजं मिसा निम्हं द्य:थाय् वना याइ। गुम्हस्यां मिसाया छेँय् वना: साइतय् याय्गु चलन दु। भमचा साइतय् ह्वंके मा:गुलिं इहिपा लिज्याइगु छुं कथंया समस्या जुल धा:सा साइतय् स्वयंवर छक:सां याना: तय् धका: याना: तइपिं नं दु। थ्व बाछिं लछिं दछिं न्ह्य:सां याना: तइपिं नं दु। गुम्ह गुम्हस्यां भमचा का:वना छकलं स्वयंवर याना: हइपिं नं दु। थुकिं भाजु वना: का:वनेगु जुया: व:गु ख:।

बौद्धतय्‌नं स्वयंवर याय्गु चलन दु। शाक्य, ताम्राकार, स्थापिततय् मिसा मिजंया छेँय् वना: स्वयंवर या:वनी। द्य:थाय् वना याय्गु चलन नं दु। थौंकन्हे स्वयंवर धैगु भीगु मखु धका: त्व:ताहया च्वंपिं नं खनेदु। गुम्ह गुम्हस्यां थेरवादी भिक्षुतय्गु पाखें स्वयंवर याना: वयाच्वंगु नं खनेदु। स्वयंवर याय्त मा:गु हलंज्वलं–

कलश स्वनेत मा:गु ज्वलं

सरुवा जाकि	–	माक्व	किसलि	–	१
करुवा	–	१	ज्वलान्हाय्कं	–	१
सिन्ह:मू	–	१	मरि	–	माक्व
फलफूल	–	माक्व	ग्वय्	–	१
पोताय्	–	माक्व	पूजा(क्वत:)	–	१
धौपति	–	१ छज्व:			

मेगु हलंज्वलं

सिफँ	–	१	त:ग्व:गु ग्वय्	–	१०
लुँसिख:	–	१	अंगू	–	२
सुकुन्दा	–	१	स्वांमा:	–	२
धौ	–	१	पोत्यामा:	–	१
ताय्	–	माक्व	भूयु सिन्ह:	–	माक्व
खाइसि	–	माक्व	बजि	–	माक्व
फेतुइत लासा	–	४	दाफ्व:स्वां कचा	–	१

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विधि

न्हापां कलश स्वने थाय् बँ थिली । अन पुरोहितं कलश स्वनेत मा:मा:गु पोतासं मन्दः च्वइ । मन्दःया द्यःने सरुवा जाकि तइ । उकी कलश तइ । कलशय् दाफ्वःस्वां कचा, जाकि जायक तयाः ग्वय् छगः व ध्यबा छगः नं तयाः किसली तइ । देपाय् पञ्चवलिं धकाः न्याकू लप्ते कुचा याना ब्वया उकी बजि फ्वयाः निगः निगः तइ । जःपाय् धौपति छज्वः तइ । थ्वयात जःपाय् कौमारी, गौरास व गण धका त्रिवलि तइ । त्रिवलि स्वकू लप्ते कुचाय् ब्वयाः बजि फ्वयाः निगः निगः तइ । कलशया फुसे पाञ्चायन धकाः न्याकू लप्टे कुचा तइ । गणेद्यः, सूर्य, शिव, भगवती, विष्णु व दुर्गा ब्वइ । वया न्ह्य व्वसा कथं आखें निगः निगः तइ । सुकुन्दा व जः खः ज्वलान्हायकं, सिन्हःमू नापं मा:मा:गु ब्वइ । ग्वय् हःबलेयागु १० ग्वय् व बोताय् ह्यागु पातया कापःया द्यःने सिन्हःबत्ता तया नापं ब्वइ । भमचा फेतुकेत स्वस्तिक च्वयाः उकी द्यःने लासा लाया तइ । .

थ्व धुंका कलश स्वनाः पूजा याइ । भाजुयात थःत हयाः स्वस्तिक च्वयातःगु लासाय् फेतुकी । भमचायात नं तासया लँ जामा फिकाः फयांफक्व तिसां तिइकाः भाजु नापं फेतुके हइ । निम्हसितं कलश पूजा याकी । अले साइत त्यल धायवं पूजा यानातःगु १० ग्वय् पुरोहितं म्ह्याय्मचायात बिइ । स्वांमाः छमाः नं बिइ । भमचां १० गः ग्वय् व स्वांमाः ज्वनाः भाजुयात स्वचाक हुलाः झिगः ग्वय् ल्हातय् लःल्हाइ "छिसं बियाः हःगु ग्वय् कयाः जिमि मां बौनं बचं ब्यूगु कथं पूवंका च्वना, थनिंनिसें जि छिम्ह जुल" धकाः स्वांमाः क्वखाय्की अंगू नं न्ह्याकी । तुति भागि याइ । थबले गुरु पुरोहिततय्सं स्वस्तिवाचन याइ । अले भमचा मिजंया खवय् फेतुकी । पुरोहितं कलश नापं पूजा यानाः तःगु वहःया सिन्हः बत्ता कयाः मिजंयात बिइ । भाजुं पातया कापः मिखा त्वपुइत भमचायात बिइ । भमचायात. पासा च्वंम्हस्यां मिखा त्वःपुया बिइ । न्हापां भाजुं सिन्हः बत्ताय् च्वंगु सिन्हः स्वपतिंचां कयाः कलश द्यःयात छाइ । अले थम्हं तिइ । थम्हं तिनागु पूगु सिन्हः मिसाया कपालय् तिकी । ल्हाः मदीकुसें जवय् यंका हानं देपाय् हइ । हानं लित हयाः सिंचाय् च्वय् थ्यंक यंकी । थथे हे स्वकः तक याइ । थ्वयात सिंचु छाय्केगु धाइ । अले ख्वाः

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

त्व:पुया: त:गु काप: कया: उकी सिन्ह: बत्ता तया: मिसायात ल:ल्हाना बिइ। नापं सिंख:, प्वत्या:, अंगू छु छु बिइगु ख: अन हे बिइ ।

थ्व धुंका धौ सगं बिइ । क्वत: थिइका भागि याकी । धौ थिना स्वां सिन्ह जांकि वाली । जाकि स्वां सिन्ह: बिया कलश पूजा याके बिइ । स्वक: तक पूजा याकी । हानं स्वां जाकि सिन्ह: बिया छैं पूजा याकी । अनं निम्हस्यातं धौसगं बिइ । सिन्ह: तिकी । धौ जाकि तिकी । स्वां छुकी । वस: ल: ल्हाइ। पूजाभ:(क्वत:) थिइका भागियाकी । थ्व धुंका थकालि नकिंया नं. सिन्ह: तिइ । थकालियात नं तिकी । क्वत: क्वय् तइ । अनंलि पुरोहितं सिफँयात पूजा याइ । नकिंनं खाइसि, ताय्, स्वां फँय् तया: द्य:यात छक: लुइ । अनं निम्हसिगु छ्य ल्वाका स्वक: तक सिफँलं लुकिइ । सकस्यां भाजु व म्ह्याय्मचायात ताय् होलिइ । पुरोहितं कलश स्वने विधि क्वचाय्की ।

अनं थकालियात ज्वलान्हाय्कं ल: ल्हाइ । थकालि नकिंयात सिन्ह:मू ल: ल्हाइ । निम्हस्यां जाकिं पूज्याना कया भाग्याइ । सिन्ह:मूया पुसा चाय्का: सिन्ह: देपा ल्हा:या अंगूपतिनं कया: द्य:यात छाइ । थम्हं नं तिइ । थकालियात तिकी । अले सकसितं तिकी । अनंलि ज्वलान्हाय्कं न्हापां द्य:यात क्यनी। थम्हं स्वइ । सकसितं क्यनी । थ्व ज्वलान्हाय्कं स्वय्गु धैगु थ:गु आत्म बीम्ह ब्रम्ह स्वय्गु ख: । स्वयंवर्या ज्या क्वचालकिं भाजु व म्ह्यायमचा (भमचा) निम्हस्यानं निखेंयापिं पुराहितपिंत सिन्ह: तिका: दक्षिण बिइ ।

बौद्ध समाजय् थेरवादी भिक्षुतय् पाखे स्वयंवर याका: वया: च्वंगु खनेदु । भिक्षुतय्सं परित्राण याना: उकी मिजं व मिसा निम्हं तया: पंचशील बिया: निम्हंसितं गृहविनय कथं न्यागू, कर्तव्य पालना याय्गु प्रतिज्ञा याकी। अले स्वना:त:गु कलशया ल: हा: याना: मिजंया ल्हा:या द्य:ने मिसाया ल्हा: तया: भिक्षुं(भन्ते नं) मन्त्र पाठ ब्वनी । कलशय् हिना: त:गु का: लिकया: मिसा मिजयात ल्हातय् न्ह्याका ल: हा: याना: थकालियाके आशिर्वाद कया: मण्डपं पिहां वइ ।[२०] थनं स्वयंवरया क्रिया क्वचाइ ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

३. म्ह्याय्मचा पित बियगु

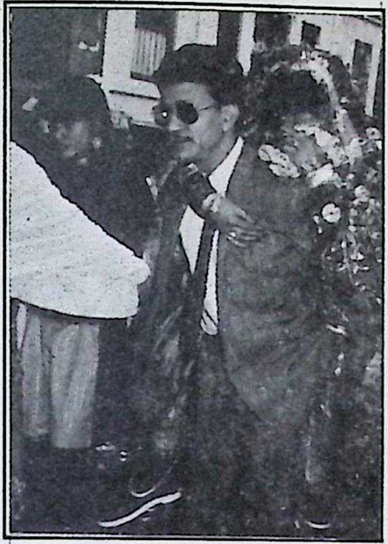

१०. म्ह्याय्मचा पितबिया: च्वंगु

म्ह्याय्मचा पित बिइगु धैगु छैं नं विदा बिया: छ्वय्गु ख: । मिजं वया: का:व:सा बहनीसिया साइत जूसा साइतय् स्वयंवर सिधय्की । स्वयंवर धुंका: भाजुयात नके त्वंके याना तइ । मखु कन्हय् सुथसिया साइत जूसा स्वयंवर नापं नापं पित बिइगु ज्या नं भ्व:लाक यानाछ्वइ ।

न्हापां ग्वय् साय्की । ग्वय् साय्केगु धयागु थ: द्य:पिं व छैंया ज:पिंके नापं फुकिबाकितय्के बिदा काय्गु बिइगु ख: । म्ह्याय्मचां भिंग: ग्वय् बिइगु, थ: बूगु छैंया समाज, संस्कार नियम नापं त्वा: थलेगु ख: । थवले म्ह्याय्मचा, त:केहैं, ज:या नापं मां बौ सकलें ख्वया हइ । थ्व ख्व:गुयात "म्ह्याय्मचां लक्ष्मीद्य: ज्वना: वने धका:ख्व:गु" धाइ । लक्ष्मीद्य: बिया छ्वय्मखु धका: मां बौपिं ख्व:गु धैगु नं धापू दु । लिसें लक्ष्मीद्य: बिया: छ्वय् मखु छंत माक्व सम्पति बिया: छ्वय धका: छैं, बुँ, वस:, लासा, फांगा, बसा: दक्व क्वस: बियां छ्व:गु ख: धयागु नं पुलांपिं बुरा बुरीतय्गु धापु दु । नेवा: समाजय् म्ह्याय्मचायात लक्ष्मीया रुपय् कयात:गु दु । मेगु खँ थ: हे लक्ष्मीद्य:सा हाकनं मां बौया लक्ष्मीद्य: यंके मा:गु मदु । उकिं मां बौपिं लक्ष्मीद्य: म्ह्याय्मचा पित छ्वय्मा:बले ख्वय् वइगु हे जुल । लक्ष्मीद्य:या पलि क्वस: बिया छ्वगु मखु ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मेगु खँ थः बूगु ह्वनागु परिवार जःपिं त्वःता वने माःलिगुलिं व न्हूथाय् गयच्वं, गय्खः गथे खः ,गथे ह्वनेगु धकाः ग्याना जक ख्वःगु खः । लिसें थःगु ला हि थें यानाः लहिनाः ब्वलंका तयाम्ह त्वःता छ्वय् माःगुलिं जक ख्वःगु खः । मेगुलिं मखुथें च्वं । छाय्धाःसा मेगु लँय् वनेत्यंगु व छ्वयत्यंगु मखुसे संस्कार कयच्याना संसार ब्रम्हाण्ड ल्यंकेत सृष्टि स्थिति याय्त वने त्यंम्ह व छ्वय् त्यंम्ह खः । उकिं ख्वय् माःगु मदु । भिंगु लँय् वनेत बिदाया कथं म्ह्याय्मचां भ्रिगः ग्वय् बिइ । फूफुगु क्वसः बियाः ग्वय् काइ । ग्वय् काय्गु ज्या सिधय्का मां बौया लिपा काइ ।

थुलि धुन धाय्वं सभुजं नकी । सभुजंया अर्थ सहभोजन खः । निम्हं नापं तयाः छपाः भुइ तयाः नय्गुयात सहभोजन धाइ । सहभोजन ह्वंकिबले जक नकी । ख्वपय् निम्हसित निपाः हे थाय्भू तयाः नकी । स्वयंवर न्हापा सिधय्का ग्वय् साय्कूसा म्ह्याय्मचायात जक थाय् भु नकी । गुम्ह गुम्हसियां भाजु नापं तयाः नकीपिंनं दु । भाजु नापं तयाः नकेमाः धैगु विधि गनं छुकिसं च्वयाः तःगु खनेमदु । उकिं बाज्या पुरोहिततय्गु इच्छा कथं जुया वया च्वंगु खनेदु । थ्व सभुजं नके धुंकाः म्ह्याय्मचा ताउतक लंका तय्मज्यू धकाः याकनं पितबिइगु याइ । म्ह्याय्मचा पितबिइत माःगु हलंज्वलं –

सुकुन्दा	–	१	करुवा	–	१
सलिंचा	–	१३	चीग्वःगु ग्वय्	–	माक्व
धकि	–	१	बाता	–	१
ध्यबा	–	१	आमखोरा	–	१
ग्वय्बाता	–	१	पुतुग्वय्	–	माक्व
ज्वलान्हाय्कं	–	१	सिन्हःमू	–	१
थाय्भु	–	१	त्रिखुट्टे	–	१
८४व्यन्जनया घासाता			ज्योना लप्ते	–	४
बजि	–	माक्व	अय्लाः	–	माक्व
थ्वँ	–	माक्व	ह्याउँ थ्वँ	–	माक्व
दुरु	–	माक्व	लः	–	माक्व
जाकि	–	माक्व	धौ	–	१

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विधि

म्ह्याय्मचा पित बिइत न्हापां ग्वय् साय्केगु ज्या याइ। न्हापां ग्वय् साय्केत बँ थिला: च्वख याय्मा:। पुरोहितं स्वस्तिक मन्द: च्वया: उकी द्योने लासा लाइ। का:व:बले ज्वनाव:गु सीमत ज: ख: व सुकुन्दा छग: तइ। छैंयागु सुकुन्दा नं तइ।

पुरोहित जवय् च्वना: लिक म्ह्यायमचा लासाय् फेतुकी। भाजु वया का:व:सा नापं तय् हइ। म्ह्याय्मचाया लिक ग्वय्बाता ज्वना: लँमि व पासा च्वनी। धकिइ छपातय् भिंनिग: सलिं ब्वय् हइ। म्ह्याय्मचायात भिग: भिग: ग्वय् बिया: भागियाका: सलिंचाय् तय्किइ। दक्को सलिंचाय् तय् धुंका भागि याना: छखे छ्वइ। थ्व ग्वय् साय्कीबले पुतुग्वय् तया: ग्वय् बिइगु ख:।

न्हापा पुतुग्वय् धैगु म्हिचा सुया: पुतु तया: चिइगु जुइ। उकिं हे पुतुग्वय् धा:गु जुइमा:। पुतु धैगु चिइगु छगू चिखि ख:। थ्व ग्वय् बिया: कया सम्बन्ध फ्यनेगु चिइगु जूगुलिं हे पुतुग्वय् धका: नां छुना: त:गु ख: धा:सां छुं पाइथें मच्वं। थौंकन्हे कापतय् प्युँग: व वाग्व: ग्वय् तया: प्यकुं लाक सुया तइ। ग्वय् साय्कीगु थकालि निसें काइ। न्हापां पुरोहित, थकालि, थकालि नकिं, न्वकू, न्वकू नकिं अनं छैंया ज:पिं फुकीत नापं तताकेहें, निनि, पाजुपिं, म्ह्याय्मस्त, भिनामस्त फुकस्यां ग्वय् काइ। थ: थाय्या ग्वय् साय्के धुंका: उखें ह:गु ग्वय् भिग: भिग: व पुतुग्वय् छगू छगू तया: बिइ। पुतुग्वय् थ:ज: व द्य:गु पूजाय् ह्वना: सीक., बुकं बारेयाय् मा:पिंत जक बिइ। पुतु ग्वय् बिइगु नं काप:या जात स्वया: स्वया: दु। थुकिं थकालि क्वकालि फुकित धका: सी दै। गथे थकालियात भिंगु सातनया, फुकिवाकाय्तय्त ह्याँउगु तोपरेलयागु ,मां बौयात तासयागु पुतुग्वय् बिइ। थ:पिनि दु दु क्वस: बिया: ग्वय् काइ। मां बौयात ल्यंका दक्कोसित ग्वय् बिइ।

नेपा: गा:या नेवा:तय् जात स्वया: व्यवहार पा:। नेवा: जूसां त:गु जातया म्ह्याय्मचा पित बिइ वलय् ग्वय् साय्के म्वा:पिं नं दु। वज्राचार्य, शाक्य, उराय्, ज्यापु व मेमेगु जातितय् न्हापा हे थाय्भु नका तइ। अले पित विइ त्यलकिं जक ग्वय् साय्केगु याइ। न्हापां ग्वय् निग: निग: द्य:यात

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

फ्याइ। अनंलि क्वकालिं निसें फु फुगु क्वसः बियाः ग्वय् काइ। भिगः ग्वय् व पुतुग्वय् तयाः बिइ। थ्व पुतुग्वचय् निगः बागः ग्वय् व ध्यबा छगः तयाः सुया तइ। दकले लिपा मां बौनं सिन्हमू व ज्वलान्हायकं बियाः ग्वय् काइ। थ्व धुंकाः ल्हाः ग्वय् काइ। उखें वःम्ह ज्यापुनिनं ल्हाः ज्वनाः भमचायात थनी। बाता छगः क्वय् तयाः बौम्हं म्ह्यायमचाया ल्हातय् ग्वय् तयाः ल्हाः ज्वनाः मांम्हं लः धाः हाय्काः पुरोहित या गुरुजुं मन्त्र ब्वना च्वनी। लँमिं ल्हा ग्वय् फयाः काइ। भमचा यंकाः मिजया छेँय् ह्वंकेबले थम्हं कयाः हयागु ल्हाः ग्वय् भमचाया ल्हातय् तया बिइ। भाजुया ल्हातय् भमचां लःल्हाना बिइ। आः थौंकन्हे थ्व ल्हाः ग्वय् गुरुजुं लःल्हाना काय्गु यानाहल।

थथे ग्वय् काय्केगु ज्या धुनेवं थकालि नकिंनं उखें हःगु चिपागु क्वतलं धौसगं बिइ। क्वतःयात देपा ल्हातं क्वपुयाः द्यःयात त्वाइ। म्ह्याय्मचायात नं त्वाइ। अले क्वतः थियाः भागि याकी। स्वां कयाः धौ थिनाः क्वतलय् तइ। धौ क्वय् तयाः स्वां जाकि धौ वालाः थम्हं पूजा याइ। अन म्ह्याय्मचायात जाकि बिया स्वकः तक पूजा याकी। हानं धौ जाकि स्वां वालाः तःगु बियाः छेँ पूजा याकी। थ्व धुंकाः म्ह्याय्मचायात सिन्हः तिकी। स्वां छुकी। थः नं सिन्हः तिनाः क्वतः क्वय् तइ। ग्वय् साय्काः धौ सगं बिइ सिधलकिं ल्हाः सिकी। थाय्भु नकेगु ज्या जुइ। भाजु वयाः काःवःसा निम्ह नापं तयाः नकी। मखुसा म्ह्याय्मचायात जक थाय्भु नकी। भाजु दःसा नं म्ह्याय्मचायात जक थाय् भु नकेगु याःपिंनं दु। छाय्धाःसा महवंकुतले सहभोजन याय् मज्यू धयागु सःस्यूपिं पुरोहित व विद्वानतय्गु धापु दु।

सभुजं नकेत म्ह्याय्मचा व पासा च्वनिम्हसित ल्हाः सीका कुसला काय्मी। पासा च्वनिम्ह थः कुलयाम्ह जुइमाः। न्हापां सुर्चः ब्व छब्व तइ। अले चय्प्यता(८४) घासा (जमिनय् सःगु बुबः व तरकारी ता दक्व) तयाः ब्वघासा पंच पकवान ख्वैं न्यां ला,वः, अयलाः, थ्वँ, ह्याउँ थ्वँ, कता थ्वँ, अजि थ्वँ, मरि तयाः म्ह्याय्मचायात न्ह्यचाकी। अन थाय्भुया जः पाखे ज्वःनाः लप्ते छपाः लायाः तइ। ज्योना लप्ते न्यापुचः कयाः बौ बिइ। लः कयाः थाय्भु चाःहिका वली तइ। थ्व धुंकाः ख्वैं व थ्वँ सलिं कयाः म्ह्याय्मचां चिपं थिइ। चिपं थियाः थाय्भुइतुं तया बिइ। अन न्यां व ह्याउँगु थ्वँ, अथें

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

छ्वयूला व कता थ्वँ, वः व अजि थ्वँ कयाः चिपं थियाः थाय्भुइ तइ। अनंलि ख्यँ न्यां, ला, वः, नापं अय्लाः कयाः प्यतां छकलं चिपं थियाः थाय्भुइ तइ। थथे मयासें छकलं ख्यँ,न्यां, ला, वः कयाः चिपं थिलकिं छु छु चिपंथिल सलिखय् व वहे सायाबी। थथे न्याकः चिपं थीमाः थाय् स्वकः जक चिपं थीकीपिं नं दु। अजिथ्वँ, कताथ्वँ व ह्याउँथ्वँया पलि दुरु, धौ, लः तयाः वःपिं नं दु। थथे न्याता चिपं थिय् धुन धाय्वं थाय्भु नइ। न्हापा अंगुपतिं व म्हालापतिंनं कयाः नइ। अनं सिकापतिं व म्हालापतिं, दथुपतिं व म्हालापतिं अनंलि च्वलापतिं व म्हालापतिंनं कयाः नइ। दकले लिपा न्यापतिं नं पुचः कयाः नइ। थथे न्यापतिनं नय् सिधलकिं लः कयाः थाय्भु चाःहिका बछि त्वलो तयाः बछि त्वनी। थुलि धुन धाय्वं नुसिकिइ।

भाजु नापं तयाः सभुजं नकूसा न्हापां सगं भाजु चिपं थियाः मिसायात बिइ। मिसां चिपं थियाः थाय्भुइ तइ। अथे हे थाय्भु नय्बले नं न्हापां भाजुं चिपं थिइ। अनं मिसां चिपं थिइ। पालंपाः यानाः थाय्भु नय्गु याइ। मिसां चिपं थिइधुंकाः छकःपतिं ल्हाः सीके बी। थथे सभुजं नकीबले सुनानं थी मखु। थाय्भु नय् सिधलकिं कलः ब्वः छब्व थाय्भुइ तइ। ज्यापु या ज्यापुनि न्ह्याम्हस्यांसां छ्वासय् वाय् यंकी। थ्व थाय्भु छ्वासय् वाय्यंकीगु धैगु हे म्ह्याय्मचा थः बुसां निसें बिचाः याना च्वंम्ह छ्वास अजिमांयाके बिदा कयाः स्वापू त्वाः थलेगु खः। आः जि मेथाय् वनाः मेम्ह अजिमांया शरणय् वनेत्यना धकाः सुचं बीगु खः।

बौद्धतय् गुम्ह गुम्हस्यां थाय्भु छन्हु न्ह्यः नकाः तइपिं नं दु। गुम्हस्यां पितबिइ खुन्हु भ्व्ःलाक यानाः छ्वइपिं नं दु। वज्राचार्य, शाक्य, उराय्, ज्यापु व मेमेगु जातितय् म्ह्याय्मचा पित बिइ त्यलकिं थाय्भु नकेगु याइ। थाय्भु नके थासय् बँ थिलाः चोखो याइ। सुकुन्दा छगः गुरुजुया जवय् तइ। म्ह्याय्मचायात वसतं पुंकाः हयाः गुरुजुया देपाय् फेतुकी। थकालि निसें दक्व कायमस्त फेतुइ। थकालि नकिं नं क्वतः ज्वनाः सुकुन्दायात पूजा याइ। म्ह्याय्मचायात सिन्हः तिकी, स्वां बिइ। अले हानं उखें हःगु चिपागु क्वतः कयाः म्ह्याय्मचायात थिइकाः भागि याकी। सिन्हः तिकी। स्वां बिइ। अनंलि गुरुंजु निसें भ्व्ःलाक क्वतः थिइका भागि याकी। सिन्हः तिकी। स्वां बिइ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

थः नं तिइ। न्वकू नकिंयात नं तिकी। क्वतः क्वय् तइ। नकिं हे मांम्ह जूसां न्वकू नकिं नं वा नकिं मांम्ह मखु मेम्ह हे जूसा थकालि नकिं नं मांम्हयात मिजंपाखें हःगु दुरुदाइ, फलफुल, मसला, गंपिं न्यां लःल्हाना बिइ। दुरुदाइ मांम्हसित बिइगु धैगु मचाबले दुरु त्वंका तःगुया पलेसा पुलेगु खं धैगु धापु दु। थ्व धुनकिं ख्यैं सगं बिइ। न्हापां गणद्यःयात छाइ। अनं म्ह्याय्यात ख्यैं, न्यां तयाः बिइ। थ्व ख्यैं सगं गुरुजुनिसें दक्को जः तय्त बिइ। थ्व ख्यैं सगं दक्वसित बिइ धुनकिं थाय्भु नकी। थाय्भु ज्वलं तया हइ। भ्वःलाक च्वंच्वंपिं दक्कोसित थाय्भु ज्वलं तयाः ब्व छब्व नं तय् हइ। थ्व भ्वलय् च्वं मवलकिं दाजु किजापिं परिवारं बाल धकाः सिइकी। उकिं न्ह्याक्व मिलेमजूसां थबले ह्वना नः वइ। थ्व भ्वलय् च्वंपिं दक्कों सिकं बुकं बारेयाय् माःपिं जुइ।

न्हापां थायभु थियाः संकल्प याइ। म्ह्याय्मचां द्यः छाइ। थ्वया ल्यू ल्यू दक्कोस्यां द्यः छाइ। थाय्भु नइगु व नय्गु चलन दक्कोस्यां उत्थें खः। थाय्भु नइबले म्ह्याय्मचायात व च्वय् क्वय् च्वनिपिं सिन्चा बेन्चातय्त नं स्वकः स्वकः बजि घासा लिसा तय् हइ। लिपा धौ तय् हइ। धौ तय् धुंकलकिं थाय्भु वाय् यनेत गुकः गुकः ला, बजि साइ। अले मत छप्वाः च्याका थाय्भुइ तयाः भिंचाम्हं वाय् यंकी। तर नेपाः देया पिने धरानय् च्वंपिं ताम्राकारतय् थाय्भु मांपिंसं वाय् यंकी धयागु न्यने दु। ज्यापुतय् छेँया दकले चिधिकम्ह काय्मचां थाय्भु वाइसा शाहीतय् पाजुं वाय् यंकी। थ्व धुंकाः ग्वय् साय्कीगु ज्या जुइ।

थाय्भुया ज्या सिधलकिं थकालि नकिनं भिंनिगः ग्वय् भाग तयाः तःगु धकि म्ह्याय्मचां नीलखं हा याइ। सिन्हः तिकी। स्वां छुकिइ। ध्यबा छाइ। अले धकि कयाः भागि याना छखे छ्वइ। थ्व धुंकाः उखें हःगु ज्वः क्वतःया सिन्हः कयाः थकालि नकिंनं म्ह्याय्मचायात तिकी। ह्याउँ सिन्हलं तिकी, धौसिन्हः नं तिकी। स्वां छुकी। पुरोहितं कुंकुम छकू कयाः मिजंपाखे थकालि जुया वःम्हयात बिइ। थकालिं ल्हातय् बुइ। ग्वय् फ्वयाः छकू नं विइ। नतुनाः क्वय् तइ। थ्व धुंकाः थकालिं भमचाया तुतिइ तुतिबग्गी न्ह्याकी। म्ह्याय्मचायात बौम्हं मुलय् तइ। उखें वःम्ह थकालिं दँय्पौ

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

क्यनी। दँय्पौलय् च्वंगु धवंस्वां, द्राफ्व:स्वां भमचाया छ्यँनय् तया बी। छकु थम्हं छुइ। छकु भमचाया बौम्हसित बिइ। थुलि धुन धाय्वं पुरोहितयात दक्षिणा बिइ। म्ह्याय्मचा क्वय् तया: मां बौ नं ग्वय् काइ। झिगः ग्वय् तया बिइ। ह्लानं मिजं पाखें ह:गु ग्वय् व पुतु ग्वय् तासयागु तयात:गु म्ह्याय्मचां बिइ। मांम्हं सिन्ह:मू व बौम्हं ज्वलान्हाय्कं बिया: ग्वय् काइ। स्वयंवर मजूनिसा ग्वय् ह:बलेसिगु झिगः ग्वय् लँमियात थकालिं जिम्मा बिइ। स्वयंवर जुइ धुंकूसा म्वाः। छाय्धा:सा स्वयंवरबले हे मिजंयात ल:ल्हाय् धुंकी। थुलि धुनकिं म्ह्याय्मचा पित बिइ।

म्ह्याय्मचायात बौ नं बा पाजुं लुकुं छिना: पित हइ। दू वा मेनायात थौकन्हे मोटरयात स्वचाक हुइका: दुने तइ। भाजु वया का:व:सा दाजु वा ककापिंसं भाजुया ल्हा: ज्वना: भमचाया न्ह्य: न्ह्य: मोटर चा:हिली। न्हापां मोटरय् भाजु दु छ्वइ। थथे म्ह्याय्मचायात मोटरय् तया: वया: फुसय् वाताय् ल: दुगु आमखोरा द्योने किसलि छगः नं तयातइ। म्ह्याय्मचा नापं समिलु कछिं निम्ह च्वनी। भाजु वया: का:व:सा छम्ह जक समिलु च्वनी। भमचा मोटरय् तय् धुनकिं मिजंया बौम्ह, बौम्ह मदुसा न्ह्याम्हसां खलकय् थकालिम्हं दूफांगां फाय्की। न्हापा दूली फाय्कीगु काप: जूगुलिं दू फांगा धा:गु खः। आ: मोटरे फाय्कूसां दू फांगा हे धया वया च्वन। थ्व छगू नेवा:तय्गु विशेषता खः। दू फांगां फाय्के धुनेवं भमचाया छैं ज:पिंसं ताय् अबीर ह्वली। अले मोटर न्ह्याकी। त्वा: गणेद्यः थाय् तक निखेंयापिं मनूत ल्यू ल्यू वनिइ। त्वा: गणेद्यः थाय् थ्यनकिं निखल: नं मुना: बिचा: खँ ल्हाइ। मिसाया पुरोहित थकालि व मिजंया पुरोहित थकालि व मेमेपिं च्वना खँ ल्हाइ। मिसाया पुरोहितं धाइ – "जिमि धव: स्वां, सीस्वां थें याना: लहिना तयाम्ह म्ह्याय्मचा छिकपिंत बिइधुन। छिसं थ: म्ह्याय् थें याना: मतिना याना: ल:हिना तइ धयागु आशा याना।"

थ्व खँ न्यना: मिजंया पुरोहितं धाइ – "जिमिगु कुल रक्षाया निम्ति छिकें फ्वं वया। छिकपिसं म्ह्याय्मचा बिया कृपा याना: दिल। जिमिसं नं भतिचा हे मपाकुसे म्ह्याय् थें याना: हे ल:हिना तय्गु जुल।" थथे बिचा: खँ ल्हाय् धुंका: निखेंयापिं पुरोहित व थकालिपिं बिन्ति याना: बाया वइ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मिजंपाखेंयापिं भमचा ल्यू ल्यू वनी । आः थौंकन्हे बिचाः खँ ल्हाइपिं पुरोहिततयूत निखेंयापिसं निखेंयापिं पुरोहिततयूत दक्षिणा बिइगु यानाहल । अले बाजं न्ह्यः ज्वःक्वतः, चीपागु क्वतः व सुकुन्दा ज्वंपिं अले सीमत ज्वंपिं जः खः तयाः भमचा दुगु मोटर न्ह्याकी । मोटरया ल्यू ल्यू भमचा काःवःपिं वनी ।

वज्राचार्य, शाक्य, उराय्, ज्यापु समाजय् ल्हाः ग्वय् काये बिइ सिधलकि बौम्हं म्ह्याय्मचायात लुकुंछिनाः पितबिइ । म्ह्याय्मचा नापं समिलु कछिं छ्वइ । बिचाः खँ गणेद्यः थाय् ल्हाइ । मिजंतय् थाय् लसकुस याइबले पासा च्वनेत स्वम्ह प्यम्ह तःकेहेपिं वनी । लसकुस सिधलकिं लिहां वइ ।

मानन्धरतय् म्ह्याय्मचा पितबियाः छ्वइबले न्याम्ह मिसात पासा वनी । थुमित मिजं तय् थासं बांलाक भ्वय् नकाः हय्माः । थुपिं लिहां वलकि बहनि तःमक वनेगु धकाः ख्वाः स्वःवनेगु ज्वलं ज्वना मिसात वनी ।

ज्यापु समाजय् म्ह्याय्मचा पितबिइबले चीपागु क्वतःया पूजा माजुं हे याइ । पित बिइगुया ज्याभ्वः सिधय्काः ग्वय् साय्केगु ल्हाः ग्वय् काय् सिधलकि म्ह्याय्मचा पित बिइ । त्वाः गणेद्यःया थाय् निखेया पुरोहित व थकालित च्वनाः बिचाः खँ ल्हाइ । बिचाः खँ ल्हाय्त तिंप्वाँय् च्याकेमाः । बिचाः खँ ल्हाय् धुन धाय्वं तिंप्वाँय् हिलाबुला यानाः काइ । बाया वनेत दुपातय् वांछ्वयाः थकी ।

रजकतय् स्वयंवरबले मिजं व मिसाया तुति खतकनाय् तयाः सिइकेमाः । थाय्भु नकेगु चलन मदु । ग्वय् साय्कीगु चलन नं मदु । रजकतय् स्वयम्वर सिधलकिं मिजंया पाजुं भमचायात भमचाया पाजुं भाजुयात लुकुं छिना पितबिइ । मोटर स्वचाक हुइकाः दुनें तइ । थबले निसें भिंचापिंत पाजुपिंसं गबलें थिइ मखुत । छुं जुयाः थिल धाःसा म्वः ल्हुइमाः धैगु नं धापु दु । थुकथं हना नं च्वन तिनि । म्ह्याय्मचा पितबिइगु विधि याना वयांच्वन ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

४. लसकुस

११. भमचा लसकुस याना: पाथिं लुनाच्वंगु

लसकुस धैगु पूजा याना: ता:चा ज्वंका: छैंय् दुत यंकिगु ख: । नेवा:तय् द्य: जात्रा याना: क्वचालकि द्य:छैंय् द्य:यात पूजा याना: लसकुस याना:ता:चा ज्वंका दुकाइ । गथे जनमाद्य:, बुंगद्य: जात्रा याना: क्वचालकिं पिखालखुइ तया: थकालि नकिं, न्वकू नकिं च्वना: पूजा याना: लसकुस याना: ता:चा ज्वंका दुकाइ । अथे हे पाहांचहे्बले थाय् थासय् द्य: जात्रा सिधलकिं पूजा याना: लसकुस याना: दु काइ । थ्व चलन नेपालय् न्हापां निसें खनेदु । थथेहे भमचा हया: पिखालखुइतया: धार्मिक विधि विधान कथं पूजा याना: ता:चा ज्वंका दुकाइ । थौंकन्हे लसकुस खँग्व:या अर्थ विस्तार याना: न्ह्याम्हेसितं थ: थाय् दुकाय्त लसकुस धाय्गु याना: हल । जुलुसयात स्वागत याय्गु, मोटरसाइकल र्‍यालीयात स्वागत याय्गुयात नं लसकुस धाय्गु यात । अनंलि न्ह्यागु खँ स्वीकार याय्गु यात नं लसकुस धाय्गु याना: हल ।

न्हापा न्हापा भमचा चान्हय् पितबिया: हइ । भमचा बिहायागु छैंय् मयंकुसे मेथाय् याने थ:थितिपिंथाय् छैंय्नि तइ । थ्वयात सिसि तय्गु धाइ । चान्हय् पित बिया: हइबले तिलहिलं(तिसां) तिइका: हइमखु । अले कन्हे खुन्हु सुथ न्हापां थ:छैं खल:पिं तिसा पिचा ज्वना: वना: समा: याका: तिसां तिइकी । सुथय् हे 'बाजं ज्वना: वना: भमचा कयाहया: लसकुस याना: दुकाइ । तर थौंकन्हे चान्हय् पित बिइगु चलन मदय्धुंकल । थुकिं याना सिसि तय्गु चलन तप्यंक हे तना वन । आ थौंकन्हे बहनि का: व:सां सुथय् कां:व:सां

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
न्हिनय् पित बिइगु यात । बिहा छैंया पिखालखुइ थ्यनकिं मोटर दिकी । बाजं दुहां वया: मंगल पुया: च्वनी । भमचा दुकाय्त थकालि नकिं, न्वकू नकिंपिं क्वत: पूजा ज्वना: वइ ।

लसकुसयात मा:गु ज्वलं –

क्वत: पूजा –	१	इका पका –	माक्व
सलिंचा –	१	च्वका बजि–	माक्व
सिफँ –	१	ताय् –	माक्व
मां ताया ता:चा –	१	सि –	माक्व
त्वार्बा –	२	पोताय् –	माक्व
सीमत –	२	स्यूचा गोबर–	माक्व
कलश –	२	तिं प्वाँय्–	२
त्रिखुट्टे –	२	करुवा –	१
लाय्गु माला –	१		

विधि

न्हापां पिखालखुइ बँ थिली । पुरोहितं स्वस्तिक मन्द: च्वइ । द्योने तिंया माला छपा: लाइ । ज:ख: मा:मा:गु मन्द: च्वइ । ज: ख: त्रिखुट्टे द्योने कलश, त्वादेवा ब्वइ । तिं प्वाँय् च्याकेत निम्ह मनू ज:ख: च्वनी । भमचा लिसें ह:गु सुकुन्दा, मुस्या: प्वा:, छुस्या: प्वा: नं ज: ख: तइ । अले थकालि नकिं, न्वकू नकिं बांला:गु त:जिगु वसतं पुना: फयांफक्व तिसां तिया: क्वत:, सिज: ताँफ ज्वना: वइ । नापं सुकुन्दा, पाथि, ता:चा पूजा धकि ज्वंका हइ ।

थकालि नकिं पिखालखुइ थ्यनकिं समिलु कछिं नं मोटरं(दूलिं) भमचा क्वकाइ । वज्राचार्य, उराय्तय् ततापिंसं म्ह्याय्मचायात मोटरं क्वकाइ । भाजु दुसा भाजुया देपाय् भमचा थनी । अले ज्यापुनि(म्हय्नी) नं च्वकाबजिं पिया: स्वक: तक ज: ख: ह्वली । अनंलि नकिंनं इका पकां पिइका: स्वक: तक मिँ सलिखय् दुइ । नापं जाकि, ल: कया: पिइका सलिखय् तइ । मत छप्वा: नं च्याका: सलिखय् तया चिइका छ्वइ । गुगुं जातितय् माजुं न्हापां भमचायात ह्याउँथ्वं तुति सिकी । थुलि धुंका: ज: ख: तिंप्वाँय

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

च्याकी। अनंलि च्या:गु सुकुन्दा सिफँय् दुने तया: द्य:यात त्वाइ। अनं काय् भौयात नं त्वाइ। थ्व धुंका धौ सगं नं त्वाइ। अले क्वत: थिइका भागि याकी। स्वां नं धौ थिना: क्वतलय् तइ। स्वक: तक धौ थिना: काय् धुंका धौ न्वकूयात बिइ। धौ जाकि स्वां वाला: द्य:तयृत ज: ख: कलशयात पूजा याइ। अनं काय् भौयात नं वालात:गु जाकि बिइ। निम्हस्यां द्य:तयृत पूजा याइ। स्वक: तक पूजा याय् धुंका: हानं जाकि स्वां बिइ। छेँयात पूजा याकी। थ्वयांलि काय्यात सिन्ह: तिकी। धौ जाकिं तिकी। स्वां छुकी। थथे हे भमचायात नं सिन्ह: तिकी। धौ सिन्ह: तिकी। स्वां छुकी। थ: नं तिइ। न्वकूयात नं तिकी। थ्व धुंका: सिफँय् ताय्, अबिर, सि, स्वां तया: निम्हसिगु छ्यँ ल्वाका: स्वक: तक लुइ। मत छप्वा: बिया: क्वय् तइ। अले सकस्यां ताय् ह्वली। थुलि धुन धाय्वं थकालि नकिंनं भमचायात ता:चा ज्वंका थम्हं नं ज्वना: साला: हइ। न्ह्य: न्ह्य: न्वकू नकिंनं ल: धा: हाय्का हइ। गुम्ह गुम्हस्यां स्वकु नकिंनं तुफि लुया: बँ पुना: हइपिं नं दु। काय्मचा भमचाया ल्यू ल्यू वइ। भमचायात ह्वंकेगु थासय् यंका फेतुके यंकी। ह्वंकेगु ई मत्यनिसा क्वथाय्निं यंका: तय् यंकी।

भमचा लसकुस याय्गु मूलुखाय् ल: घ: निग: ज: ख: तया: अबिर ह्वला: शुभ याना: तइ। थ्व न्हापा तय्गु चलन मदु। लुखा फुसय् शैव धर्मालम्वीतय् दथुइ महाद्य: पार्वती जवय् ब्रम्हा, खवय् विष्णु व जवय् गणेश नापं खवय् कुमार च्वया: तइ। बुद्ध धर्मालम्वीतय् पञ्चबुद्ध च्वया: तइ। नापं अष्टमंगल, कलश, पलेस्वां, च्वामो,कुसा, शंख, श्रीवत्स, न्यां व ध्वाँय् नं च्वया: तइ। थ्वयां ल्यू ज: ख: सुकभतु, मिखा, कलश च्वया: तइ। अथे हे स्वनिग: पिने चितलाङ्ग, धुनव्यासी, भिंदुङ्गा व मेमेगु गांया नेवा:तय् भमचा दुकाय्गु विधी तस्सकं पा:गु विधि छ्गू दु। भमचा दुकाय् न्ह्यव मिजं व मिसाया ख्वा:पा: च्वया: तइ। व ख्वा:पा:यात मिजंनं मिसायागु ख्वा: व मिसां मिजंयागु ख्वा: हुइकेगु चलन दु। थ्व यातकि निम्हत्यपूया दथुइ गवलें कचवं वइमखु धैगु धारणा दु।[२३] अनंलि भमचायात लसकुस याना: दुकाइ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

५. ह्वंकेगु

१२. ह्वंकुबले काय व भमचायात नकिंन सीफँ लुनाच्वंगु

ह्वंकेगुया अर्थ निगू स्वंगू वस्तुयात स्वाना: छगू याय्गु ख: । गथे यक्को स्वांयात ह्वना छमा: याइ । अथे हे निम्ह मनूयात छम्ह याय्गु निगू आत्मायात छगू याय्गु मिसा मिजं निम्हया छगू त्यपू याय्गु क्रिया ह्वंकेगु ख: । छम्ह मिसा हया: छम्ह मिजंनाप व समाज नाप स्वाका: ज: याय्गु छगू धार्मिक संस्कार ख: ह्वंकेगु । छगू समाजयाम्ह मिसा मेगु समाजयाम्ह मिजंनापं स्वाका: निम्हत्यपू धाय्का: बिइगु ज्या ह्वंकेगु क्रियां याइ । थ्व संस्कार नेपा:या नेवा:तय् मुख्य रुपं याना: वया च्वंगु खनेदु । ह्वंकेगु धयागु संस्कार नेवा:तय् मौलिक संस्कार ख: धा:सां छुं पाइ मखु थें च्वं ।

नेवा:तय् इहिपाया दकले अमूल्यगु संस्कार विधि ह्वंकेगु ख: । ह्वंकेबले निम्हनापं तया: याइ । स्वयंवर याय् धुंकूसां ह्वंकेबले निम्ह नापं तया: याइ । स्वयंवर मया:निसा न्हापां स्वयंवरया ज्यानि याइ । अनंलि ह्वंकेगु ज्या याइ । भमचायात ग्वय् सायकी । थ्व धुंका सभुजं नकी । थ्व सभुजं नकेगु न्याप्रतिं चूमला:म्ह या स्वजाति मखुतसा याइमखु । नकेमा:सां निपा: थाय्भु तया: नकी । थथे नकल धा:सा समाजय् भमचा मध्याम्ह धैगु खँ सी दइ । तर ख्वपय्तय् ज्यूम्ह हे जूसां निपा: हे थायभु तया: नकेगु चलन खनेदु ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ह्वंकेबलेयात मा:गु ज्वलं

सरुवा जाकि –	माक्व	किसलि –	१
पोताय् –	माक्व	करुवा –	१
मरि –	माक्व	ज्वलान्हाय्कं–	१
फलफूल–	माक्व	सिन्ह:मू –	१
क्वत: पूजा–	१	दाफ्व: स्वां कचा–	१

मेगु हलंज्वलं

चिग्व: ग्वय् –	माक्व	ग्वय्बाता–	१
पुतुग्वय् –	माक्व	धकि –	१
सलिंचा –	१२	खाइसि –	माक्व
सिफँ –	१	ताय् –	माक्व
त्वार्बा –	२	सावदान –	२
सीमत –	२	सुकुन्दा –	२
चिग्व:गु सुकुन्दा–	१	बाता –	१
वस: –	२	लप्ते –	२
अन्ति –	१	स्वांमा: –	२
सिन्ह: बत्ता–	१	पातया काप:–	१
त:ग्व:गु ग्वय्–	१०	ख्यँसगं ज्वलं –	माक्व
ज्यना लप्ते–	२	अय्ला: –	माक्व
थाय्भु –	१	खोल्चा –	माक्व
मेय् –	१	बजि –	माक्व

थाय्भु ज्वलंयात ८४ व्यञ्जन च्यूप्पता घासा ता मा: ।

विधि

ह्वंकेबले थ:म्ह पुरोहितं कलशार्चन विधिं पूजा याइ । थुखे स्वस्तिक मन्द: च्वया:: उकी चोने लासा लाइ । थकालि नकिंनं भमचायात ता:चा ज्वंका लसकुस याना: हया: लासाय् फेतुकी । काय्मचा जवय् भमचा देपाय् फेतुइ । भमचा नापं नापं ह:गु त्वा:देवा सीमत सुकुन्दात ज: ख: तइ । उखें ह:गु ग्वय्, पुतुग्वय् दुगु बाता नं न्ह्य:ने तइ । लँमि नं नापं फेतुइ ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

न्हापां भमचापाखें ह:गु ग्वय् सायकेगु ज्या जुइ। ग्वय् सायकेगु धैगु छगू कथं भमचा थ्याकेगु विधि ख: । नापं मिजंया ज: नापं स्वापू तय्गु ख: । छगू समाज व छगू ज:याम्हयात थ:गु समाजया जलय् थ्याकेगु व थ:गु ज: नालेगु छगू संस्कार विधि ख: । छाय्धा:सा भमचां ग्वय्, पुतुग्वय् मिजंपाखेया थ:थिति ज:तय्त बिइ । ग्वय् काल धा:सा व भमचा थ्यात । थ:पिनिगु भ्रवलय् थ्याकल धका: सीदत । भमचापाखें बूसां सीसां समाजया विधि कथं बारेयाइ । ग्वय्, पुतुग्वय् मकाल धा:सा भमचायात मथ्याकु धका: सी दै । वया पाखेंया छुं नं बारेयाइमखु । उकिं नेवा:तय् थ्व ग्वय्या महत्व तस्सकं त:धं धैगु सी दु । मेगु कथं न्हूम्ह मनू न्हापां न्हूगु छेँय् म्हंमस्यूपिंथाय् वनिबले सु हनेमा:म्ह, सु म्वा:म्ह धका: सी मखु । उकियाना: भमचा आतापाता जुइ धका: न्हापां हे छेँय् ग्वय् सायकीगु ख: । ग्वय् ब्यू ब्यूं थ्व थुम्ह, थ्व थुम्ह धका: लँमिं सम्बन्ध कना: म्हसीका बिया च्वनी । उकिं ग्वय् सायकेगु धैगु परिचयात्मक कार्यविधि ख: धा:सां छुं पाइमखु ।

ग्वय् सायकीवले न्हापां भमचायात भिगः भिगः ग्वय् लँमिं बिइ। भमचाया न्ह्य:ने छपा: धकी भिंनिग: सलिंचा तया: ब्वय् हइ । लँमिं ब्यूगु ग्वय् भागियाना धकी च्वंगु सलिखय् तइ । थुलि तय् धुनेवं पुरोहितनिसें थकालि, थकालि नकिं, न्वकू, न्वकू नकिं दक्को ज:तय्त ग्वय् बिइ । छेँज: फुकी व स्या:न्या:पिंत पुतु ग्वय् तया बिइ । भ्वजय् च्वनिम्ह भनी, म्हय्नियात नं ग्वय् बिइ । दकले लिपा माजु बाजुयात तासया, तिनखा, पातयागु पुतुग्वय् नापं तया: बिइ । ग्वय् काइपिं तह स्वया: पुतुग्वय् सुयात:गु काप:या जात स्वया: पुतुग्वय् बिइ । गथे धा:सा म्ह्याय्मचा पित बिउबलेथें ग्वय्, पुतुग्वय् ब्यूथें थन नं तह ल्वय्क बिइ । थकालि जूसा ग्वय् बिया: भाग्याइ । क्वकालि जूसा ग्वय् बिया: नमस्कार याइ । ग्वय् का:म्हस्यां थकालि जूसां भाग्याइ क्वकालि जूसां भाग्यमानि धका: आशिका बिइ । माजुयात ग्वय् बिया तुति थ्यनकं भाग्याइ । बाजु वा भजंतय्त तुती थ्यंक भागि याय् म्वा: । मेमेगु जातितय् तुति थ्यंक भागि याय् मा:पिं नं दु । थथे भागियाय्गु नं छगू तह स्वया: दु । द्य:पूजा ह्वंना च्वंपिं जूसा तुति थ्यंक भाग्याइ । मखु थ:थिति व फुकिदाजु किजाया स्वापू दयानं सिकं बुकं बाय् धुंकल धा:सा या तापाय् धुंक

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

धा:सा छ्यँ जक क्व:छुसा गा: ।

ग्वय् बिइ क्वचालकिं ह्वंकेगु शुरु याइ । स्वयंवर याना:तय् धुंकूसा ह्वंकेत साइत म्वा: । मखुसा साइतय् ह्वंकेगु कर्म याइ । निम्हसितं थना तइ । ग्वय् ह:बलेयागु भ्रिग: ग्वय् व स्वांमा: ज्वना: मिजंयात स्वक: चा:हिला: ग्वय् ल: ल्हाना बिइ । स्वांमा: क्वखाय्की । मिजंया तुतिइ भागि याइ । मिजं नं स्वांमा: क्वखाय्की, सिख: क्वखाय्की । छु छु बिइगु ख: व दक्को अन हे बिइ । अले भमचायात फेतुकी । कलशनापं तया: पूजा याना:तगु वह:या सिन्ह: बत्ता व पातया काप: पुरोहितं कया: मिजंयात बिइ । मिजंनं ह्याउँगु पातया काप: कया: मिसायात बिइ । पासा च्वंम्हं कया: भमचायात ख्वालय् त्वपुया बिइ । भाजु सिन्ह: बत्ता चाय्का: (म्हालापति, अंगूपतिंव दथुपतिं) स्वपतिं नं भूयु सिन्ह: कया: च्व:यात भचा छाइ । थम्हं भचा तिइ । वहे पुगु सिन्ह: मिसाया सिंचाया क्वसं तिकी । अले ल्हा: मदीकुसें न्हापां जवय् यंकी । लित हया: खवय् यंकी । अनं लित हया: दथ्वी सिंचाय् थ्यंका: सिंचा च्वय् थ्यंक यंकी । थथे स्वक: तक सिंचा छाय्की । सिधलकिं काप: लिकया: मिजंयात बिइ । वहे कापतय् सिन्ह: बत्ता प्व:चिना मिसायात ल: ल्हाना बिइ । मिसां पूजा याना: कया: मिजंया तुतिइ भागियाइ । थनं ह्वंकेगुया विधि क्वचाइ । स्वयंवर न्हापा याय् धुंकूसा थ्व विधि मया:पिं नं दु । गुम्ह गुम्हस्यां याना वया च्वंगु नं दु ।

थुलि सिधय्वं थकालि नकिंनं धौ सगं बिइ । न्हापां मतफँनं च्व: व निम्हसितं त्वाइ । धौसगं क्वतलं त्वाइ । अले निम्हसित थिइका: भागियाकी । स्वां नं धौ थिना: क्वतलय् तइ । स्वक: थिना: कया: धौ क्वय् तइ । धौ स्वां जाकि वाला: कलश पूजा याइ । काय्मचा व भमचायात जाकि बिइ । भ्रिंनिगू भाग ग्वय् तयात:गु धकिं न्ह्य:ने तया: पूजा याके बिइ । हानं स्वां जाकि बिया: कलशय् पूजा याके बिइ । स्वक: तक कलशय् पूजा याकी । हानं जाकि बिइ । छँ पूजा याकी । पूजा याय् धुनकिं नकिनं काय्मचा व भमचायात सिन्ह: तिकी । धौ जाकि सिन्ह: तिकी । स्वां छुकी । निम्हसिगु छ्यँ त्वाका: सिफँय् खाइसि स्वां ताय् तया: लुइ । थ्व नं स्वक: तक लुइ । नकिनं स्वां जाकि निम्हंसितं बिइ । काय्मचा व भमचायात छजू छजू वस:

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
घ:छाया बिइ। निम्हस्यां पूजा याना: कया: भागियाना: क्वय् तइ। अबले दक्व
ज:तयुसं ताय् ह्वली। थ्व कार्य या:तले पुरोहितं मन्त्र स्वस्ति वाचन या
च्वनी।

पूजा विधि सिधय्वं सभुजं नकेगु ज्या जुइ। काय्मचा व भमचाया
ल्हा: सीका: नसला काय्की। पासा च्वनिम्हसियानं नसला काइ। न्हापां सू
घ:यात छब्व तया: क:सी छ्राइ। अनंलि थाय्भु न्ह्यच्याके हइ। निम्हस्य
ज्यना: लप्ते छपा: छपा: थाय्भु क्वसं लाइ। थाय्भुइ च्वंगु कया: ज्यन
लप्तेस न्यापुच: तया: घ: छ्राइ। थ्वयात बौ बिइगु नं धाइ। ल: बिइ। ल्हात
ल: कया: थाय्भु चा:हिकाबछि त्वना: बछि वली तइ। अले निम्हसियां ल्हा
सिली। अनंलि मिजं नं थाय्भुइ च्वंगु ख्वैं, न्यां, व:, ला व थ्वँ सलिं कया
चिपं थिइ। न्हापां ख्वैं व थ्वँ चिपं थिइ। अले मिसा (भमचा) या ल्हातय
तयावी। भमचां चिपं थिया थाय्भुइ तइ। थथे हे भ्व:लक न्यां व ह्याउँथ्व
चिपं थिइ। ला व कताथ्वँ चिपं थिइ। व: व अजिथ्वँ चिपं थिइ। थ्व धुंका:ख्व
न्या ला व: दक्को छकलं अयला: नापं चिपं थिइ। थुकथं छकलं मयासे
थाय्भुइ च्वंगु ख्वैं सगं ख्वैं, न्यां, ला, व: कया पतिपति याना चिपं मथ्यूसे
छकलं चिपं थिया मिसायात विया चिपं थिइके याना वया च्वंगु दु। थ्व विधि
पित बिइगु विधिस बी धुंगु जुल। अथे याना: सगं चिपं थिइ धुनकिं थायभुस
तइ। ल्हा: सिकी। थन सगं ज्या क्वचाइ।

सगं ज्या सिधय्वं थाय्भु चिपं थिइगुली न्हापां मिजंनं अंगू पतिं व
म्हालापतिं नं कया चिपं थिइ। अनंलि सिकापतिं व म्हालापतिं नं कया: चिप
थिइ। अनं दथुपतिं व म्हालापति नं कया: चिपं थिया लिपा च्वलापतिं व
म्हालापतिं नं कया: चिपं थिइ। थ्व धुंका: न्यापतिनं कया: चिपं थिइ। थथे
चिपं थिगु हे सह भोजन (सभुजं) जुल। थथे मयासें न्हापां मिजंम्हं चिप
थिइका क्वचालकिं मिसायात चिपं थिइके बिइ। अले मिसां मिजं नं चिपं
थिउथेंतुं पालंपा: भ्व:लाक कया: चिपं थिइ। दकले लिपा न्यापति नं कया:
चिपं थिइकी। थथे भ्व:लाका मिजनं मिसानं छक:व छक:व पालंपा: याना:
छकलं नकुसां ज्यू। थथे याना थाय्भु नके बिया च्वंगु नं दु। थथे थाय्भु
नकीबले मिसायात छक:पतिं ल्हा: सिकी। थाय्भुइ कल:ब्व छब्व तय् हइ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

उकी कायम्चां भमचां जाकिं पूजा याइ। अले ज्यापुनिं नं वाय् यंकी। गुगुं जातितय् थाय्भुइ मत छ्प्वाः तियाः भिंचफ पाजुं वाय् यंकीगु चलन दु।

थथे थाय्भु छ्वासय् वाय् यंकीगु नं छगू छ्वास अजिमायात सुचं बिइगु कथं खः। भ्हीगु जलय् छम्ह अप्वः दत। मेथाय् च्वंम्ह अजिमायात त्वःताः छिगु शरणय् वल धकाः कनेगु खः। थाय्भु नकेगु क्वचाल धाय्वं ल्यं दुगु कलश पूजा विधि पूवंकी। थ्व धुंकाः काय्मचा व भमचां पुरोहितयात दक्षिण बिइ। पूजा ज्या क्वचालकिं लँमिं थःत जिम्मा बियाः तःगु ग्वय् निगः माजुम्हेसित "जिं जिम्मा कयाः हयाम्ह भमचा छिम्ह जुल, कया दिसँ" धकाः लःल्हाना बिइ। माजुम्हं थःगु गा फयाः काइ। अले माजुम्हं भमचायात घय्पुना थनाः काइ। काय्मचायात बौम्हं ल्हाः ज्वनाः थनी। क्वथाय् यंकाः फेतुके यनी। थनंलि ह्वंकेगु विधि क्वचाइ।

ह्वंकेगु ज्या क्वचालकिं छेँयागु ख्यँ सगं बिइ। थकालि वा मांम्हं ख्यँ निगः, वः निपाः, ला निकु, न्यां निम्ह तयाः अय्लाः सलिंचा या खोल्चाय् तयाः काय्मचायात लःल्हाना बिइ। अनंलि भमचायात नं ख्यँ निगः, वः निपाः, ला निकु, न्यां निम्ह व अय्लाः खोल्चाय् तयाः लःल्हाना बिइ। सगं देपाय् तयाः अय्लाः जवय् तयाः बिइ। काय् व भमचां चिपं थिइत काय्म्हं मांम्ह व बौम्हयात तुति थ्यंक भाग्याइ। अन सु सु थकालिपिं दु दक्कोसित भागियाइ। भमचां माजु व मेमेपिं थकालिपिंत तुती थ्यंक भागियाइ। मिजंतय्त छ्योंं जक क्वछुइ। निम्हस्यँ सगं चिपं थिइ। अयलाः सायाः बिइ। अनंलि थकालि निसें दक्को जःतय्त सगं बिइ। थम्हं नं काइ। चिपं थिइ। दक्कोसितं अयलाः सायाः बिइ। थनंलि छेँया सगं बिइगु ज्या क्वचाइ।

छेँया सगं बिइ क्वचालकिं पाजु पाखेंया सगं बिइगु जुइ। गुगुं जातितय् पाजुया कु भमचा दुकाय्त हे हयाः मूलुखाय् दिका तइ। व कु खनकिं दक्कोस्यां पाजु कु धकाः सीकी। सगं बिइगु ज्या बज्ये दःसा बज्येनं मदुसा मल्जुम्हं बिहा याःम्ह भिंचा व भमचायात धौ सगं बिइ। न्हापां लप्ते छ्पाः लाइ। धौ सगं निम्हत्यपूयात थिइकाः भागियाकी। स्वानं धौ थिनाः स्वकः तक थिना कयाः पूजाभलय् तइ। अनंलि धौ क्वय् तइ। धौ जाकि स्वां

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

वाला: भिंचा व भौयात बिइ । क्वय् च्वंगु लप्ते द्य:तय्गु नां कया: पूजा याइ । हानं स्वां जाकि बिया । स्वक: तक लप्ते पूजा याकी लिपातय् छैंय् पूजा याकी । थ्व धुंका बिहा या:म्ह भिंचायात सिन्ह: तिकी । धौ सिन्ह: तिकी । स्वां छुकी । अथेहे भमचायात नं सिन्ह: तिकी । धौ सगं तिकी । स्वां छुकी । वस: छजु छजु ल:ल्हाना बिइ । निम्हस्यां पूजा याना: कया: भाग्याना: क्वय् तइ । गुम्ह गुम्हस्यां सुकुन्दा न्ह्य:ने तया: सुकुन्दा पूजा याइगु नं खनेदु । अनंलिं सम्बन्धित मनूयात पूजा याय्गु याइ । धौ सगं ब्रिइगु याइ । बिहा या:पिंत धौ सगं बिइ धुनकिं वया माम्हं (थ: म्ह्याय्मचा)यात सिन्ह: तिका: वस: छजु व जिचाभाजुयात सिन्ह: तिका: लँ छपा: द्य:छाया: बिइ । थम्हंनं सिन्ह: तिइ । पाजुयातनं तिकी । थ्व धुनका: ख्यैं सगं बिइगु याइ । न्हापां भिंचायात सगं बिइ । अनं भमचायात बिइ । गुगु जातितय् न्हापां सुकुन्दायात या गणेद्य:यातनी ख्यैं सगं भाग तइ । अनंतिनि भिंचायात सगं बिइ । भमचायात बिइ । थनंलि थकालि निसें दक्को छैंया ज:तय्त सगं बिया: हइ । भ्वजय् च्वंम्ह भ़िनं, म्हयूनियात नापं लँमि व समिलुयात नं सगं बिइ । थम्हंनं काइ । चिपं थिइ । अयला: साया: बिइ । थनं पाजुया सगं बिइगु क्वचाइ ।

अथेहे निनि, तता, केहेँपिंसं नं धौसग, ख्यैंसगं बिइ । निनिम्हं सगं बिइबले बिहा या:म्ह भिंचायात वस: छजु, भमचायात लँ छपा: व दाजु या किजायात लँ छपा: व तताजु या भमचायात लँ छपा: द्य:छाया बिइ । मेमेपिंसं धौसगं, ख्यैंसंग ज्वना: व:सा बिहा या:म्ह व भमचायात काप: छकु छकु द्य:छाया गा: । थनलि भमचा नापं सीमत, त्वार्बा, ज्व: क्वत:, चिपा:गु क्वत: ज्वना: व:पिंत बांलाक भ्वय् नकी । मिसा पाखें गुलि ज्याला बिल । वया सिबेनं दुगं ज्याला बिया: छ्वइ । भ्वय् खुन्हु पाहाँ व:पिंसं पाहाँ स्वया: थ: थ: रीत कथं कु ज्वना वइ । गुम्हेस्यां धौसगं, ख्यैंसगं ज्वना: वइ । गुम्हेस्यां बजि व मरिकसि ज्वना: वइ । गुम्हेस्यां मरिकसि जक ज्वना: वइ । थ्व कु बौया स्या: न्या:पिं जूसा मां बौयात व बिहा या:पिंत लँ छपा: छपा: तया: सगं ज्वना: वइ । तापापिं जूसा बिहा या:म्ह व भमचायात जक काप: छकु छकु तया: धौसगं हइ । भचा सतिपिं भ्वपाहाँ जूसा फछि बजि व मरिकसि छग: ज्वना: वइ । खालि भ्वपाहाँतय्सं मरिकसीजक ज्वना: वइ । मरिकसी भ्रिंनिता मरि

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तयाः म्हुतु प्वाले भ्वतं भुनाः तइ । याकः पाहाँपिंसं छुं नं ज्वना वय्म्वाः । माचाछि पाहाँतय्सं नं छुं नं हय्म्वाः ।

न्हापा वज्राचार्य, शाक्य व उराय्तय इहिपा याइवले पस्ताभ्वय् नकेगु चलन दु । आपा याना पस्ताभ्वय् दुपिनसं धनीतय्सँ जक नकीगु यानाः वयाच्वंगु दु ।

पस्ताभ्वय्या छूं धापु थथे दु –छब्व थय्गु छब्व नय्गु छब्व वाय्गु । थ्वहे कथं न्हापां लप्ते लाइ । लप्तेय् ब्वघासा तया बजि तइ । अनंलिं तुकं (वाउँचा) निपु, तःखा निकू, छ्वय्ला प्यकू, अम्बः निगः, बेलि निग, लावः, लापि व मरि छता छता तया हइ । थ्व तय् सिधलकिं भ्वय् व पिसं थ्व थयाकाइ । थन लिपा हान लप्ते लाया बजि घासा तया भ्वय् नकी । दकले लिपायागु सराय् वाय्गु धकाः वानाः थकी । थथें अन्न वाना हन्ता जुगुलिं व तस्सकं व्यवहार तच्वल धकाः पस्ता भ्वय् नकेगु स्वीदँ, पीदँ न्ह्यवं निसें मयात ।

उराय् समाजय् इहिपा भोजय् पाजुंपिसं पाजु कु हय्माः । भमचा लसकुसं याये न्ह्यः पिखालखुस दिका तइ । भमचा नापं दुतहइ । मरिकसि नं हय्माः । थ्व मरिकसिइ अय्थामरि तया हइ । ह्वंकीबले भिंचायात लःल्हाइ । थौकन्हे भ्वंपाहाँ नं हइगु चायागु मरिकसि बांमलाः धकाः प्लाष्टिकया डिब्बा वा स्टिलयागु मिल्कमेल्डय् झिंनिता मरि तयाः हय्गु यात । बिहा भ्वजय् न्याह्नु अय्लाः लुइमाः । थौंकन्हे स्वह्नु जक लुइगु यात । तह स्वयाः स्वयाः अय्लाः लू वनी । दकले लिपा बिहा याःम्हसिया मांम्हं अय्लाः लुइ । थ्व ल्यू ल्यू पाजुं पाजु कु हःबलेयागु मरिकसि छम्हेसित ज्वंकाः उकी च्वंगु अय्थामरि छता छता पाहाँतय्त बिइ । अले गुरुजु व भ्वय् थुवातःत थकालि निसें दक्व झ्वःलाक वयाः पाहाँतय्त बिचाः याः वइ ।

रजक समाजय् ह्वंकेगु धैगु चलन मदु । तर भमचा थ्याकेगु, स्वीकार याय्गु चलन धाःसा बिस्कं हे विधि दु । बिहा यानाः हयाः न्याम्ह थकालिपिंत छैंय् सःता ज्वरे जुक्क घासाता व न्यां छम्ह छम्ह तयाः न्याम्हसित भ्वय्ब्व न्ह्यच्याका बिइ । अले भमचां न्याम्हसितं ध्यबा तयाः भागियाइ । थकालिपिंसं भमचायात स्वीकार यानाः भमचां तःगु ध्यबाया दुगं

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तया: (छतकाया नितका याना:) भमचायात लित बिइ। थ्व याय्गु विधियात न्यापा भु ध्वाय्गु धाइ। थनंलि पाहाँतभ्वय् नया: च्वंथाय् माजुम्हं भमचा ब्वना: यंका: म्हसीका यंकी। थकालिपिं दक्कोसित दां तया: भागियाइ। भ्वय् नया: च्वंपिंसं भमचां त:गु ध्यबाया दुगं तना (छतकाया नितका) लित बिइगु चलन दु।

भ्वजय् पासापि रहर याइ, भ्वय् नइ। दुज: च्वना भ्वय् नइ। थुकथं ह्वंकेगु विधि नापं भ्वय् क्वचाइ।

६. सँ प्याके

१३. सँ प्याकाच्वंगु

ह्वंके धुंका: कन्हे खुन्हु सँ प्याकी। स्वयंवरबले निम्हस्यां जीवनया पासा माला: लुइका भ्री जुल धका: भा:पिइ। ह्वंकेबले निम्हं छम्ह जुल धका: क्व:छिइ। नय्गु, त्वनेगु सुख दु:ख छगू हे जुल धका: थ्वीकी। अले सँ प्याका: निम्हस्यां श्रृंगार रसया नांचाय् च्वना जीवन रुपी संसारय् आनन्दं काइ। थबले हे मिजनं मिसायात सँ प्याकी: छाय्पिइकी। मिसा मिजंया स्पर्शया पुखुली लुकुं विइ: मछाला च्वनिइ। थ्वयात हे सँ प्याकेगु धाइ। सँ प्याकेगु संस्कार थौंकन्हे मयाय् धुंकल। अय्सां गुम्ह गुम्हस्यां सँप्याके संस्कार याना: वया च्वंगु खने दनि। सँ प्याके संस्कार नं नेवा:तय् छगू बिस्कंगु संस्कार ख:। सँ प्याकेगु संस्कार गुम्ह गुम्हस्या याय्म्वा:। स्यस्यतय्, वज्राचार्यतय्, शाक्य व उराय् जातितय् याय्मा:। सँ प्याके खुन्हु मिसा पाखें सँ प्याके कु

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

छ्वया हइ । थ्व कु ज्वनाः वःपिं कुमितय्‌त व लँमियात बांलाक्क भ्वय्‌ नका छ्वइ । सँ प्याकेत माःगु ज्वलं –

कलश स्वनेत माःगु ज्वलं

पूजा	–	१	सरुवा जाकि	–	माक्व
करुवा	–	१	पोताय्‌	–	माक्व
किसली	–	१	मरि	–	माक्व
ज्वलान्हाय्‌कं	–	१	फलफूल	–	माक्व
सिन्हःमू	–	१	दाफ्‌वःस्वां कचा	–	१

मेगु हलंज्वलं

वसः	–	२	खाइसि, ताय्‌, स्वां	–	माक्व
मांताःचा	–	१ इका	पका	–	माक्व
सुकुन्दा	–	१	सिँफँ	–	१
धौ	–	१	मिँ सलिंचा	–	१

मिसा पाखें हइगु सँ प्याके कुया ज्वलं

क्वतः पूजा	–	१	म्हय्‌खापा	–	१
तःमकः	–	१	थकू	–	१
थकूपिचा	–	१	भतुनतु	–	१
चुसापा	–	१	सचिका	–	१
अजःसला	–	१	ज्वलान्हाय्‌कं	–	१
वसः	–	१	सिन्हःमू	–	१
क्वःखोला	–	१	चिकं खोला	–	१
न्हाय्‌कं	–	१	मरिकरि	–	१
धौ	–	१	सिन्हः बत्ता	–	१
कल्या मरि	–	माक्व	पातया कापः	–	१
छुस्या मुस्या	–	माक्व(तःमकलय्‌ तय्‌त)	बजि	–	निफा
बजि	–	माक्व (,, ,,)	ब्यांमरि	–	६
क्वँ	–	माक्व (,, ,,)	भतुमरि	–	६

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

चिपागु जोप्रसाः मरि	–	६	न्यां	–	६
चिपागु जीप्रसाः मरि	–	६	नागबेली	–	६
चिपागु मथ	–	६	गंपिं न्यां	–	२
चिपागु अयथा	–	६	केरा फँ	–	२
हलुवाइ मरि निपा स्वपा	–	किस्ति	सुत्तला	–	६
गुलमरि किस्ति	–	१	बयलि किस्ति	–	१
अम्ब किस्ति	–	१	सतवेसि किस्ति	–	१
लःसि किस्ति	–	१	कुसबु	–	माक्व

बखत स्वयाः दुगु सि किस्तिइं खुगः खुगः

कुम्हःका	–	माक्व	पालुभतु	–	१

नेवाःतय्गु व्यवहार तडकभडक जूगुलिं श्री ३ जुद्ध शमशेरं वि. सं. १९९३ स छगू इस्तिहार पिकाल।[२४] थुकी सँ प्याके कु छ्वय्गु ज्वलं थुलि जक छ्वय् दु धका धयातःगु दु। थुकी उल्लेख यानातःगु ज्वलं–

छुस्यामुस्या तयाः तःमक	–	१	सिन्हः बत्ता व पात कापः	–	१
कल्यामरि तयाः मरि किस्ति	–	१	वसः	–	१
म्हय्खापा	–	१	फलफूल किस्ति	–	१
चुसापा	–	१	भतुनतु	–	१
धौ	–	१	चिनी रिकापी	–	१
क्वः खोला	–	१	बजिफँ	–	१
चिकं खोला	–	१	ज्वलान्हाय्कं	–	१
सिन्हःमू	–	१	समाःज्वलं तय्त किस्ति	–	१

विधि

सँ प्याकेगु थासय् बँ थिलाः सुचीनिची याइ। पुरोहितं माःमाःगु मन्दः च्वयाः कलश नापं माःमाःगु ज्वलं ब्वइ। कलश स्वनाः पूजा याइ। अन षेदश कला पूजा याइ। पूजा बछि थ्यन धाय्वं सँप्याके ज्या जुइ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

न्हापां मिजनं मिसायात ल्हाः सिकाः नसला काय्काः ताःचा ज्वंकाः लसकुस यानाः हइ । अले स्वस्तिक च्वयाः लासा लायाः तःगु थासय् फेतुकी । मिँ सलिंचा न्ह्यःने तयाः इकापःकां स्वकः तक पिइकाः सलिखय् दुइ । अले जाकि लखं पिइकाः सलिंचाय् तइ । इताः छप्वाः च्याकाः मिँ सलिंखय् तयाः पिखालखुइ तय् यंकी । थनंलि कलश पूजा याकी । नैवद्य सिसाबुसा छायकी । अले मिसायात मिजनं मतफँ त्वाइ । उखें हःगु धौसगं कयाः त्वाइ । समाःज्वलं तयाः हःगु भुं त्वाइ । थनंलि सँप्याके ज्या शुरु जुइ । न्हापां मिजनं मिसायात ख्वालय् क्वः चिकं नं बुइकाः ख्वाः सीकी । चुसापां सँ खिनी । थकूचां सँ छ्यंकी । ककिचां नं सँ छ्यंकी । अले भतुनतुचां सिंचा फाय्का स्वपुइं याइ । जः खः च्वंगु सँपुइंन दथुइ च्वंगु सँपुइयात तःलय् लाका स्वगथि चिइ । थ्व धुंका दथुइ च्वंगु सँ प्वाँय् कयाः च्व थूतुला सँ गथिइ स्वचाकी ।

वज्राचार्य, शाक्य व उराय्तय् सँ प्याकेबले भतुनतुचां न्याव्व थलाः न्यागः सपः हिंकी । [२५] थन सँया ज्या क्वचालकिं ख्वालय् समाःयाकी । समाःज्वलंनय् च्वंगु सिन्हः बत्ता व पातया कापः कयाः मिसायात बिइ । मिसां कापतं ख्वाः त्वःपुइ । बत्ताय् च्वंगु भुयूसिन्हः कयाः मिजनं द्यःत भचा छाई । अले मिसायात सिंचा छाय्की । सिंचा छाय्के सिधलकिं सिन्हः बत्ता मिसायात लःल्हाना बिइ । मिसां पूजा यानाः कयाः भागि यानाः क्वय् तइ । अनंलि छ्यँनय् कुम्हकां स्वचाकः हिंकी । ककिचा छुकी । कुशवुं छुकी । चुसापां छुकी । म्हेखा पां छूकी । सँ प्याकेत छु छु छ्यल व दक्को छ्यँनय् छुकी । अले पालुभतुं क्वाकी । अजः उय्की । लुं सिन्हः तिकी । ख्वालय् पाय्गु छु छु दु व दक्कों पाना छाय्पीकी । सिन्हःमूले च्वंगु सिन्हः तिकी । दक्को छाय्पी सिधलकिं ज्वलान्हाय्कं क्यनी । लिपा ख्वाः स्वय्गु(हलबीया) न्हाय्कं क्यनी । मिसायात मिजनं बांला ला ? धकाः न्यनी । मिसा मछालाः ख्वाः त्वपुया च्वनी । थन सँ प्याके सिधइ । समाःज्वलं दक्को मिसायात लःल्हाना बिइ ।

थ्व धुंका धौसगं बिइ । धौसगं थिइकाः भागियाकी । स्वांनं धौ थिनाः क्वतलय् तइ । धौ स्वकः तक थिना काय् धुंका छखे छ्वइ । धौ जाकि स्वां वालाः मिसायात बिइ । कलश पूजा याइ । मिसानं स्वकः तक पूजा

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

याइ । छैं पूजा याइ । पूजा याये धुंकाः मिसायात सिन्हः तिकी । धौसगं तिकी । स्वां छुकी । जाकि बिइ । वसः लःल्हाना बिइ । मिसां पूजा यानाः कयाः भागियाना छखे तइ । अनंसिं फँय् सिसाबुसा ताय् स्वां तयाः मिसायात स्वकः तक लुइ । इताः च्याकाः क्यनाः क्वय् तइ । ताय् अबीरं ह्वली । थ्व विधि जुया च्वंतले पुरोहितं थाय् थासय् माःमाःगु मन्त्र वाचन याना च्वनी । सँ प्याकेगु विधि सिधल धाय्वं मिजंम्ह मिसाया जवय् फेतुवनी ।

थकालि नकिंनं छैंयागु पूजा कयाः निम्हसित थिइकाः भागि याकी । स्वांनं धौ थिना कया धौ क्वय् तयाः छ्वइ । धौ स्वां जाकि वालाः निम्हसितं स्वकः तक बिइ । निम्हस्यां स्वकः तक कलश स्वना तःथाय् पूजा याइ । छैंय् पूजा याइ । पूजा याय् सिधलकिं निम्हसितं सिन्हः तिकी । धौसिन्हः तिकी । स्वां छुकी । जाकि बिया निम्हसितं वसः लःल्हाना बिइ । निम्हस्यां पूजा याना कयाः भागियाना छखे तइ । वसः लःल्हाना बिइ धुनकिं मिसापाखें हःगु मरि कसि मिजंया न्ह्यःने तइ । मिसाया न्ह्यःने तःमकः तया बिइ । तःमकः स्वतं दइ । दकले च्वय्यागु थलय् तछ्वचुं क्वः तयाः तइ । दथुइच्वंगु थलय् छुस्यामुस्या तयाः अनं दकले क्वय्यागु थलय् बजि तयाः तइ । मिसां तःमकःया च्वय् च्वंगु थल लिकाइ । मिजंम्हं मरिकसि ह्वखना दुने च्वंगु ग्वारामरि छगः पिकाइ । भमचां सलिखं तःमकलय् च्वंगु छुस्यामुस्या तुइ । ग्वारामरि छगः छुस्यामुस्या छसलि द्यःने तयाः द्यःयात छाइ । थथे ग्वारामरि छगः छगः व छुस्यामुस्या छसलि छसलि भिंनिगू भाग द्यःयात छाइ । अले पुरोहितं निसें थकालि, थकालि नकिं, न्वकू, न्वकू नकिं, मां बौ व अन दक्को जःतय्त ग्वारामरि छगः छगः व छुस्यामुस्या छसलि छसलि बिइ । सिकं बुकं बारे याय्माःपिं द्यःपूजा ह्वना च्वंपिं फुकीतय्त छैंखां छगः छगः ग्वारामरि व छुस्यामुस्या छसलि छसलि बिइ । भ्वजय् च्वंम्ह भनि व म्हय्नीयात नं ग्वारामरि छगः छगः व छुस्यामुस्या छसलि छसलि तया बिइ । दकले लिपा मिसां मिजंयात छुस्यामुस्या सलिं व मिजनं मिसायात ग्वारामरि छगः हिलाबुला यानाः काइ बिइ । मिजनं मिसायात ब्यूगु ग्वारामरि व मिसां मिजंयात ब्यूगु छुस्यामुस्या मेपिंत नके मज्यू । थः थःम्हं नया फुकेमाः । थुलि सिधल धाय्वं ल्यं दनिगु कलश पूजा विधि क्वचाय्की । अले थकालिं

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पुरोहितयात सिन्हः तिकाः दक्षिणा बिइ । थुकथं सँप्याके विधि क्वचाइ ।

७. क्वथा बिचाः

म्ह्यायमचा बियाः छ्वयाः न्हूगु छेँय् न्हूपिं मनू नापं गथे यानाः च्वन, छु जुयाः च्वन । नःला मनःला धकाः मां बौपिनि बिचाः याय् कथं ज्वलं बिया म्हयनि(ज्यापुनि) छ्वयाः स्वके छ्वइ । थ्वयात क्वथा बिचाः धाइ । क्वथा बिचाः धैगु म्ह्याय्मचा बियाः छ्वयाः कन्हेकुन्हु वहनी स्वके छ्वइ । तर क्वथा बिचाः धैगु गुलि गुलिस्यां जक दु । गुलिस्यां चलन दयानं त्वःता छ्वय् धुंकल । गुम्ह गुम्हस्यां जक यानाः वया च्वंगु दनि । थ्वहे संस्कारयात ज्यापुतय् क्वथा भ्वय् धाइ । क्वथा भ्वय् मिजंतय् मू भ्वय् खुन्हु वनीगु याइ । क्वथा भ्वज़य् मां व म्ह्याय्मस्त वनी । क्वथा बिचा वनेत माःगु ज्वलं –

वसः – छजू

मरि – छपाः किस्ति

सि – छपाः किस्ति

वि.सं. १९९३ स श्री ३ जुद्ध शमशेर पिकाःगु इस्तिहारय् क्वथा बिचाः वने मदु धकाः न्ह्यथना तःगु खनेदु । अनंनिसें क्वथा बिचाः वनेगु संस्कार न्हना वंगु जुइमाः ।

विधि

क्व़थाबिच वनेत माःगु च्वय् बिया ज्वलं ज्वनाः ज्यापुनि वनी । मिजंतय्थाय् थ्यंकाः क्वथाय् ज्वलं ब्वइ । थकालि, मांम्ह बौम्ह न्ह्यःने वइ । थकालि नकिनं हःगु दक्को ज्वलं भमचायात लःल्हाना विइ ।

गुम्ह गुम्हस्यां क्वथाबिचाः वनीबले क्वतः पूजा तयाः यनी । म्ह्याय्मचायात मांम्हं धौसगं बियाः वसः लःल्हाना विइ । बजि, सि, मरि दक्को म्ह्याय्मचायात लःल्हाना बिइ । हानं गुगुं गुगुं श्रेष्ठ जातितय् भ्वय् ज्वलं दय्काः यंकाः म्ह्याय्मचायात नकी । अले मिजंपाखें क्वथाबिचाः वःपिंत वांलाक भ्वय् नकी । भ्वय् नय् सिधलकिं लिहां वइ ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

८. वंजला वने

१४. वंजला वना सिन्चा छाय्काच्वंगु

सँ प्याके धुंकाः कन्हे खुन्हु वंजला वनी । सँ मप्याकूपिनि ह्वंके धुंकाः कन्हे खुन्हु हे वंजला वनी । वंजला वने धैगु थःपिनि इष्ट मानेयानाः तःम्ह द्यःथाय् पूजा वनिगु खः । थ्वयात पीठ पूजा नं धाइ । मेखें भमचा पिब्वना पूजा नं धाः । नेवाःतय् न्ह्यागु ज्या याःसां प्यन्हु दय्काः चतुर्थी पूजा याय्गु चलन दु । गथे बुंगः द्यः जात्रा धुंकाः प्यन्हु खुन्हु, मोहनि सिधय्का प्यन्हु खुन्हु, द्यःगु पूजा यानाः प्यन्हु खुन्हु चतुर्थी पूजा याइ । अथेहे इहिपा यानाः प्यन्हु खुन्हु वंजला वनेगु धकाः चतुर्थी पूजा वना च्वंगु खः । वंजला वनेगु अप्वःस्या विजेश्वरी व गुम्हेस्यां पकना गणेद्यःथाय् वनी । यलयापिनि अप्वःयाना पूर्णचण्डी, महालक्ष्मी, चामुण्डा सिकबहिली, मतिक्व भैरव द्यःथाय् वनी । ख्वपयापिनि इनारे वनी । अप्वः यानाः थः थः पीठय् वनी । अथेहे बनेपायापिनि चण्डेश्वरी वनी । वंजला वनेत माःगु ज्वलं –

१. पूजा ज्वलं – १
२. सिन्हः बत्ता – १
३. पातया कापः– १
४. ख्वँ सगं – माक्व
५. चिपं थिइत सम्यज्वलं – माकव

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विधि

वंजला इहिपा या:पिं निम्हत्यपू, थकालिनकिं, न्वकू नकिं, मां बौ, समिलु कछिं पासा निम्ह व म्ह्यायम्स्त, भिनामस्त व छेँया ज:त वनी । द्य:याथाय् थ्यनकिं द्य: पूजा याइ । पुजारी दुथाय् जूसा पुजारीयात पूजा याके बिइ । पूजा सिधय्वं सिन्ह: वत्ता द्य:यात थिइका: मिजंयात बिइ । द्य:या न्ह्य:ने मिजनं ह्वंकाबले, सँप्याकाबले थें हे मिसायात सिंचा छाय्की । सिंचा छाय्के धुंका: सिन्ह: बत्ता मिसायात ल:ल्हाइ । मिसां कया: भा:तयात तुति भागियाइ ।. अनंलि द्य:यात निम्हस्यां पूजा याना: भागियाइ ।

सतलय् छगू थाय् कया: च्वनी । थकालि नकिंनं निम्हसितं द्य:यागु सिन्ह: तिकी । स्वां छुकी । स्वां कया: थकालियात तुति थ्यंक भागियाइ । भा:तयात नं तुति थ्यंक भागियाइ । माजुयात तुति थ्यंक भागियाइ । बाजु व मेमेपिं मिजंतय्त छ्यों जक क्व:छुइ । अन मेपिं थकालिपिं सु सु दु इमित नं छ्यों जक क्व:छुना भागियाइ । अनंलि दक्कोसितं सिन्ह: तिकी । थम्हनं तिइ । सिन्ह: तिइधुंका: थकालि नकिंनं न्हापां कायमचायात ख्वँ, न्यां, ला, व: व अय्ला: तया: ख्वँसगं ल:ल्हाइ । ख्वँसगं देपाय् अय्ला: जवय् तया बिइ । अथेहे भमचायात नं ख्वँसगं बिइ । अनंलि थकालि नकिंया भाग तइ । न्वकू नकिंयात नापं दक्कोसितं ख्वँसगं बिइ । ख्वँसगं बिइबले नं भमचां सगं बिउम्ह निसें दक्को थकालिपिंत भागि याइ । भा:तयात तुतिथ्यंक भागियाइ । अलेतिनि चिपं थिइ । चिपं थिइवं अयला: साया: बिइ । सगं बिइगु क्वचाल धाय्वं दक्कोसितं सम्हय् भाग बिइ । सम्हय् नय्धुंका: छेँय् लिहां वइ । गुम्ह गुम्हस्यां बांलाक भ्वय् नया: वइपिं नं दु । थनं वंजला वने विधि क्वचाइ ।

थ्व खुन्हु हे वज्राचार्य, शाक्य व उराय् जातितय् निक्षाभु संस्कार याइ । कलश स्वना: पूजा याना: माजुया जवय् काय् देपाय् भमचा तया: थ:गु चिप नकेगु विधि याइ । थ्वयात निक्षाभु धाइ ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

९. ख्वाः स्वःवनेगु

१५. ख्वाः स्वःबले बौम्हं धौ संग तिकाच्वंगु

म्ह्यायम्चा पित बियाः प्यन्हु लिपा भिंगु वार खुन्हु पुरोहित, बौ, दाजुकिजा, पाजु, थःथिति, जःलाखःला, इष्टमित्र व पासापिं सकलें मुनाः बहनी भाजुया छेँय् वनाः म्ह्यायम्चा स्वः वनिइ। नापं माःमाःगु हलंज्वलं नं कुमियात ज्वंकाः वनी। थ्वयात ख्वाः स्वःवनेगु धाइ। ख्वाः स्वयगु नेवाःतय् थःगु हे छगू पहःया संस्कार खः। थौंकन्हे सँ प्याकेगु त्वःताः छ्वःगुलिं इहिपा यानाः कन्हे खुन्हु हे ख्वाः स्वयगु यानाः हःगु खनेदु।

ख्वाः स्वः वनेत ब्वनापती धयाः च्वयाः छ्वक फुक्कं ख्वाः स्वःवने खुन्हु बहनी इलेलाक मुं वइ। अथेला "कन्हे ख्वाः स्वः वनेगु" धकाः छन्हु न्ह्यः च्वयक वनेमाः। च्वयक वनेबले तापाक्क ख्वाः स्वः वनेगु जूसा छेँय् भःपीगु धकाः धयाः थकी। अले तापाक्क खुसिगायाः ख्वाः स्वः वनेगु जूसा छेँय् भ्वय् नकाः यंकी। थन थन जूसा भ्वय् नकेम्वाः। थौंकन्हे पाहां याकाः यंकेगु चलन जुया वल। लिसें गुम्ह गुम्हस्यां भ्वय् नका यंकेगु चलन यानाहल। तर भ्वय् नकेमाःगु मखु। ख्वाः स्वः वइपिं थ्वम्ह दै धकाः न्हापा हे धया छ्वइ। वहे कथं गाक्क ग्वाः मसला प्वः चिना तइ। ख्वाः स्वयसिधलकिं मिजंपाखें सकःसितं ग्वाः मसला छप्वः छप्वः बियाहइ सिधल।

तर ख्वाः स्वयगु किया विधि जात स्वयाः पाः। वज्राचार्य, शाक्य, उराय्, साय्मि, ज्यापूतय् भाजुया छेँय् वनाः ख्वाः स्वः वनेगु चलन मदु। मिसापाखें थःगु थःगु छेँया सतिक थः म्हस्यूम्हेसिया छेँय् ख्वाः स्वयगु थाय्

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

काइ । मिसातय्‌सं ख्वा: स्वय्‌गु थन धका: सुचं बिइ । मिसा पाखें गन धाल अन ख्वा: स्वकेगु ज्या याइ । शाहीतय्‌ ख्वा: स्व:वनिबले छेँया ज:, थ:थिति दक्को वना स्व: वनिइ । थ्व ख्वा: स्व:व:पिं दक्कोसित बांलाक भ्वय्‌ नका हय्‌मा ।

ख्वा: स्व: वनेत मा:गु ज्वलं

जोप्रसा: –	१	न्यांमरि –	६
जीप्रसा: –	१	ब्यांमरि –	६
मथ –	१	नागबेलिमरि –	६
अय्‌था –	१	भतुमरि –	६
चिपागु जोप्रसा: –	६	चिपागु जीप्रसा: –	६
चिपागु मथ –	६	चिपागु अय्‌था –	६
चिकंपा –	६	जिन्सिमरि छधार्नी,निधार्नी	
गुलमरि –	छपा किस्ति	अम्व –	छपा किस्ति
मसला –	छपा किस्ति	ल:सि –	छपा किस्ति
तु –	झिंनिपु	सतवेसि –	छपा किस्ति
केरा –	निफं	लै –	निम्हु
गंपिं कून्यां –	खुम्ह	भोगत्या –	निग:
वखत स्वया दुगु सि –	खुग:	धौ –	छग:
कपाँय्‌या स्वां(अत्तरस्वां)		वस: –	छजू
पुजाभ: –	छपा:	समा: ज्वल –	छज्वलं
वाहि –	छज्व:		

नेवा:तय्‌गु व्यवहार तडक भडक खना: श्री ३ जुद्ध शमशेर वि.सं. १९९३ या इस्तिहार पिकाल । उकी इहिपाया हरेक विधी मा:गु हलंज्वलं म्होयाना बिल । ख्वा: स्व:वनेत मा:गु हलंज्वलं नं थुलि जक यने दु धका: दस्तुर पिकाल ।[२६] व दस्तुर कथं ज्वलं –

छेँया ज: व फुकिबाकि अनं पाजुपिं बाहेक मेपिं ख्वा: स्व: वनिपिं २० म्ह जक वने दु ।

धौ –	१	बाहि –	१

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अंगू तिसा–	१		पूजा	–	१
लाखासरि–	२		जिन्सिमरि–		४ किस्ति
तु	–	१२ पु	मसला	–	१ किस्ति
सि	–	४ किस्ति	ग्वाः	–	१ किस्ति

वसः – तास, तिनखाय्, क्वय्चिन, रेसम व कारचोपी, सितरा मदुगु छजू

ख्वाः स्वय्बले गछें स्वयाः ध्यबा तय्गु । असर्फि, गिनी तय्मदु । चुरोट इने मज्यू । मिसात ख्वाः स्वंः वने मज्यू । ख्वाः स्वः वनेबले भ्वय् नकेमदु ।

ख्वाः स्वय्गु ज्वलं दक्को ब्वयाः कु चिनाः कुमियात ज्वंकाः न्हापां लँमि वनी । भचा लिपा ख्वाः स्वः वनिपिं वनी ।

विधि

भाजुया छेँय् थ्यंकाः हलंज्वलं दक्को क्वथाय् तइ । अले छसिकंथं मिलेयानाः ब्वइ । ब्वय् धुंकाः लँमि छेँया पिने ख्वाः स्वः वइपिंत लँस्वः वयाः च्वनी । ख्वाः स्वः वःपिं थ्यनकिं तलय् ब्वना ख्वाः स्वय्गु क्वथाय् यंकी । जःखः लायातःगु लासाय् छसिंकथं जवय् थाकुलि, बौम्ह, कका, दाजुकिजा फेतुइ । देपाय् पुरोहित व मेमेपिं फेतुइ । भमचायात बांलाःगु वसतं पुंका फेतुके हइ । नापं निम्ह प्यम्ह मस्त पासा च्वंवइ । अले थःछेँया मिसामस्त नं म्ह्याय्मचाया जःखः पासा च्वनी । म्ह्याय्मचायात थकालिं धौसगं विइ ।

न्हापा थकालिं पूजाभः थिइकाः भागि याकी । म्ह्याय्मचाया न्ह्येने छपाः लप्ते तइ । लप्ते मदुसा किस्तीसां तइ । धौ थिनाः पूजाभलय् तइ । धौ जाकि स्वां वालाः म्ह्याय्मचायात विइ । म्ह्याय्मचां कयाः लप्ते वा किस्ती पूजा याइ । स्वकः तक पूजा याइ । अन छेँय् पूजा याइ । अले म्ह्याय्मचायात सिन्हः तिकी । जाकि सिन्हः तिकी । स्वां छुकी । कपाँय्स्वां–अत्तर स्वां छुकी । जाकि बिइ । वसः लः ल्हाना विइ । पूजा याना वसः लःल्हाना काइ । वसः ज्वनाः दना वनी । लिपा वहे वसः पुना फेतुवइ । गुम्ह गुम्हस्या न्हापालाक वसः वियाः छ्वइ । वहे वसतं पुंकाः फेतुके हइ । हानं गुम्हस्या वसः हिले म्वाःपिनं दु । न्हापां पुना वःगु वसतं हे गाःपिं नं दु । अले थकालि

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

बौम्हं म्ह्यायम्चायात न्ह्याकाः तःगु कल्याः त्वका न्ह्यःने थाकुलि सु दत वयात लःल्हाना जिम्मा विइ। अनं वाहि न्ह्याकी। वाहि न्ह्याके धुनधायव्ं ब्वयातःगु मसला, चिपागु जोप्रसाः छताः, सि छगः व केरा छपु तया म्ह्यायम्चायात विइ। न्यांमरि छता व मसला तयाः समिलुयात विइ। अनंलि मसला व मरि छता छता पासा च्वंपिं मिसामस्तयत विइ। मस्त अप्वः दुसा मरि बाता बाता थयाः थय्का विइ। थुलि धुनधायव्ं ब्वयातःगु हलंज्वलं दक्को ल्ह्ययाः यनी।

न्हापां थकालि, न्वकू नं ध्यवा तयाः ख्वाः स्वइ। अनंलि बौम्ह सिखः अंगू चुरि न्हयागुसा छता तिसा विया फक्को ध्यवा तयाः ख्वाः स्वइ। अथेहे दाजुकिजा कका तवा पाजुपिसं ध्यवा ल्हातय् वियाः ख्वाः स्वइ। अनं ख्वाः स्ववःपिसं दक्कोस्यां ध्येवा तयाः ख्वाः स्वइ। दक्कोस्यां ध्यवा तयसिधल धायव ध्यवा ल्या ख्यानाः बाजु या दराभत सु दु वयात लःल्हाना विइ। इमिसं मकासे भमचायात हे ब्यु धाःसा म्ह्यायम्चाया म्हिचाय् तयाः प्वःचिका विइ।

न्हापा ख्वाः स्वःपिसं ध्यवा तयगु दस्तुर दु। गथे ग्वय्का भ्वय्वले पाहाँ स्वयाः मरि ब्यूगुया कथं क्वसः तयगु थें थ्व ख्वाः स्वय्गुली नं अथे हे नियम दु। याकः पाहाँया च्यागः निम्हत्यपूया स्वानाः वगुं वहः सुकि, माचाछिया छसुका वंगु वहः सुकि व भ्व पाहाँया छम्वः तया ख्वाः स्वइ। अथे हे चकंछि मरि बिउसा छतका बाता मरि ब्यूसा नितका व छता मरि ब्यूसा नितका व छता मरि ब्यूसा प्यतका बा न्यातका तइ। थथे रित दुगुलिं सुयात मर्का मनी। आः थौकन्हे थज्यागु नियम मदयाः योम्हस्या यक्को तयगु यात। छम्ह पाहाँ नं सच्छि, अजला व्दःछि तक नं तयाः थः तःधंम्ह उच्च सार याम्ह जुयाः तइपिं नं दु। थुकिं याना मेपिंत मर्का नीना सच्छि तय् मछाला न्यर्का तय् मछाला मदुसां मेपिंके त्यानासां करकिया न्ह्योने ल्वयके माला वन।

ख्वाः स्वय्धुंका मिजंतय् पाखें ख्वाः स्वः वःपिंत मसलः छप्वः छप्वः ग्वा छबे छबे बियाः नमस्कार याइ। मसला काःपिंसं नं नमस्कार याइ। मसला काय् धुंलिसे लिहां वइ। म्ह्यायम्चायात निम्ह मिसामचा व भाजुयात निम्ह मिजंत पासा त्वःताः यांकनं वा धकाः धया थकी। लिपा सुकुन्दा ज्वनाः भाजु

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

का: वनी । का:वल धाय्वं म्ह्याय्मचा व पासा च्वंपिं, लँमि, भाजु व पासा निम्ह नापं समिलु ब्वना वइ ।

वज्राचार्य, शाक्य, उराय् व मानन्धर, ज्यापु नापं मेमेगु जातितय् थम्हं थाय् कया: त:थाय् म्ह्याय्मचा हइ । म्ह्याय्मचा हल धाय्वं ख्वा:स्वइ। ख्वा: स्वइबले न्हापां पुरोहित गुरुजुं ख्वा: स्वय्गु कु ब्वया: त:गु किस्ती च्वंगु मरि छता, मसला भचा, सि छग: कया: द्य:यात छाइ । अनंलि मसला, मरि छता, सि छग: कया: म्हयायमच यात बिइ । लिपा समिलुयात बिइ । मरि भाग बिइ धुनकि म्ह्याय्मचायात अत्तर स्वां छुकी । अले हलंज्वलं दक्को छता छता याना: ल:ल्हाइ । म्ह्याय्मचां ल:ल्हाना काय् धुंकूलिसें छैंयापिसं ल्ह्यया यनी । थुलि धुनेवं म्ह्याय्मचायात न्हापां बौम्हं वस:-छजू ल:ल्हाना बिइ । नापं तिसा छता नं बिइ । थनंलि थकालि निसें भ्व:लाक वस: बिया ख्वा: स्वइ। वस: ल:ल्हाना कया: थकालिपिंत भागियाइ । क्वकालि जूसा नमस्कार जक याइ । गुम्ह गुम्हस्या ध्यबा तया: ख्वा: स्वइ ।

थ्व वस: तय्गु नं दस्तुर दु । पाहाँ ब्वँ स्वया: सत्ति तापा: कथं तय्गु चलन दु । भो पाहाँ जूसा पर्सि छत्वा:, माचाछि जूसा नं पर्सि छत्वा: बा गा छपू व याक: पाहाँ जूसा काप: छकू तइ । ख्वा: स्वय् धुनकि ग्वा:, मसला छप्व बिइ । मसला काय् धुसेलि लिहाँ वइ । बौम्ह व छैं ज:पिं च्वना: म्ह्याय्मचायात ब्यूगु पर्सि, लँ, गा, काप: गुलि दु, लिसें ध्यबा गुलि दु ल्या:ख्याना: च्वया: उखे व:पिंत जिम्मा बिइ । न्हापां ख्वा: स्व: व:पिंत स्वह्नु स्वह्नु अय्ला: दुगं सलिखय् लुना गुलमरि छम्हु छम्हु बिया: पाहाँ याकी । पाहाँ याना पिहाँ वलकि चिपागु जोपसा: मरि छता छता बिया हइ । गुम्हस्यां अय्थामरि छता छता बिइ । तर थ्व चलन थौंकन्हे मदय् धुंकल ।

ज्यापु समाजया ख्वा: स्व: वने न्ह्य: क्वथा भ्वय् वनी । क्वथा भ्वय् वना: लिहाँ वलकिं ख्वा: स्व: वनिपिं पिहाँ वनिइ । ख्वा: स्व: वनेबले तु भिंनिपु ज्वना: वनी । ख्वा: स्वय्त कयात:गु छैंय् वनी । म्ह्याय्मचायात फक्को फक्को ध्यबा तया: ख्वा: स्वइ । ख्वा: स्वय् सिधलकिं मिजंपाखें पाचा लप्ते लाया अँयथा मरि छता, छवयला प्यकु प्यकु , मुस्यापालु तया: पाहाँ याकी । अयला व थ्वँ धाक्व त्वंकी । म्ह्याय्मचायागु ध्यबा ल्या: खाना: उखें व:पिंत जिम्मा

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

बिइ । अथे हे मानन्धरतय् नं दुगंसलिखे अय्लाः स्वह्नु स्वह्नु लुना , गुलमरि छम्हु छम्हु तयाः पाहाँ याकी । ख्वाः स्वय् धुंका पाहाँ यानाः पिहाँ वय् त्यलकिं अयथामरि छता छता बिइ ।

ख्वाः स्वय् धुन धाय्वं दक्को लिहाँ वइ । निम्ह स्वम्ह पिया च्वनी । इपिं भाजुयात पिया च्वंसा हानं निम्ह मेपिं तःग्वःगु सुकुन्दा च्याकाः भाजुयात च्वय्क वनी । च्वय्क मवतले बा काः मवःतले भाजु वइमखु । पासा च्वंपिंत कौला याकी । च्वय्कः वलकिं भाजु म्ह्याय्मचा नापं वइ । पासा छम्ह निम्ह व लँभि नापं वइ । तापाःसा ख्वाः स्वःवःपिसं हे ब्वना यंकी । वज्राचार्य, शाक्य, उराय् जातितय् म्ह्याय्मचाया ख्वाः स्वःवःपिं नापं हे म्ह्याय्मचायात ब्वना हइ । भाजु जक लिपा वइ ।

रजक समाजय् मिसात दक्को वनाः ख्वाः स्वः वनी । ख्वाः स्वः वनेत छुं हे ज्वनाः वने म्वाः । जेरी, पँल ज्वनाः वःसा गाः । म्ह्याय्मचा नाप लाइ, खँल्हाबल्हा याइ । ख्वाः स्वः वःपिंत भ्वय् नकी । अनंलि ख्वाः स्वः वःपिं मिसात व छेँय् गबलें दुहाँ वनि मखुत । भ्वय् भी जूसा सःति । तर वनि मखु ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

१०. जिचाभाजु दुचाय्के

१६. जिचाभाजु दुचाय्का ग्वय् कयाच्वंगु

ख्वा: स्वय्धुंका भाजुयात निम्ह व म्ह्याय्मचायात निम्ह पासा तया: ख्वा: स्व: व:पिं लिहाँ वनिइ। पासा त्व:ता: थकूसां लिपा त:ग्व:गु सुकुन्दा च्याका: निम्ह वना: भाजु का:वनेमा। थ्वयात क्वक: वनिगु धाइ। च्वय्क: वनेगु नं धाइ। क्वक: वना: म्ह्याय्मचा व भाजु नापं ब्वना हइ। छेँय् थ्यन धाय्वं क्वथाय्सां बैगलय्सां भाजुयात ग्वय् साय्की। गथे भमचायात पुतुग्वय् बिइका: थ्याकुथें भाजुयात नं ग्वय् साय्का: थनया समाजय् थ्याकेगु ज्या याइ। भाजुं बिउगु ग्वय् का:मव:सा म्ह्याय्मचा बिया छ्व:गु चित्त बुझे मजू, जिलाजं मय: धैगु खँ सिइ दइ। अले म्ह्याय्मचा पाखें छुं नं व्यवहार याइमखु। सिकंबुकं बारेय याइमखु। जिचाभाजुयात दुचाय्की नं मखु। हान भाजुं ग्वय् बिइगु धैगु छगू परिचयात्मक ज्या ख:। भाजु ससले वनिबले सु थकालि, सु क्वकालि भागियाय् मा:पिं म्वा:पिं म्हसिइ मखु। उकिं न्हापां ग्वय् साय्का लमिं म्हसिका बिइगु ज्या याइ। अले तिनि भाजु सस: खल:तय्त तह स्वया थकालि जूसा छ्यौं क्वछुना भागियाइ। क्वकालि जूसा नमस्कार जक याइ। उकिं भमचाया ग्वय् साय्केगु संस्कार गुलि त:धं ख: उलि हे भाजुया ग्वय् साय्केगु नं त:धं। थुकिं याना: नेवा:तय् ग्वय् साय्केगु धैगु संस्कार छगू त:धंगु बिस्कं महत्व दुगु संस्कृति जुल।

इहिपा धैगु निम्हं छम्ह जुइगु ज्या जक मखुकि निखा छेँ छखा जुइगु नं ख:। इहिपा जुलकि भाजुं कला:या छेँयात सस: खँग्व: न्ह्य:ने तया

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सम्वोधन याइ । कला:या थ:थितितयत सस: खँग्व: न्ह्य:ने तया: तिनि सम्बन्धया नां काइ । गथे धा:सा सस:वौ, सस:मां, सस:तता, सस: केहँ, सस:दाजु, सस:किजा । थ्व सस: धैगु खँग्वलं हे सी दतकि निखा छेँया सम्बन्ध गुलि दु धैगु क्यं । ग्वय् सायूके धुन धायवं धौसगं विइ । अनं ख्यँसगं बिइ । अले भ्वय् नकी । थ्व क्रियायात जिचाभाजु दुचायूकेगु धाइ । थ्व संस्कार नेवा:तय् थ:थ:गु पहलं याइ ।

भाजु दुचायूकेत मा:गु ज्वलं –

पूजाभ:	–	छपा:	वस:	–	छजू
ख्यँसगं	–	माक्व	भ्वय्ज्वलं	–	माक्व
मसला	–	माक्व	अँयथामरि	–	प्यपा:
सलिं	–	झिंनिग:	धकि वा किस्ति	–	छपा:
लप्ते	–	छपा:	धौ	–	छग:

ग्वय् वाताय् तया मिजंतय् पाखें ज्वना वइ ।

विधि

जिचाभाजुयात ब्वना हया: भिंगु लासाय् फेतुकी । जवय् लँमिं ग्वय् वाता न्ह्य:ने तया च्वनी । देपाय् पासा व:म्ह च्वनी । भाजुया न्ह्य:ने झिंनिग: सलिं ब्वया किस्ति छपा: तय् हइ । लँमिं झिग: झिग: ग्वय् कया: भाजुयात बिइ । भाजुं भागियाना: सलिखय् तइ । थथेयाना: झिंनिग: सलिखय् तय् धुनकिं थकालि निसें दक्को ज:त व थ:थिति नापं फुकितयूत ग्वय् बिइ । ग्वय् व्युब्युं लँमिं भाजुयात सम्बन्धया नां कंकं म्हसिका बिइ । अले थकालिपिंत भागियाइ, क्वकालि जूसा नमस्कार याइ । ग्वय् फया का:म्ह क्वकालि जूसा भाजुयात भागियाइ । मांबौयात ग्वय् बिया: भागियाइ । ग्वय् प्वं ल्हातं मकासें फक्को ध्यबा तया: काइ। गुगुं जातितय् क्वकालि निसें ग्वय् काइ । ग्वय् सायूके सिधलकिं म्ह्याय्मचा नापं तया: धौसगं बिइ ।

थकालि नकिंनं धौसगनं निम्हसितं त्वाइ । पूजाभ: थिइका: भागियाकी । स्वांनं धौ थिना: पूजाभलय् तइ । धौ छखे छ्वइ । भाजुया न्ह्य:ने लप्ते छपा: लाइ । धौ जाकि स्वां वाला: भाजु व म्ह्याय्मचायात बिया: लप्ते स्वक:तक पूजा याकी । अनं छेँय् पूजा याकिइ । पूजा याय् धुंका भाजुयात

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सिन्हः तिकी। धौ सिन्हः तिकी। स्वां छुकी। अले म्ह्याय्मचायात नं सिन्हः तिकी। धौसिन्हः तिकी। स्वां छुकी। थःम्ह नं तिइ। अनं थकालि, न्वकू, न्वकू नकिंयात नं तिकी। सिन्हः तिइ धुन धाय्वं ख्यैंसगं बाता निम्हसितं थिइकाः भागियाकी। थकालि नकिंनं बाता न्वकू नकिंयात ज्वंकाः ख्यैं निगः, न्यां निम्ह, ला निकू, वः निपाः कयाः सलिखय् अय्ला तयाः न्हापां भाजुयात बिइ। अले म्ह्याय्मचायात बिइ। अनंलि ख्यैं, न्यां, ला, वः, नापं सलिखय् अयलाः तयाः पासा वःम्हेसित बिइ। नापं लँमियात नं बिइ। थ्वयालिं थकालियात, न्वकूयात लिसें अन दुपिं थकालिपिंत नं ख्यैंसगं बिइ। थुलि धुनकिं थकालि नकिं व न्वक नकिंयात नं वयात वं वयात वं बिइ। सगं चिपं थिइत म्ह्याय्मचां थकालिपिंत भागियाइ। भाःतयात नं भागियाइ। भाजु नं थकालिपिंत भागियाइ। अले सगं चिपं थिइ। अय्लाः सायाः बिइ। अनं न्यां व अय्लाः चिपं थिइ। हानं अयलाः सायाः बिइ। अले ला व अय्लाः चिपं थिइ। दकले लिपा छकलं प्यतां वय्कः चिपं थिइ। सगं चिपं थी धुंकाः जिचाभाजु, पासाम्ह व लँमियात तःजिक बांलाक भ्वय् नकी। भ्वय् सिधलकि क्वथाय् यंका फेतुकी। भाजुया चिपय्(पुराय्) म्ह्याय्मचायात तयाः नकी।

म्ह्याय्मचाया नय् धुन धाय्वं मेगु वसः पुंकाः क्वथाय् भाजु नापं फेतुकी। थकालिं भाजुयात भिंनिपः ग्यंगु अँय्थामरि छता, छमना मसला, ग्वाः निबे व वसः छजू लःल्हाना बिइ। न्हापा न्यागज् कापः ब्यूसा गाः। अनंलि म्ह्याय्मचायात भिपः ग्यंगु अँय्थामरि छता स्वचंकं मसला ग्वाः छबे लःल्हाना बिइ। थ्वयां लिपा पासा वःम्हयात च्यापः ग्यंगु अँय्थामरि छता, चकत्या मसला व ग्वाः छब्बे लःल्हाना बिइ। दकले लिपा खुपः ग्यंगु अँय्थामरि छता, चकंछि मसला व ग्वाः छब्बे तयाः लँमियात बिइ। थुलि बिइ धुनधाय्वं म्ह्याय्मचा नापं प्यम्हं लिहाँ वनी। समिलु जक वनी मखु।

वज्राचार्य, शाक्य, उराय्, ज्यापु व मेमेगु जातितय् ख्वाः स्वय् धुंकाः म्ह्याय्मचायात नापंव्वना हइ। लिपा सुकुन्दा ज्वनाः भाजु काःवना नापं ब्वना हइ। ग्वय् साय्की। लँमिं म्हसिका बिइ। धौसगं बियाः वसः लःल्हाना बिइ। ख्यैंसगं बिइ। दक्कोसित सगं बिइ धुन धाय्वं भाजुयात भ्वय् नकी। भ्वजय् म्येया म्हय् च्वंक लाया परिकार तयाः सिफलाः भुइ तयाः नकी। लँमि

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

व पासायात नं नकी । भाजुयात तःगु भ्वय् ब्व सरह थःपिनि ह्वना च्वंपिं फुकिबाकाय् तःबा, कका, पाजु, निनिपिंत दक्कोसितं भ्वय् ब्व भाग तइ । इमित उखुन्हु वा कन्हे खुन्हु भ्वय् भाग विइ । थ्व भ्वय् भाग काःसा भाजु दुचाय्के माल । मकाःसा भाजु दुचाय्के म्वाः । हानं मां बौया ख्वाः स्वः वइबले नं म्ह्याय्मचां इमित ख्वाः स्वःवयागु भाग ब्व तय्म्वाः । मां बौयात गथे ब्व तया ख्वाः स्वल अथे हे तयाः ब्व विइमा । भाजुया भ्वय् नय् सिधलकि म्ह्याय्मचायात भाःतया चिपय् तयाः नकी । म्ह्याय्मचायानं नय् सिधलकिं भाजु म्ह्याय्मचा, पासा व लँमि प्यम्हं वनी । समिलु जक वनि मखुत । कन्हे खुन्हु सुथय् न्हापां ख्यँ स्वीगः(३०), मरि छगू किस्ति व अय्लाः अन्ति छगः तयाः भाजु भाग धकाः म्हय्नियात तय्के छ्वइ । भाजुया छेँय् थ्यंकाः ज्वना वंगु ज्वलं विया म्ह्याय्मचा याकनं छ्वयाः हयादिसँ धकाः धया थकी ।

ज्यापुतय् भाजु भाग धकाः छ्वयला, थ्वँ, वः, विया छ्वइ । ज्वलं न्हापां हल धाःसा भमचायात नं त्यलं लिलाधु छ्वया हइ । कू लिबात धाःसा भमचा नं लिवाक हे छ्वया हइ ।

रजकतय् छगू विस्कं विधि खनेदु । जिचाभाजु दुचाय्केवले भाजु व पाजुम्ह वइ । पाजुम्हं अय्लाःज्वनाः वइ । क्वथाय् फेतुकी । पाजुम्हं अय्लाः न्ह्यःने ब्वइ । भाजुं बांलाःगु रुमाल वँय् लाइ । थकालि निसें छसिकथं दक्को जःत भाजुयात दर्शन याः वइ । भाजुं रुमालय् दां तयाः भागियाइ । छेँया फुक्क जःनं भाजुं तःगु दांया दुगं(छतकाया नितका) भाजुया ल्हातय् तयाः नमस्कार याइ । थ्व सिधय्वं भ्वय् नकी । अनंलि स्वम्हं लिहां वनी ।

शाहीतय् भाजु दुचाय्काः म्ह्याय्मचा व जिलाजंयात प्यन्हु तक लःहिना तय्माः । प्यन्हु दय्काः मिजंया मां बौ नं मरि, सि ज्वनाः काय् भौयात काः वइ । अलेतिनि मिसाया मां बौ नं म्ह्याय्मचा व भिचाभाजुयात विदा वियाः छ्वइ । काः वःपिं मां बौपिंत वांलाक भ्वय् नकाः हइ । थनं जिचाभाजु दुचाय्के विधि क्वचाइ ।

समिलु कछिंतय्त भमचा नापं ग्वन्हु च्वन वःन्हु सुथे न्हिने बहनिया कौला बजि, जा नकेमाः । भमचायात ब्यूगु ख्यँसगं नयां मफुगु समिलुं हे काइ । अथे हे भमचायात विउगु कौला बजि मनःगु नं समिलुं काइ । ख्वाः स्वः

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

वइखुन्हु समिलुयात फुसा पर्सि छत्वाः, मफुसा लँ छपाः छपाः बिइ । मिसा पाखें नं थः म्ह्यायूमचायात बांलाक बिचाः याःगुलिं लयूताया पर्सि छत्वाः छत्वाः बिइ । अले बांलाक्क भ्वय् नकाः छ्वइ ।

११. लिलाधु वनेगु

ख्वाः स्वय् धुंकाः कन्हेखुनु समिलु छ्वयाः कायूके छ्वइ । म्ह्यायूमचा काःवल धायूवं काःवःम्ह म्हयूनीयात कौला याकी । अनं नापं म्ह्यायूमचा छेँय् ब्वना हइ । थ्वयात हे लिलाधु वनेगु धाइ । म्हयूनीनं काःवलकिं भमचायात बांलाःगु भिंगु न्हूगु वसः पुंकाः तिसां तिइका छ्वया हइ । भमचा लिलाधु वयूत दक्को थकालिपिंत भागियाना वने धका न्यनी । दक्को थकालिपिसं माजु बाजुं हू धका उजं वा स्वीकृत बिइ । नापं ख्वाः स्वःबले न्ह्याकुगु बाहि नं बिया हइ । समिलु व म्ह्यायूमचा थःछेँ वइ ।

वज्राचार्य, शाक्य, उराय् ज्यापु व मेमेगु जातितय् भमचा लिलाधु वनिखुनु सुथंनिसें जःत थःथितिपिं इष्टमित्र वइ । थःपिनि फु फुगु तिसा, वसः, लाकां, गा न्ह्यांगु बिइगु चलन दु । बाजु, दाजुभत, किजाभतपिसं तिसा, घडि माजुम्हं वसः व मेमेपिसं फु फुगु बिइ । छु छु बिल वहे तिसा वसतं पुनाः थःछेँ वनी । थ्वयात लिलाधु वनी धाइ । नापं ख्वाः स्वःगु इले ब्यूगु वसः नं ज्वना वनी । थ्व संस्कार "भारतया मुह देखाइ रसमं" धैगु संस्कार नापं ज्वःलाः ।

थुखे सकलें जः मुनाः म्ह्यायूमचाया लँ स्वया च्वनी । छेँ थ्यनेवं सकस्यां ख्वालय् छगू हर्षया लहर पिदनी । मां बौ नं म्ह्यायूमचायात म्हं फु मफु न्यनी । म्ह्यायूमचां मांयात तुतिइ थ्यंक भागियाइ । बौम्ह व मेपिं थकालिपिंत छ्यों क्वछुना भागियाइ । बौम्ह व मेपिं थकालिपिंत म्ह्यायूमचायात न्हूगु छेँय्, न्हूपिं मनूत, छं मिजं गथे च्वं धकाः न्यना हायूकी । म्ह्यायूमचा मछालाः क्वछुना च्वनी ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

इहिपा धुंकाया विधि

१. परिचय

नेवा:तय् इहिपा जक याना: विया: ज्या सिमध: । इहिपाया ज्याभ्व: दछि यकं याय्मानी । इहिपा याना: मिसा मिजं निम्हं छम्ह याय्गु जक मखु। निखा छैं छखा भा:पिना थवं थवय् म्हसीकेगु ज्या याइ । इहिपा धुंका: लछि निला लिपा सम्धी स्वाय्गु याइ । मभिंगुली स्वाय्माली धका: न्हापां हे भिंगु ज्या खँय् वा अगतिं स:ता सम्धी स्वाय्गु ज्या याइ । अनंलि चिकुला वइ । म्ह्याय्मचा गथे यानाच्वन । चिकु धका: धाय् छालिमखु । उकें मां बौ नं चिकुलाया हलंज्वलं कुमियात ज्वंका: मांम्ह वना स्व: वनी । थ्वयात मक: कुंके छ्वय्गु धाइ । चिकुला फुना गर्मी(ताल्ला) महिना वइ । अबलय् नं म्ह्याय्मचा म्हाइपुसे च्वंका च्वनी धका: मां बौ नं म्हाइपु छ्याय्त हलंज्वलं ज्वना: स्व: वनी । थ्वयात सिसावुसा नकेगु धाइ ।

इहिपा याय् न्ह्य: ग्वय् विइ धुंका: न्हापांगु म्हपूजा वलधा:सा भाजुपाखें मिसायात म्हपूजा याकेछ्वइ । इहिपा धुंका: म्हपूजा वलधा:सा मिसापाखें म्ह्याय्मचा व जिचाभाजुयात म्हपूजा याकेछ्वइ । इहिपा जुइ न्ह्य: मिजंपाखें भमचा जुइम्हयात म्हपूजा याके छ्वतधा:सा इहिपा धुंका: मिसापाखें योमरि पुन्हि खुन्हु लिकू छ्वइ ।

बैशाखया अक्षतृतिया निसें सिथि नख: तकया दुने नेवा:तय् सकस्यां द्य:पूजा न्याय्की । थ्व द्य:पूजा न्याय्कीबले दुकाय्मा:पिं दुकाइ । मदुसा द्य:पूजा जक याना: सिधय्की । न्हूम्ह भमचा जुल धाय्व वयात नं दुकाय्गु याइ । थ:छैं नं द्य:गु पूजाकू छ्वया: हइ । भमचा द्य:गु पूजाय् दुतइ । थन इहिपा धुंकया संस्कार दछि यकं जुइगु ज्याया विधि ब्वचाइ ।

नेवा:तय् थुलि जक संस्कार मखु । इहिपा जुल धाय्वं दछिया दुने जुइगु व न्ह्याबलें याय्मा:गु संस्कार ज्या यक्व दनी । अय्सानं थन न्ह्य:ब्वयागु इहिपा धुंकाया ज्याभ्वत थुलि दु । –

१. सम्धी स्वाय्गु

२. मक: कुंके छ्वय्गु

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

३. कःछे नकेगु (सिसाफुसा नकेगु)
४. म्हपूजा कू छ्वयगु
५. लिकू छ्वयगु
६. द्यःगुपूजाय् दुकायगु ।

२. सम्धी स्वायगु

इहिपां निखा छैं छखा जुइगु धैगु खँ च्वय् वने धुंकल । नेवाःतय् न्ह्यागु ज्या याःसां न्हूगु भिंगु इलय् भिंगु ज्याय् शुरु याइ । थथे हे थन न्हूपिं निखलः नापलायगु वा स्वापू तयगु नं भिंगु इलय् भिंगु ज्याय् याइ । न्हूपिं मनूत न्हूगु छैंय् वनिगु भिंगु ज्याय् मलासे मभिंगु इलय् स्वापू तय् माली । मभिंगु ज्याय् वने माली धकाः न्हापां हे वं वयात वं वयात सःता भ्वय् नकी । थ्वयात हे सम्धी स्वायगु धाइ । थ्व गुम्हस्यां ससुपूजा, सत्यनारायण धलं, सप्ताह वा गुह्येश्वरीख्येँलः छायगु पूजा न्यायका धार्मिक ज्या यानाः सताः नंकी । गुम्हस्यां तःतःधंगु जात्रापात्रां तःतःधंगु नखः चखलं सःताः नकाः सम्धी स्वायगु याइ ।

थ्व संस्कार न्हापा नेवाःतय् मदुथें च्वं । आः वयाः सम्धी स्वायगु चलन वल । सम्धी धैगु खँग्वलं नं सीकेफु । थ्व संस्कार नेवाःतयगु मखु धयागु क्यं । छायधाःसा सम्धी धैगु नेवाः खँग्वः मजुसे नेपाली खँग्वः जुल । थौंकन्हे थ्व सम्धी स्वायगु संस्कार थःगु थें जुय धुकंल ।

३. मकः कुंके छ्वयगु

म्ह्यायमचा बियाः छ्वयाः दच्छिया दुने चिकुलाया मौसम वइ । चिकुलाबले न्हूगु छैं चिकू धाय् छालि मखु । चिकुक्क च्वना च्वनी धकाः मां बौया माया वंकाः चिकुलाया ज्वलं ज्वना मांम्ह व लँमि वनी । थ्वयात मकः कुंके छ्वयगु धाइ । गुगुं जातितय् मांम्ह वने म्वाः । मकः कुंके छ्वयत माःगु ज्वलं ।–

१. मकः	–	निगः
२. बरां	–	निमना
३. कःछे	–	छपाः किस्ति

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

४. क्वः – छगू खोला
५. सिसाबुसा – छपाः किस्ति
६. दोलाइ – छपु
७. लाकां – छजु
८. वसः – छजु

विधि

च्वय् च्वंगु ज्वलंत ज्वनाः कुमि व मांम्ह म्ह्याय्या छेँय् वनी । छेँय् थ्यनकिं म्ह्याय्म्हं मांयात ब्वना क्वथाय् फेतुकी । हःगु ज्वलं दक्को ब्वइ । अले मकः कुंकः वःपिंत बांलाक्क ख्यैँ, वः, मरि, बजि, अयलाः तयाः पाहाँ याकी । न्हापा न्हापा म्ह्याय्मचाया मस्त मदुतले नय् मज्यू धकाः म्ह्याय्या छेँय् चिपं थिइगुला छु लः तक नं त्वनी मखु । थौंकन्हे सम्धी स्वाय्गु चलन वःसेलि नय्गु यानाः हल । अय्सां सम्धी मस्वाःतले चिपं थिइमखु । तर सम्धी स्वाय् धुन धाय्वं चिपं थियाः वय्गु याना हल ।

४. कःछे नके छ्वय्

म्ह्याय्मचा बियाः छ्वयाः दच्छिया दुंने बर्खा वइ । तालाया न्हि ताहाक जुइ । म्हाइपुसे च्वनी । उखे थुखे जुइमखु । माजु बाजुया अदपय् च्वनेमाः । नापं न्हूम्ह उखें थुखें जुइ छालिमखु । मां बौया म्ह्याय् याकःचा म्हाइपुका च्वनी धकाः म्हाइपु तंकेत मरि ज्वना स्व वनी । सि थ्वयात कःछे नके छ्वय्गु धाइ । कःछे नके छ्वय्त मांःगु ज्वलं –

१. हलुवाइ मरि – छपाः किस्ति
२. बखत बखतया सि – निता स्वता छपाः छपाः किस्ति

विधि

थ्व च्वय् बियागु ज्वलं ज्वनाः मांम्ह व कुमि वनी । म्ह्याय्म्हं ब्वना क्वथाय् फेतुकी । हःगु ज्वलं क्वथाय् ब्वया बिइ । अले मांम्ह व कुमियात मरि , ख्यैँ, वः, बजि, अयलाः तयाः बांलाक्क पाहाँ याकी । मां व म्ह्याय् फु मफुया खँ ल्हाइ । सम्धी स्वाय् धुंकुसा चिपं थिइ । सम्धी मस्वानिसा चिपं मथिइउसे लिहाँ वइ ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

वज्राचार्य, शाक्य, उराय् जातितय् सिसाबुंसा नकः वनी । तर म्ह्याय्मचा थःछैंय् चाहिना च्वनिवले जिचाभाजुया म्हाइपुसे च्वनी धकाः म्हाइपु छ्याय्त मरि, सि बियाः स्वके छ्वइ । थ्व सिसाबुसा नकः वःम्हयात बांलाक्क भ्वय् नका हइ ।

५. म्हपूजाकु छ्वयगु

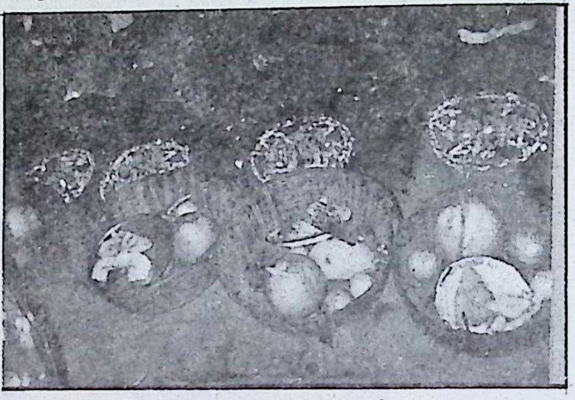

१७. म्हपूजा यानाच्वंगु

नेवाःत अध्यात्मवादी खः । धर्मशास्त्रय् च्वनाः जीवन हनाः वया च्वंपिं धैगु खँ धार्मिक, संस्कृति स्वयाः सीकेफु । अथे हे नेवाःतय् द्यःयात पूजा मयाय्कं जीवनया पलाः न्ह्याकी मखु । मिखा प्वाः चाःसांनिसें पूजापाठ नापनापं जीवनया पलाः न्ह्याकी । अथे हे न्ववाना च्वंम्ह आत्मारुपी द्यःयात नं दच्छिया छकः पूजा याइ । थ्वयात म्हपूजा धाइ । आत्मा पूजा नं धाः । थ्व दिं स्वन्तिया न्यान्हुया प्यन्हुखुनुयात धाइ । न्हापां क्वःपूजा, अनं खिचापूजा, थ्वयालि लक्ष्मी पूजा जुल । अले म्हपूजा नापं कन्हे खुन्हु किजापूजा जुल । क्वःपूजाखुनु क्वःयात पूजा याइ । खिचापूजाखुनु खिचायात पूजा याइ । कार्तिक कृष्ण चतुर्दशी बहनी औसी क्यंगु खुनु लक्ष्मीपूजा, कन्हेखुनु कार्तिक शुक्ल प्रतिपदा क्यंखुनु नेवाःतय् आत्मायात पूजा याइ । म्हपूजा धयागु नेवाःतय्गु छगू मौलिक संस्कार खः । नेवाःतय् मांम्हं जन्म बियाः जा नके धुन धाय्वं म्हपूजा याकेगु चलन दु । म्हपूजा धैगु मसितले यानाः वया च्वनी ।

म्ह्याय्मचा कालबिल याय्गु ज्या क्वजी । ग्वय् गाय् नं विइ धुंकी ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तर इहिपा मजूनी । भमचा हय् मधुंकं स्वन्ति वल । म्हपूजा खुनु मिजंपाखें भमचां जुइम्हेसित म्हपूजा यायृत मा:गु ज्वलं फुक्कं तया: कुमियात क्वबिका: मिसामचाया थाय् छ्वइ । थथे म्हपूजा कू छ्वय्गु हे जिम्ह जुल धयागु अर्थ ख: । अथे हे इहिपा जुइ धुंका: मिसाया थ:छेतं जिलाजंयात म्हपूजा याय्त मा:गु ज्वलं कुमियात कुबिका छ्वइ । थ्वयात म्हपूजा याके छ्वय्गु धाइ । स्वन्ति न्ह्यव म्ह्याय्मचा थ:छेँ चाह्यू वइ बा चाहिना च्वंसा म्हपूजा कु नापं ज्वना: म्ह्याय्मचा थ:गु छेँय् वनी । थ्व म्हपूजा याके छ्वय्गु परम्परा ६०, ७० दँ न्ह्यव तक दनि । जिमिताया बज्ये स्व. मोहनकुमारीयात म्हपूजा याके ह: धया: कना: त:गु दु । थ्व खँ याना: म्हपूजा याके छ्वय्गु चलन न्हापा हे दु धैगु पुष्टि जू व: । थौंकन्हे थ्व चलन मदया वने धुंकल । तर यलय् आ: तक नं म्ह्याय्मचायात म्हपूजा याके छ्वय्गु चलन दनि धयागु खँ न्यने दनि ।

म्हपूजा याके छ्वयृत मा:गु ज्वलं –

अविर –	माक्व	पूजा –	छपा:
पोताय् –	माक्व	जजंका –	माक्व
जाकि –	माक्व	म्ह जजंका–	निगू
आखेय –	माक्व	इता: –	माक्व
वा –	माक्व	खेलुइला : –	२४पुतया निप्वाँय्
स्वां –	माक्व	सि –	माक्व
ताय् –	माक्व	मरि –	माक्व
धौ –	१	ख्यँसगं –	माक्व
भ्वय् ज्वलं –	माक्व		

विधि

म्हपूजा यांय्त न्हापां बँथिला लखं चा: तये । मन्द: ल:चालं पिहाँ वंक च्वय् मज्यू । पोतानं मन्द: च्वइ । च्वय् स्वंगु क्वय् निगू दथुइ म्ह स्वया: ग्व:गू मा: व:गु च्वइ । पोताय् नं च्वय् धुंका: चोने अविरं च्वइ । गुम्हं गुम्हस्यां पोतासं जक च्वइ । उके ताय् हाकुमुस्यां आखें चाहिकी । मन्द:या दुने चिकं चा: न्याचा: न्याचा: तइ । द्य: मन्द: लय् छचा छचा तइ । च्वय् च्वंगु द्य: मन्द:या लिउने कलश तुफि व सुकुन्दा स्वनी । मन्द:नापं नापं सि छग: छग:

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नं तइ। अनंलि म्ह ग्व:म्ह दु व:म्हसित थय्क स्वां भाग, सि भाग, मरि भाग तइ। स्वां भागय् स्वामा: छमा:,१२ तू दुगु म्ह जजंका छपू , स्वां छफ्व: व भिनिपू दुगु खेलुइता: छप्वाँय् छप्वाँय् व त:सि, चाकुसि आदि छग: छग: सि तइ। भाग तय् सिधलंकि मन्द:या न्ह्य:ने ब्वइ। मिजंपाखें ह:गु म्हपूजा कुया ज्वलं नं मन्द:या न्ह्य:ने ब्वइ। अथेहे मिसापाखें म्हयाय्मचा व ज़िलाजंयात म्हपूजा कु ह:गु नं न्ह्य:ने ब्वइ। म्हपूजायाय्त थकालिनिसें कथंहकं भ्व:लाक्क फेतुइ।

सकलें फेतुइ धुंकलकिं थकालि नकिंनं पूज कया: च्वंनिसें कलश, तुफि, सुकुन्दायात सिन्ह: तिकी, स्वां छुकी। अन द्य: मन्दलय् चिकं चा:या दुने सिन्ह: तिकी। अन म्ह मन्दलय् नं सिन्ह: तिकी। सिन्ह: तिके धुनकिं वा छपुच: छपुच: तइ। उकिया द्योने जाकि तइ। अनंलि आखे तइ। थ्व स्वता अन्न पुच: पुच: स्वतँ याना: छाय् त:गु धैगु खँय् तीर्थलाल न:घ:भनीजुया धापु दु– "स्वता अन्न स्वतँ याना: तइगु न्हापा लक्ष्मीपुजा खुनु जाकि आखे व वा याना: तइ। म्हपूजा खुनु वा लिउने वना: वा जाकि आखे याना: तइ। अनंलि किजापूजा खुनु आखें छँत लिउने वना: वा आखे जाकि तइ। थ्व थथे छाय् जुल धा:सा जाकि जुइत न्हापां वा जुइमाल। अनं चूमबूगु जाकि याने आखे जुइ। वायात प्वाकलय् ल्हुया: कलघरय् क्यला: वां कुति चुबुका: जाकि याइ। प्रकृतिं छुं नं थथे श्रृजना याइबले छसिकथं याना: वया: च्वंगु दु धका नेवा: संस्कारं क्यना:: च्वंगु दु।" थथे अन्न तय् धुनकि स्वां छफ्व: छफ्व: तया हइ। उकी मन्द: जजंका क्वखाय्का हइ। अले धुं च्याका तया हइ। नापं मत छप्वा: छप्वा: नं बिया: हइ। अले जाकिं पूजा याना: ताय् ह्वली। मन्द: पलिस्था जुल धका: भा:पिइ।

मन्द: पूजा सिधय्वं पूजाभलय् ग्व:धौ तया: देपाल्हातं क्वपुया: च्वय् क्वय् द्य:तय्त त्वाइ। अनं मनूतय्त त्वाइ। पूजाभ: थिइका: भागि याकी। स्वां नं धौ स्वक: तक थिना: पूजाभलय् तइ। धौ क्वय् तइ। धौ जाकि स्वां वाला: न्हापां द्य:यात पूजा याइ। अनंलि थकालिनिसें वालात:गु जाकि बिइ। इमिसं नं च्वय् क्वय् च:या मन्दलय् पूजा याइ। थ:थ:गु मन्दलय् नं पूजा याइ। स्वक: तक मन्दलय् पूजा याइ। थ:म्ह नं थ:गु मन्द: पूजा याइ। सकस्यां छैं पूजा

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

याय् धुनेवं छ्रसिकथं सिन्हः तिका हइ। धौसिन्हः नं तिकी। स्वां छुकी। थम्हं नं सिन्हः तिइ। स्वां छुइ। धौ स्वां जाकि वालाः थकालि निसें सकसितं बिइ। पूजाभः क्वय् तइ। अले स्वां भु लःल्हाइ। अनं खेलु इताः च्याकाः लःल्हाइ। अनं खेलुइताःयात पूज्यानाः कयाः भागियाना मतं थः थाय् स्वकाः मन्दलय् तइ। अनं सि भु लः ल्हाना बिइ। थ्वयात नं जाकिं पूजाः यानाः कयाः भागियाना क्वय् तइ। थथे हे दक्कोसित खेलुइताः लःल्हाना बिइ। नापं स्वां भु, सि भु व मरि भु लःल्हाना बिइ। लिपा थःगु भागया खेलुइताः च्याकाः भागियानाः मन्दलय् तइ। स्वां भु, सि भु, मरि भु नं घ्वाना थिया भागियाइ। थ्व मत सगं व धौमू काय् मधुतले सिके मज्यू धाइ। उकिं मतयात बिचाः याना च्वनी। स्वां भुइ च्वंगु स्वां छेँनय् तइ। स्वांमाः क्वखाइ, जजंकानं क्वखाइ।

छेँयागु सि भु लःल्हाना बिइ धुनकिं म्हपूजा कू हःगु पूजा कयाः म्यायमचा बा काय् व भौमचायात धौसगं बियाः पूजा याइ। सिन्हः तिकी, स्वां छुकी। सि ब्व लःल्हाइ। मरि भु लःल्हाइ। खेलुइताः च्याका मन्दलय् तइ। म्ह जजंका क्वखाइ, स्वां छुइ, स्वांमाः क्वखाइ। थथे धुनेवं छेँयागु ख्यँसगं बिइगु ज्या जुइ। न्हापां द्यः भाग तइ। अनंलि थकालिनिसें ख्यँ, न्या, ला, वः नापं अयलाः तया ख्यँसगं देपाय्, अय्लाः जपाय् लःल्हाना बिइ। सकसितं झ्वलाक ख्यँसगं बिइ। उखें हःगु ख्यँसगं नं म्ह्याय्मचा बा काय् व भौमचायात बिइ। अनं पूजा याम्हस्या छेँयागु ख्यँसगं काइ। सकस्यां चिपं थिइ। छम्हस्यां वयात(पूजायाम्हसित) अय्लाः सायाः बिइ। सगं चिपं थिइधुंकाः केरा व धौ वालाः धौमू दय्की। न्हापां द्यःयात छाइ। अनं थकालिनिसें दक्वसित बिइ। थम्हं नं काइ। सकस्यां नइ। अनंलि पूजा यानाः तयागु तुफि कयाः भागियानाः च्वंनिसें क्वय् थ्यंक तुफि मदिकुसें मन्दः पुना यंकी। अले लप्ते लायाः भ्वय् नइ।

थ्व म्हपूजा याय्गु विधि नं जात स्वयाः स्वयाः पाः। मन्दः थाय्गु पहः नं पाः। गुम्ह गुम्हस्यां सिभुइ लःल्हाय्गु धकाः तःसि छगः जक लःल्हासा गाःपिं नं खनेदु। खेलुइताः च्याकेबले च्वकां प्वकां च्याकिपिंनं दु। म्हपूजा याइबले सिंपाथिं लुइमाःपिंनं खनेदु। म्हपूजा विधि सिधय्वं मन्दः पुइ मज्यू धकाः

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मन्दःया द्योने लप्ते लायाः भ्वय् नइपिं नं दु । भ्वय् नयागु चिप तक मुनी मखु । कन्हे खुनु तिनि चिप मुनाः मन्दः पुना छ्वइ ।

६. लिकु छ्वयगु

भमचा क्वःछी धुंकाः ग्वय् बिइ । ग्वय् बिइ धुंकाः म्हपूजा वलधाःसा मिजंपाखें मिसायात म्हपूजा याके छ्वइ । थथे म्हपूजा याके हल धाःसा इह्निपा जुइ धुंकाः लिपा मिसापाखें थिंलापुन्हि खुन्हु लिकु छ्वया हइ। तर म्हपूजा याके महःसा लिकु नं छ्वयम्वाः । थ्व परम्परा ६० दँ, ७० दँ न्ह्यव तक दनी । आः वया थ्व लिकु छ्वयगु परम्परा तना वने धुंकल । उकिं खँग्वः नं न्हना वन । लिकु ज्वलंत कुमियात ज्वंका छ्वइ । लिकुयात माःगु ज्वलं –

१. योमरि – १०८ (सच्छि व च्याग)
२. सि बखत स्वयाः दुगु निपाः प्यपाः किस्ति
३. जिन्सिमरि – छधार्नि, निधार्नि
४. कापः – भाजुयात न्यागज दुगु कापः छकू

थ्व हलंज्वलं ज्वनाः कुमि जिलाजंया छेँय् वनी । छेँ थ्यनेवं दक्को ज्वलं ब्वया बिइ । अले कुमियात वांलाकं पाहाँ याकी । अन लिहाँ वइ ।

७. द्यःगु पूजाय दुकायगु

नेवाःतय् अक्ष तृतीया निसें सिथि नखः तकया दुने द्यःगु पूजा न्याय्की । थ्व द्यःगु पूजायात देगु पूजा, दिगु पूजा नं धाः । अक्ष तृतीया ज्येष्ठ महिनाय् लाइ । उकिं थ्व महिनाय् द्यःगु पूजा न्याय्की । आगमय् द्यःगु द्यः कयाः ख्यलय् वनाः द्यःगु पूजा न्याय्की । गुम्ह गुम्हस्यां छेँय् च्वंम्ह द्यः ज्वना ख्यलय् द्यःगु पूजा वनी । द्यःगु पूजाय् जंक्व याय् धुंपिं काय्मचा, म्ह्याय्मचा दुकाइ । लिसें न्हूम्ह भमचा दःसा वयात नं दुकाइ । थथे भमचा द्यःगु द्यःथाय् दुकाल धाय्वं पूरा रुपं थ्यात । जव तक द्यःगु द्यःथाय् भमचा दुकाइ मखुनि अनतक भमचा फुकितयसं समाजय् थ्याकि मखुनि । सी गुथिया भ्वजय् गुथियारनापं तयाः नकीमखु । हानं देखा बिइनं मखु । उकिं इह्निपा यानाः हयवं

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

भमचा द्य:गुपूजा न्याय्का: दुकाइ। थ्व कर्मयात द्य:गुपूजा दुकाय्गु धाइ।

वज्राचार्य, उराय्, ज्यापुतय् नं द्य:गुपूजाखुन्हु द्य:गु द्य: खतय् तया कुबिया: याक: म्वाहालिं पुइका: ख्यलय् यंकी। नापं वां छम्ह नं ल्यू ल्यू तया यंकी। दक्को ज:तय्सं छता छता हलंज्वलं ज्वना वनी। नापं मिसात नं बांलाका: ल्यू ल्यू वनी। न्हूम्ह भमचा द:सा दुकाइ। द्य:गुपूजा कूयात मा:गु ज्वलं –

क्वत: पूजा – छजू दुगु – छम्ह

धौ – छग: वस: – छजू(म्ह्याय्मचायात द्यछाय्त)

सि – छपा: किस्ति

समय ज्वलं(बजि, स्याबजि, मुस्या, पालु, ला, अयला:)

मरि (द्य:गुपूजाय् ह्वना च्वंपिं फुक्कसितं गाक्क) तपनेत

भ्वय् ज्वलं (च्याता घासा खाक)

विधि

द्य:गुपूजा वले न्यान्हुया ज्या दु। न्हापां छ्वय्लाभू जुइ। थ्व खुन्हु नीसी याना: बहनी दक्को दाजुकिजापिं मुना: छ्वय्लाभू याइ। छेखां छम्ह छम्ह वया: पा:ला:थाय् वया: भ्वय् न:वइ। कन्हेखुन्हु सकलें ख्यलय् पूजा वनी। छेँखां छग: छग: कल: पूजा ज्वना वइ। पा:ला:या छेँ नं माक्व पूजा ज्वलं, समय ज्वलं, भ्वय् ज्वलं ज्वरेयाना फुक्कं कुमियात क्वबिइका: ख्यलय् यनी। ख्वपय्तय् ख्यलय् मिसात वनिमखु, मिजंत जक वनी। ख्यलय्यात मा:गु ज्वलं दक्को थ:थ:म्हं ज्वना भ्वलाक वनी। भमचा द्य:गु पूजाय् दुकाय्गु धालकिं थ:छेँ नं कु छ्वया हइ। वहे छ्वया: ह:गु पूजा छज्वलं व दुगु छम्ह, वस: छजू कुमियात क्वबीका द्य:थाय् छ्वइ। गुम्हस्यां द्य:गु पूजाय् ल्हातय् मत काइगु चलन नं खनेदु। थौंकन्हे म्वालिं पुइका वनेगु चलन मव्य् धुंकल।

ख्वपय्तय् अक्ष तृतीया लिपा व:गु आइतवार बा बिहिवारयात त:दिं धाइ। उखुन्हु आपासिया द्य:गुपूजा याइ। थ्व द्य:गुपूजाय् अप्व:सिया ख्यलय् मिसात मथ्या:। उकिं द्य:गु द्य:थाय् नं मिसात दुकाइमखु। न्हूम्ह भमचा

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

द्यःगुपूजाय् दुकाय् धयागु हे पूजा वनेगु क्वतलय् जाकि अनि याका तय्कीगु
खः । थथे हे दक्को छेँया जःतय्सं जाकि अन्याका क्वतलय् तया वी।
सहजाति मखुसा जाकि क्वतलय् तय्के बिइमखु ।

द्यःगुपूजा न्यालकिं भमचाया थःछेँय् धाय्के छ्वइ । भमचा थुकुन्
द्यःगुपूजाय् दुकाय्गु धकाः कनाः थकी । थ्व सूचं दतकि भमचाया थःछेँ न
द्यःगुपूजा खुन्हु द्यःगु पूजा कु छ्वया हइ । द्यःगुपूजा कु स्वंगू तालं छ्वया
हय्फु । –

१. पूजा छजू, वहःया किंकिंपा छपाः, वसः छजू व दुगु छम्ह छ्वयाहइ।
२. पूजा छपाः, वसः छजू, किंकिंपा छपा नापं दुगु छम्ह व समय ज्वलं तया
 छ्वइ ।
३. पूजा छपाः, वसः छजू, व किंकिपा छपा नापं दुगु छम्ह व भ्वय् ज्वलं
 तया कु छ्वयाः हइ ।

नापं हःगु मेमेगु ज्वलं छेँ तयाः थकी । द्यःथाय् थ्यन्नकि फुक्क दुने
यंकी । थकालिपिं व दुकयाः तय् धुंपिं सकलें दुहाँ वनी । दुमकानिपिं जक पिने
तयातइ ।

द्यःथाय् आचाजु व देंखा दुपिं दुसा इपिं जक च्वनाः **पूजा याइ** । देखा
मदुपिं जूसा दुकाय् धुंकुपिं फुक्कं च्वनाः पूजा याइ । पूजा बछि वनेवं दुकाय्
माःपिं दुकाय्गु ज्या जुइ । मेपिं मदुसा भमचा छम्हसां दुकाइ । थकालि नकिं
नं भमचायात लःबियाः ल्हाः सीकी । नसला काय्.की । आचाजुं भमचा
दुकाइबले थें लसकुस यानाः ताँचा ज्वंका दुकाय्की । द्यःथाय् थ्यनकि
भमचायात किसली भागि याकाः छाय्के बिइ । द्यःपूजा याके बिइ । थःछे न
हःगु क्वतःपूजां पूजा याइ । दुगु संकल्प याकी । दुगु भोग बिइ । अले थकालि
नकिं नं उखें हःगु पूजा क्वतः कयाः भमचायात धौसगं बिइ । वसः लःल्हाना
बिइ । वसः कयाः भागियाइ । द्यःया न्ह्यःने भमचायात सिंचा छाय्की । थुलि
धुनेवं बाकि पूजा यानाः क्वचाय्की । सकसितं सःती । द्यःयात पूजा याके
बिइ । अनंलि आचाजुं सिन्हः तिका स्वां बिइ । अले सकंस्यां सम्हे नइ । समय्
नय् धुनकि भ्वय् नइ । थ्व भ्वय्यात ख्यःभ्वय् धाइ । गुम्ह गुम्हस्यां कुछि बजि
दाना तइगुलिं कूछिं भ्वय् नं धाः । ख्यः भ्वजय् धौ तय् मज्यू । खाय् तया भ्वय्

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

क्वचाकी । थथे ख्यः भ्वय् नय् धुन धायव्नं द्यः ज्वना छँ लिहाँ वइ ।

बहनी छँय् सीकाभू याइ । सीकाभू भ्वजय् च्याम्ह थकालि भ्वलाक छसिकथं च्वनी । भ्वय् नइ । मेपिं नं छसिकथं भ्वलाक च्वनाः नइ । भमचापाखें हःगु मरि छता छता सकसितं तयाः विइ । भ्वय् नय् सिधलकिं थकालि नकिंनं थकालियात जवगु मिखा, न्वकूयात खवगु मिखा, स्वकूयात जवगु न्हायप‌ं, प्यकूयात खवगु न्हायपं नापं छकू ला पासा तयाः अयलाः सलिं नापं छसिकथं सी लःल्हाना विइ । अथे हे न्याकूयात थुन्ना, खुकूयात जवगु वाकूधी, न्हयकूयात खवगु वाकूधी व च्याकूयात मे व ला छकू पासा तयाः अयलाः सलिं नापं सी विइ । थथे सी विइ धुनेवं चिपं थिइ । अयलाः साया विइ । अनंलि सिसावुसा तइ । अले वाताय् नु सीकी । थन मूभ्वय् क्वचाइ ।

कन्हेखुन्हु कौला जुइ । थ्वयात कुलागः नं धाः । छँय् च्वंम्ह द्यःगु द्यःयात पूजा याइ । समय् भाग तइ । छसिकथं विइ । समय् कौला याइ । वहनी भ्वय् नइ । कंसाकुन्हु जाभु याइ । तर भमचापाखें समय् ज्वलं हःगु दुसा कंसाखुन्हु सुथय् जाभु मयासें भमचापाखें हःगु समय् धकाः दक्को फुकीतय्‌त कौला याकी । भ्वय् ज्वलं हःसां भ्वय् नकी । अले वहनी जाभु याइ । जाभु खुन्हु दुकाम्ह न्हूम्ह भमचां जा थुइकाः सकसितं नकी । जा नल धाःसा व भमचा पूवंक थ्यात । जा मनल धाःसा दक्कोंलिं थ्याकूसां भुतुलीं छता मथ्याः धकाः सीकी । जाभु धुंका कन्हे खुनु चतुर्थी धकाः ख्यलय् द्यःगु द्यःथाय् कलः पूजा वनी । अनंलि लिहाँ वल धायव्नं स्वां कयाः समय् नइ । बहनी भ्वय् नइ । चतुर्थीया भ्वय् नय् धुन धायव्नं द्यःगुपूजा विधि क्वचाल । लिसें भमचा द्यःगुपूजाय् दुकायगु विधि नं क्वचाल ।

द्यःपूजा सिधल धायव्नं दुगुया लाफः छफः, चतांमरि सच्छि व च्यापाः वा न्ययछपाः व समय् बजि तयाः भमचाया थःछँय् प्रसाद बिइके छ्वइ ।

द्यःगुपूजाय् भमचा दुकाय् धुनेवं नेवाःतय् इहिपा विधि दच्छियंक जुइगु ज्या क्वचाइ । अय्‌सां नेवाःतय् दच्छियंकं जुइगु संस्कारया मां वौया ख्वाः स्वके छ्वयगु, किजापूजा याके छ्वयगु ला दहे दनी । थुकिं यानाः नेवाःतय् संस्कार व संस्कृति कलाया धनी धाःगु खः ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

लिखँ

संस्कार वैदिक कालय् हे हिन्दू धर्माशास्त्रानुसार निर्माण जूगु खः। जव संसार दत। मनूतगु सामाजिक जीवन नं विकास जुल। लिसें संस्कार नं विकास जुजुं वन। छुं नं उत्पति जुल धाःसा वयात छ्यलेगु नियम नं दइ। वहे नियम कथं छ्यली। अले उकिया मू दइ। गथे ल्वहंया द्यः दयकल धाःसा वयात जीवदान, प्राण प्रतिस्था याइ। थ्व प्रतिस्था यायत तःधंगु विधि यायमाः। थ्व याय् थाकुगुलिं अःपुक जग्ययाःथाय् यंका तया जीवदान विइगु याइ। अलेतिनि व द्यःया महत्व दइ। वयात पूजाया थाय् तै। अथे हे मनूत जन्म जुय्वं वयागु महत्व व अस्तित्व दइमखु। वयात धार्मिक संस्कार नापं सामाजिक संस्कार यायमानि। अले तिनि व मनूया मान्यता दइ। उकिं संस्कार धैगु तःधंगु नियम ज्या खः। जीवनया गन्तव्य थ्यनिगु छगू लंपु खः। थ्व संस्कारं मनूतयत मचां निसें ज्ञां वियाः लिपा ब्रम्हज्ञान लाकाः द्यः समान जुइफैगुया छगू माध्यम खः।

थ्वहे संस्कारया ल्यूल्यू नेवाःतनं वनाः थःगु जीवन हनाः च्वंगु जुल। नेपाल चारवर्ण छतीस जातया क्यव धकाः श्री ५ पृथ्वी नारायण शाहं धया वंगु दु। नेपालय् यक्व जातयापिं मनूत च्वनाच्वंगु दु। नेवाः जाति न्हापांनिसें च्वना वयाः च्वंपिं आदिवासीया रुपय् कायफु। नेपाःया १४ अंचल ७५ जिल्लाया सदर मुकामय् नेवाःतय्गु वसोवास जुया : वयाच्वंगु दु। स्वनिगः नेवाःतय्गु थःगु हे मौलिक थाय् जुल। थ्वहे नेवाःतय् परम्पराकथं हनावयाः च्वंगु जुल। तर विभिन्न धर्मया उत्पति व अनगमनं यानाः संस्कारय् नं छुं छुं परिवर्तन वल। वहे अनुरुप नेपाःया नेवाःतयसं हिन्दू व बौद्ध धर्मया दुने च्वनाः संस्कार हनाः वयाच्वंगु खनेदु। थ्व धर्मया दुने नं नेवाःतयसं थःथःगु जात कथं संस्कार हनाः वयाच्वंगु जुल।

गुलिसिनं जात धालकि हेलाया भाव खंकी। जात धैगु सुंयागुं तःधं, सुंयागु चीधं धैगु मदु। थःथःगु जात थःथःत तःधं। व तःधं थ्व चीधं धायगु थःथःपिनि मनया भ्रम जक खः। नेपालय् प्यंगू वर्ण ब्राम्हण, क्षेत्री, वैश्य, शुद्रयात थुलि वांलाक सम्बन्ध दयका छपु खिपतं चिनातःगु दु। व खिपं संस्कार खः। नेवाःतय् न्ह्यागु याःसां थ्व प्यतां वर्ण मदयकं मगाः। गथे बाह्म

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तल धाःसा ब्राम्हण निसें शुद्र तकंया आवश्यक जू । मनू सिनाः अन्त्यष्टि संस्कार यायृत नं थ्व प्यता वर्ण मदयकं मगाः । न्ह्यागु संस्कारेन प्यंगू वर्णया बा जातया आवश्यकता याकाः गुलि बांलाक स्वापू क्यंका तःगु दु । हानं छुं नं तःतःधंगु ज्या याय्बले नौनि नं लुसि मध्यंकुतले नेवाःत चोखो मजू । उकिं शुद्र धकाः क्वह्यं मजू । हाकनं तःतःधंपिं द्यःथाय् थ्वहे शुद्र द्यःपाःलाः जुया च्वंगु दु । उकिं संस्कारं जात ब्वथला तःगु दुसा वयात तःधंगु थाय् नं बियाः हनातःगु दु । संस्कारं नेवाः जाति धाक्व छमाः यानाः तःगु दु । खः संस्कार जात स्वयाः पाः । विधि नं पाः । तर नेवाः धकाः जवय् खवय् तःगु मदु । संस्कार यात दक्को नेवाःत माः । थथे मजूसा संस्कार धैगु हे दैमखु । गथे इहि याय्गु, बाह्रा तय्गु संस्कारय् नौनि नं लुसि ध्यंकाः चोखः याइ । अथे हे सिनाः छ्वासय् वाय्गु, न्हय्नुमा तय्गु झ्वलय् छ्वास अजिमाया प्रतीक मातंगी (द्यःलानी) पार्वतीया प्रतीक (जोगिनि) त्वाजनी मदुसा थ्व संस्कार गय् जुइ । तर थौंकन्हे मखुगु प्रवृतिं थाय् कयाः बांमला क्वह्यं धकाः थःपिंनिगु ज्याया महत्व म्हमसीकाः हल । उकिं याना संस्कार हे तनावन ।

संस्कारं नेवाःतय् मिसा मिजंतय्त समान अधिकार बियातःगु खनेदु । छुं नं संस्कार हनेत या इहिपा संस्कार हनेत हे दकले थकालि, थकालि नकिंया आवश्यक जू । मिजं जक दयां मगाः । वयात मिसा नं माः । झन् तःतःधंगु मू मू ज्या हे मिसाम्हं याइगु खः । मिसा धैम्ह शक्तिया प्रतीक खः । नेपालय् मू द्यःत स्वःसा मिसा द्यः हे आपाः । न्ह्याम्ह मिसाम्ह द्यःतय्त नं शक्तिया रुपे मानेयाइ । पीठ पूजा धकाः वयात माने मयाय्कं छुं नं ज्या याइमखु । धाइबले मिसायागु शक्ति मिजं धाइ । तर व्यवहारय् मिजंतय्गु शक्ति मिसा हे खः । न्ह्यागु भिंगु ज्या याय्माःसां पूजाआजा मिजंतय्सं याइमखु, मिसां हे याय्माः । ब्यँसगं ब्यू मिसां हे बी । हानं इहिपाबले न्हापां हे कल्या कू यंकाः मिसायात धौसगं बिइधुंकाः लित हःगु पूगु सिन्हः मिजंयात तिकी । थुकिं नं सी दत मिसातय्त संस्कारं गुलि च्वय् तयाः तःगु दु धयागु खँ । तर संस्कारया विधी मिसा मिजं (काय् म्ह्याय्) प्रति भचा पाःगु खनेदु । थ्व नं छगू व्यक्ति म्हसीका जक खः । संस्कार स्वयाः हे म्ह्याय् काय् धकाः धाइ । थ्वयात मेगु कथं विचा मयासे बांलाःगु भिंगु बिचालं वाला स्वःसा

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

संस्कारं नेवा:तय्त यक्व हे जीवन दर्शनया लँपुइं यंना च्वंगु खनी ।

थ्व संस्कार न्हापा वैदिक कालंनिसें व:गु जूगुलिं थौंकन्हेया परिवेशय् मिले जुइक हना: यंकेत थाकुल । गुकिं समय, आर्थिक व मनूतय्गु स्वभाव विकास जुयावंगु परिप्रेक्षय् थ्व संस्कार नापं वनेत थाकुल । उगु उगु इल्रय्यापिं मनूत धर्मय् तस्सकं आस्था दु । लिसें थ:गु जीवन आध्यात्मिकय् दुबेजुया: आनन्दं च्वना: च्वंपिं जुल । आ: विज्ञानया संसारय् धर्म धया: च्वनां भाय् मल्हात । थ:गु जीवनयात सुथांलाक उच्च विचार, उच्च थाय् कया: न्हूगु याय्गु , सुयां मया:गु याय्गु नय्गु धैगु प्रतिस्पर्धाया जमानाय् थ्व संस्कार हनेत थाकुया वल । अले मनूतय्सं संस्कारयात त्व:ता: ह:गु जुल । सम्भव नं मजुया वल । उकिं ईयात ल्वय्क थ:गु आर्थिक अवस्थायात ल्वय्क थाय् स्वया: संस्कारयात मौलिकता दय्क, मस्यंक सुयातं मर्का मनिक संस्कार हना: वनेमाल । अले जक संस्कार ल्यना: च्वनी ।

थौंकन्हे नेवा:तय्गु संस्कारय् विदेशी प्रभाव लाना: नं स्यना वन । संस्कार हनेत आर्थिक समस्याया वा:मचा: । हनेफत धाय्वं न्हाय् त:पुकी । थ्व पश्चिमी हावां क:गु ख: । गुकिं थ:पिनि संस्कार नापं छफुति हे मिले मजू । ठीक अ:ख: । गथे नेवा:तय् जन्मदिं खुन्हु सुकुन्दा च्याका: ख्येँसगं बिया: याइ । तर थौंकन्हे विदेशी संस्कार कथं च्या:गु सीमत स्याना: नां च्वयात:गु केक चकुं ध्यना: नका: मानेयाइ । थ्व तस्सकं बांमला:थें च्वं । छाय्धा:सा उखुन्हु व मनुखं पृथ्वी पला: त:गु दिं ख: । अले भिनेमा धका: सुकुन्दा च्याका: सिन्ह: तिका: नापं ग्वगु ख्यें सगं बिया: नका थ्व मत थें सदां थिना: च्वनेमा धका: सुवा बी । थुकथं सुवा बीमा:थाय् अ:ख: च्या:गु मत स्याना थ:गु नांयात चक्कुं ताना विइ । थ्व मिले जू, बांला: धाय्मफु ।

हानं थौंकन्हे ज्याथ ज्यीथि जंक्व मया: । विदेशीतय्गु स्वया: इहिपा जूगु नीन्यादँ दुगु, न्यय्दँ दुगु धका: सिल्भर जुवलि व गोल्डेन जुवलि धका: हनी । जंक्व याना: ज्याथ ज्यीथिया गुगु संस्कार खनिगु ख: व फुक्क ह्वतय् । थुकी यक्व दर्शन दु । छ न्हय्न्हयदँ दत,आ: छ मनू मखुत द्य: जुल धका: पूजा याना: छेँ ज:पिंसं साला: देय् चा:हिकीगु ख: । अज्यागु बांला:गु भिंगु संस्कार मयासे त्व:ता: छ्वया च्वन । उकिं संस्कार ला हनेमा: तर थुइके

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नं माल ।

अथे हे नेवाः समुदायं हनाः वयाच्वंगु संस्कार मध्ये इहिपा संस्कार छगू तःधंगु बिस्कं थाय् दुगु संस्कार खः । न्हापा वैदिक कालंनिसें यानाः वयाच्वंगु संस्कार अन्नप्रासन, उपनयंन, इहिपा व अन्त्येष्टि खः । थ्व संस्कार मध्ये नेवाःतय्सं थःगु मौलिक संस्कार मचाबू कंके छवय्गु, इहि, बाह्रा व न्हय्नुमा तय्गु आदियात मौलिक संस्कारया रुपय् कया वयाच्वंगु दु । थ्व नेपालय् गुगुं जातितय् खनेमदु । नेवाःतय् संस्कार इ स्वयाः दँ स्वयाः हनेगु संस्कार मध्ये नेवाःतय्सं हनाः वयाच्वंगु इहिपा संस्कार छगू नं महत्वपूर्ण खः । थ्व इहिपा संस्कार नं नेवाःतय् जात अनुसार पाः । नेवाःतय्सं इहिपायात स्वंगू तालं नालाः कयाः वयाच्वंगु खनेदु । छगू इहि याय्गु, निगू बाह्रा तय्गु व मेगु इहिपा जुल । थ्व खँयात कयाः विभिन्न विद्वानतयसं विभिन्न तालं थःथःगु बिचाः प्वंकाच्वंगु दु । गुम्हेस्यां नेवाः मिसामस्तय् प्यकः इहिपा जुइ । गुम्हेस्यां इहिपा धैगु छकः जक जुइ । थ्व खँ गुलि तक पाय्छि खः बांलाक थ्वीक मफुनि । अय्सां नेवाःतय्सं मिसामस्तय् स्वकः इहिपा हे यानाः वयाच्वंगु खनेदु ।

थन इहि व बाह्रायात इहिपाया झ्वलय् मतःपिंनं दु । इहि धैगु इहिपा मखु । सुवर्णकुमार, व्या भाःतया रुप मखु । व्या धैगु ला बांलाःम्ह हतपतं मसेनिम्ह व सुवर्णकुमार धयाम्हला बांलाःम्ह इहिपा मजूम्ह कुमार खः । सुवर्ण धैगु लुँ खः । व्याः थें हतपतं मस्यनेमाः, लुँ थें सदां बांलानाः च्वनेमाः धैगु अभिप्रायं इहि यानाः चन्द्रमायात जिम्मा बियातःगु खः । हानं बाह्रा नं योवन जायाः मखुगु लँय् मवनेमाः धकाः क्वथाय् कुनाः तःधिकपिंसं वयागु यौवन नापं जीवनय् ज्वीगु ज्ञां बिइगु खः । उकिं बाह्राख्याः व झिंनिन्हु दय्का सूर्ययात जिम्मा बियाः तःगु खः धयागु धापू दु । थ्वहे धापुत न्यनाः मदुम्ह हृदयचन्द्रसिंह प्रधान(मुन्सी)जुं न्ह्यःने मदुम्हेसित जिम्मा बियां छु सुरक्षा जुइ ? छु विश्वास दु "बकंफुसुलु खँ" धकाः इहि, बाह्रा तय्गुयात विरोध यानाः थः मस्तय्त इहि नं मयाः, बाह्रा नं मतः हं । थ्वहे खँ अनुशरण यानाः मुन्सीतय्सं इहि नं मयाः, बाह्रा नं मतःपिंनं दु हँ । तर लिपा वयाः सामाजिक रिति रिवाज कथं मछिना वःगुलिं हानं इहि याय्गु, बाह्रा तय्गु संस्कार याय्माः धकाः ताय्का पुलांगु

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

संस्कार याना हल हँ धयागु धापू न्यनेदु । नेवा:तय् इहि मयातले वयात सामाजिक नियमं चिइमखु, छुं जुया मन्त धा:सा वयात क्वता: दयका: सिथं यंकिमखु। वयागु अन्त्येष्टि कर्मकाण्ड बांलाक पूवंक याइमखु, ह्याउँमचा सर ह या:सा गा: । थथे जूगुलिं इहि व बाह्राया विस्कं हे महत्व दु ।

बौद्ध विहारय् बाह्रा तया कयूता पूजा इहिपा याना: वयाच्वन । थ्व छगू संस्कारया नियम कथं पूमवं । थुकिं संस्कारयात न्हंका: तंका: छ्वयगु त:धंगु कुत: यानाच्वन । हाकनं सिद्धार्थ गौतमं थ्व सांसारिक जनजाल मयल धका: तपस्या याना: बुद्धत्व प्राप्ति याना: बुद्ध जुल । वसपोल बुद्धं माया मोह जालं मुक्त जुया: महानिर्वाण प्राप्त याय्गु धर्म देशना याना: विज्यात । थ्वहे धर्म देशनाय् अनुसरणयाना सांसारिक मुक्त जुय्त गृहस्थी छैं त्व:ता: चीवरंपुना श्रामणेर, भिक्षु व अनागारिका जुया: विहारय् च्वना विज्यात । वसपोलं थें ज्यापिंसं हाकनं सांसारिक माया मोहले भुले जुया: बाह्रा तय्गु, कयूता पूजा यायगु इहिपा याय्गु व सीया संस्कार व कर्मकाण्ड याना पुरोहित्या र ज्यायाना वया: च्वन । थुकथं गौतम बुद्धयात हानं सांसारिक मायामोह जालय् क्यंकेगु स्वयाच्वन । थुके भगवान बुद्धया ज्ञानयात तिरस्कृत व बुद्ध धर्मयात हेस्याय्थें जुल । थुकथं विहारय् बाह्रा तया, कयूता पूजा याना इहिपा याना वया: च्वंगुलिं सामाजिक मौलिक संस्कारयात हिला यंकाच्वन। थुकिं बुद्धया मूल धर्म व सिद्धान्तयात तापाका यंका च्वंगु खनेदु ।

अथे हे इहिपा संस्कारय् नं यक्व संस्कारत दया: नेवा:तय्गु अस्तित्व ब्वयाच्वंगु दु । थ्व संस्कारय् नं नेवा:तय्सं गुम्हेस्यां अप्व: विधि याना: हना: च्वन धा:सा गुम्हेस्यां मखु मखु थें याना: हनान । गुम्ह गुम्हस्यां त्व:ता: नं छ्वयाच्वन । गुगु इहिपा संस्कार ख:, उकिं नेवा:तय्त कथंहंक जीवन न्ह्याकेगु व जीवनया मू कना: वयाच्वंगु दु । थ्वहे मथुया: संस्कारयात स्यंकाच्वन । लिसें थ्व तुच्छगु व न्हापायापिसं न्ह्याइपुकेत याना: वया च्वंगु जक ख: धका: ताय्का च्वंगु खनेदु। अथे मखु । गुकिं भमचा क्व:छिगुबले मां बौपिनि विश्वास व इज्जत प्रतिष्ठा दइ । ग्वय् विइगु धैगु अथें ग्वय् छम्हु विइगु मखु । ग्वय्यानं उलिहे महत्व दु । ग्वय् भिगलं जीवन हनेगुया निर्णय याइ । ग्वय् बिलकिं निम्ह मनूया संगम जुइ, स्वापू दइ । वहे ग्वय् लित

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

बिलकिं निम्हस्यां दथुइ स्वापू च्वबुइ। अथे हे लाखा बिइगुलि नं परिवारया परिचय बिइ। थुमि गुलि जः खलःत दु। गुलि संस्कार हनाः चवंपिं खः धैगु म्हसिका बिइ। कल्या छ्वय्‌गुलिं न्हापा हे मिसा मिजंया स्वापू दत निम्ह छम्ह जुल धका मिसायात तिकुगु पूगु सिन्हः मिजंयात तिका बिइ। अले गुरुजुं भमचायात जिमिम्ह जुल धकाः ल्हातय्‌ कल्या न्ह्याका थकी। थ्व मिजंया पाखें चिना थकुगु वन्धनया चिं खः।

नेवाःतय्‌ न्ह्यागु ज्या यायत नं भिंगु साइत माः। भिंगु ईब्यः ब्यला स्वयाः याइ। भमचायात साइतय्‌ स्वयम्वर याइ। थ्व स्वयम्वर उराय्‌ जातितय्‌ मिसा मिजंया छेँय्‌ वनाः याइ। अले लिहाँ वइ। लिपा मिजंपाखें काःवनी। थथे मिजंया छेँय्‌ वनाः स्वयम्वर याय्‌गु उचित मजू। छाय्‌धाःसा न्हूगु छेँय्‌ वनेबले भिंगु साइतय्‌, भिंगु बारय्‌ लसकुस याकाः वने माःगुलिं न्हापा हे सुतुक्क वनेधुंका लिपा लसकुस याकाः वनेगु छुं प्रयोजन मदु। हानं म्ह्याय्‌मचा पित बिइबले कन्यादान धकाः ल्हाः ग्वय्‌ गुरुजुं फया काइ। व ग्वय्‌ गुरुजुं हे पचे याना च्वंगु खनेदु। भाजुया छेँय्‌ वना व ग्वय्‌ लःल्हाःगु खनेमदु। ल्हाः ग्वय्‌ धैगु भाःतया भाग खः। पण्डित वद्रिरत्न वज्राचार्यजुं च्वयादीगु "पाणिग्रहण व भीमरथारोहण विधि क्रिया" धैगु सफुली "थन ल्हा–ग्वय्‌ बीके– भौमचाया ल्हातस ल्हाग्वय्‌ तयके, भौमचा लँमिं माजुया ल्हातस लः ल्हाय्‌के। मांम्हनं भौमचां ज्वना चवंगु ल्हाः ज्वना कायेमचायात लःल्हायके" धका धया तःगु दु। उकें कन्यादान धका ल्हाःग्वय्‌ गुरुजुं काय्‌गु पाय्‌छि मजू। नेवाःतय्‌ काय्‌ म्ह्याय्‌यात उलि पाकुगु मदु। थःगु गच्छे स्वया फक्व म्ह्याय्‌यात बियाछ्वइ। थ्वयात क्वसः धयातल। थ्व क्वसः मखु छगू सम्पति खः। थौंकन्हेया भासं मां बौया पैत्रिक सम्पतिया छगू भाग अंश खः। गुलि गुलिस्यां छेँ, बुँ बिइपिं नं दु। उकिं आ हाकनं अंश माः धकाः हालाः च्वने माःथें मताया। थःथिति इष्टमित्र पासा भाइपिसं ब्यूगु क्वस खः। व थःगु हे पेवा जुइ। भातया बा सरकारयानं छुं लगेमजु।

इहिपा यायत कायमचायात गुलि खँ न्यंका मानेयाना इहिपा याकी। भिंगु इ स्वयाः काय्‌मचायात छ्वया भमचा कायके छ्वइ। भमचा ज्वनाः काय्‌मचा वइ। पिखालखुइ थ्यंकाः धँसगं वियाः पूजा यानाः लसकुस याइ

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

छैय् दुत यंके त्यलकिं कायमचायात च्वतुक वांछोया भमचायात ता:चा ज्वंका साला: हइ। कायमचायात वा तकं धाइमखु। वास्ता नं याइमखु। भमचा ब्वनाह:म्ह कायमचायात हाकुतिनि। थ्व भमचा काय् नं ह:गु, छैंया अधिकार काय्या:गु ख: धयागु खँ ल्वमंका छ्वइ। बिचरा कायमचा ककु ल:थ्याना छ्यों क्वछुका कला:या ल्यूल्यू लुकुलुकुं वइ। थ्व विधि तस्सकं बांमलागु खनेदु। भमचा दुकाय्बले सुनां हल, सुनापं स्वापू दु वयात न्हय:ने तया: सम्मान कथं दुकायमा:। कायमचायात कला:या पर्सिच्व ज्वना व:म्हथें च्वंक व्यवहार याना: लसकुस याइ। थ्व तस्सकं पाय्छि मजू।

निम्हं नापं तया: ह्वंका सभुजं नकेगु संस्कार नं तस्सकं बांला:गु ख:। निम्हसिंगु चिप नका थौनिसें छिपिं निम्हं छम्ह जुल, छगू आत्मा जुल। सुखय् दु:खय् नं सहभागी जुल। निम्हस्यां छपा: तुति जुल, छप्वा: म्हुतु जुल धका: ध्वाथुय्का बिइगु ख:। थ्व संस्कार वैदिक शास्त्र कथं पूजायानां निम्हसितं त्यपूया खिपतं चिना बीगुया प्रतीक सभुजं नकेगु ख:। थज्याबले मिसायात छक: पतिकं चिप ल्हा: धका: सीकी। हानं चिपं थ्यूगु ख्यें सग, सलिं थाय्भुइतुं तय्के बिइ। थुके थाय्भु हे चिप जुइधुंका चिप ल्हा: धका: भमचायात ल्हा: सीकेगु गनं वल। हाकनं निम्हं छम्ह धाय् धुसेलि निम्हया दथुइ चिपनिप धैगु गनं वल। उकिं ल्हा: सीकेगु चलन नं उचित मजूथें च्वं।

भीगुं समाजय् गुलि नं संस्कार दु। उकी छ्यलीगु हलंज्वलंया महत्व नं उलि हे दु। थ्व हलंज्वलं प्रयोग याय्गु नं छुं छुं न्हना: वन। आर्थिक अवस्थां याना: नं तना: वन। गुलिं नेपा: गालय् मदया वना नं न्हन। गुलि हलंज्वलंया नां मसिया प्रयोगय् हय् मफया वन। थ:गु भाय्या खँग्व: न्हनावन। छुयत छु धाय्गु मसियावन। नापं अर्थ मसिया: तनावन। हानं बांला: बांमला: धैगु विचालं नं हलंज्वलं छ्यला मवन। त:ग्व:गु मरिकसि (नांचा) या चलन मन्त। कल्या न्ह्याकेगु संस्कार न्हनावन। सँप्याकेगु, लाखा काय् वियगु बाखं थें जूवने धुंकल। थौंकन्हे भ्वं पाहाँतय्सं मरिकसि हय्गु नं त्व:फी धुंकल। गुम्ह गुम्हस्यां चायागु मरिकसि बांमला:, सितिवं धका प्लास्तिकया, स्टिलया वातायात मरिकसि याना: छ्यला हल। उकिंयाना: गुलि

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

भीगु संस्कार, भापाय् प्रभाव लात धैगुला बिचा: हे मया: । उकिं तप्यंक हे संस्कार स्यंका: वनाच्वन । थ:गु मौलिक हलं प्रयोग मजुल । मरिकसिया महत्व मथुयावन । त:मितय्सं भ्वासि चाया थ:गु धयागु त्व:ता: पिनेंव:गु छ्यला: संस्कार विधि स्यंका विल । थुकियाना: मेपिंत मर्का नित । थ:गु संस्कार स्यन धैगु वा: मचा: । हानं थुकिं याना: थ:गु देशया व्यवसाययात स्यकल । थथे १० तकायात क्वह्यं ताय्का देशया आर्थिक पक्षय् जक मखु धार्मिक, सांस्कृतिक संस्कारय् भाषाय् थ्यंक लिच्व: लाका: थ:गु अस्तित्व तंका च्वन । थ्व तस्सकं बांमला:गु खँ ख ।

नेवा:तय्सं मा:गुली अन्धविश्वास धाय्गु त्व:ता: थौंया इलय् भाषा, जाति, संस्कार म्वाकेगु स्वयमा: । संस्कार संस्कार धयां मज्यू मज्यूगु मफुगु सिना: सिना: याय्गु नं मखु । म्ह्याय्मचा विया: छ्वया मचा मबूबले वया छैं मां वौपिंसं नय् मज्यू धैगु धापू नं तस्सकं गलत ख: । छाय्धा:सा म्ह्याय्मचाया मचा दै धैगु छु विश्वास । मां वौपिं म्ह्याय्या छैंय् वया: गवलें नयेत्वने मजिलला । थौकन्हे म्ह्याय्मस्तय्सं मां वौपिं लही मा:गु इलय् थ्व धापू उचित मजू ।

थथे नेवा:तय्गु संस्कारय् गुलि बांला:गु, गुलि बांमला:गु दु । उकियात ल्यया बांला:गुयात कया: बांमला:गुयात भिंकेमाल । थ्व सफुलि नेवा: नेवा: मिले जुया थ:थ:गु संस्कारयात न्ह्याका ल्यंका यंकेत ग्वाहालि याइ । नापं नेपा: देय्या नेवा: धका: म्हसीकी धका ताया । थुकिं सीं दतकि नेवा: संस्कार व नेवा: भाय्यात ल्वमंके मज्यू । गुलि नं विदेशीत नेपा: वया: नेवा:तय्गु संस्कार, संस्कृति व कलाय् आकर्षण जुया अध्ययन अन्वेषण याना: वया च्वंगु दु । थथे जूगुलिं नेवा:त दक्व छपं जुया नेवा: संस्कार, नेवा: भाय्यात ल्यंका म्वाका तयेमाल ।

थ्व सफुलि नेवा: इहिपाया विधि गुलि नं न्ह्यब्वया, थुके ल्वमंगु व त्वफिगु नं दय्फु । लिसें छुं छुं मिले मजूगु नं द:सा क्षमा याना बी धैगु मनं तुना । अस्तु ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

टिप्पणी

१. मिहिरचन्द्र- धर्मसिन्धु, वि.सं.२०५२, पृष्ठ-४३० ।
२. मधुसूदन सुवेदी- हिन्दु विवाहको इतिहास, वि.सं २०५६, पृ.७ ।
३. मधुसूदन सुवेदी- हिन्दु विवाहको इतिहास, वि.सं २०५६, पृ.७ ।
४. गुप्तराज राजोपाध्याय- वेल विवाह विधि अथ इहि गर्ने रितपूर्वकको विधि । वि.सं. २०४६, पृ २९
५. श्रीराम शर्मा (आचार्य)- ऋग्वेद । इ.सं. १९८४ पृ १७२४
६. Hari Ram Joshi- Chatu Vivaha 1 June-June 2000, P. 1-5
७. सिहंविल वज्राचार्य - स्वस्थानी व्रत बाखँ । ने.सं. ९८८, पौ २३५ B
८. गुप्तराज राजोपाध्याय- वेल विवाह विधि अथ इहि गर्ने रितपूर्वकको विधि । वि.सं. २०४६, पृ २९
९. श्रीराम शर्मा (आचार्य)- 'ऋग्वेद' । इ.सं. १९८४ पृ. १७२४
१०. मधुसूदन सुवेदी- हिन्दु विवाहको इतिहास, वि.सं २०५६, पौ ३६ ।
११. चुन्दा वज्राचार्य- रणजित मल्लया इहिपाया भमचा कावनिगु धरः पौ । ने.सं. १११९, पौ ७ ।
१२. चुन्दा वज्राचार्य- जितामित्र मल्लकालिन धरःपौ । वि.सं. २०५३, पौ १२ ।
१३. चुन्दा वज्राचार्य- जितामित्र मल्लकालिन धरःपौ । वि.सं. २०५३, पौ १३ ।
१४. जगदीशचन्द्र रेग्मी - नेवारी संस्कृतिको रुपरेखा । वि.सं. २०३५, पौ ३६ ।
१५. जगदीशचन्द्र रेग्मी - नेवारी संस्कृतिको रुपरेखा । वि.सं. २०३५, पौ ३७ ।
१६. जगदीशचन्द्र रेग्मी - नेवारी संस्कृतिको रुपरेखा । वि.सं. २०३५, पौ ३७ ।
१७. जगदीशचन्द्र रेग्मी - नेवारी संस्कृतिको रुपरेखा । वि.सं. २०३५, पौ ३७-३८ ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

१८. विष्णु पुराण Z.T.V. प्रसारण, वि.सं. २०५७-४ ।
१९. वज्रमुनी वज्राचार्य- नेवाः संस्कार परिचय । वि.सं. २०५६, पौ ३९ ।
२०. वद्रीरत्न वज्राचार्य - पाणिग्रहण व भिमरथारोहण विधि क्रिया । ने.सं. ११०३, पौ १६ ।
२१. वज्रमुनी वज्राचार्य- नेवाः संस्कार परिचय । वि.सं. २०५६, पौ ४० ।
२२. जगदीशचन्द्र रेग्मी - नेवारी संस्कृतिको रुपरेखा । वि.सं. २०३५, पौ ३९ ।
२३. Purna Harsha Bjracharya-Newari Marriage; A.D.1972,N.21,P.P63
२४. जगदीशचन्द्र रेग्मी - नेवारी संस्कृतिको रुपरेखा । वि.सं. २०३५, पौ ४० ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

लिधँसा

ग्रन्थसूची

ज्यापु "पञ्च"–'पयनविया भ्वय्',सन्ध्या टाइम्स । वि.सं.२०५३ जेष्ठ ३ गते, पौ ३ ।

ज्यापु "पञ्च"–'वाह्रा तयगु चलन', सन्ध्या टाइम्स । वि.सं.२०५३ जेष्ठ १ गते,पौ ३ ।

जुजु वलदेव– 'नेवा: संस्कार व उकिया विधि' । यँ वैदिक प्रतिष्ठान, ने.सं. ११११९ ।

दुवाल कृष्णराम–'नेवारी समूदायका विवाह गर्ने परम्परा', समकालिन । वि.सं २०५७ वैशाख ८ विहिवार, पृष्ठ ७ ।

न:घ:भनी, तीर्थलाल–'नेवा: संस्कार कर्मकाण्ड व्यवहार' । यँ, अप्रकाशित पाण्डुलिपि,वि.सं २०५६ ।

न:घ:भनी, तीर्थलाल–'म्हपूजा विधि', "थौंकन्हे"। वि.सं.२०५७ कार्तिक, पौ ४–१२ ।

नेवारी विवाह परम्परा । दार्जीलिङ, नेवा: समाज । वि.सं.२०५२ विजया दशमी ।

पराजुली, बुद्धिसागर–"विवाह", प्राचीन नेपाल । अंक , वि.सं. २०२६ श्रावण, पृष्ठ ३४–३८ ।

पौडेल, नयनाथ–"मल्लकालका राजकुमारको विहे खर्च" Rolamba लय १-२, वयल-वगलभ २०००, उउ १५६–१५८ ।

प्रधान लवबहादुर–'न्हुच्छे प्रधान परिवारको वंशावली । काठमाडौं, लवबहादुर प्रधान, वि.सं २०२५ ।

महामात्य नवमीसिंह – तन्त्रचिन्तामणि । काठमाडौं, महेन्द्र संस्कृत विश्वविद्यालय, वि.सं. २०५४ ।

मिहिर चन्द्र– धर्मसिन्धु:(भापाटीका सहित) । बम्वइ, खेमराज श्री कृष्णदास, ई.सं. १९९५ ।

मुनकर्मी, लीलाभक्त– "नेवार समाजमा प्रचलित विवाह संस्कार" । गतिविधि(साप्ताहिक) । वि.सं.२०५७, मंसिर २४, पृ. ६ ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

राजोपाध्याय, गुप्तराज–'वेल विवाह विधि अथ इहि गर्ने रितपूर्वकको विधि' । काठमाडौ, स्वयं, वि.स. २०४६ ।

राजोपाध्याय(रिमाल), हरिशंखरानन्द– 'कर्मकाण्ड समुच्चय' । काठमाडौं, पाण्डुलिपि ।

रेग्मी, जगदीशचन्द्र– 'नेवारी संस्कृतिको रुपरेखा' । काठमाडौं, अफिस अफ नेपाल एण्टीक्वेरी, वि.संस २०३५ साउन ।

लंसाल, देवीप्रसाद– 'विवाह पटल', प्राचीन नेपाल । अंक ८, वि.संस २०२६ श्रावण, पृ. ४३-४५ ।

व. आ. कनकव्दीप–' बौद्ध वीवन संस्कार' सन्ध्या टाइम्स । ने.सं. ११२१, कछलागा: ६, पौ २ ।

वज्राचार्य चुन्दा– जितामित्र मल्लकालिन धर:पौ । कीपर्तपुर, नेपाल एशियाली अनुसन्धान केन्द्र, त्रि.वि., वि.संस २०५३ ।

वज्राचार्य, चुन्दा– मल्लकालया छुं संस्कृनि । यें, नेपालभाषा अध्ययन व अनुसन्धान केन्द्र, ने.सं. ११०५ कछला ।

वज्राचार्य चुन्दा– रणजित मल्लया इहिपायात भम्चा का:वंगुया धर:पौ । यें, रामभक्त भोंमि, ने.सं. ११०९ पोहेला ।

वज्राचार्य, रत्नकाजी– नेवा: संस्कार संस्कृतिया ता:चा । यें, वज्राचार्य प्रकाशन, ने.सं.११०९,गुरुपुंन्हि ।

वज्राचार्य वज्रमुनि– नेवा: संस्कार परिचय । यल, नेपाल मण्डल घ:चा: धुकू , ने.सं. ११२० ।

वज्राचार्य सिंधविल– स्वस्थानी व्रत वाखं । यल, पाण्डुलिपि, ने.सं. ९८८

वस्नेत, राजेन्द्र– 'विवाहको मौसम'को कसको हुने हो ?' कान्तिपुर (कोसेली) । वि.सं. २०५७ मंसिर १० शनिवार, पृ. ३ ।

वादे श्रेष्ठ, गायत्री– 'नेवा: मिसातय् इहिपाय् ग्वय् भ्रिग:या थाय्', देशय्मरु झ्या: । वि.सं. २०५१ बेशाख २२ विहिवार, पौ ३ ।

विष्णु पुराण– Z.T.V. सिरियल, वि.सं. २०५७ जेष्ठ ८ गते प्रसारित ।

शर्मा(आचार्य), श्रीराम– ऋग्वेद । वरेली(उत्तर प्रदेश), संस्कृति संस्थान, ई.सं. १९८४ ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

संक्षिप्त भविष्यपुराण–अंक १ । रामदास जालान, वि.सं. २०४८ माघ ।
सुवेदी मधुसुदन– 'हिन्दु विवाहको इतिहास' । ललितपुर, श्रीमती सानुमैया सुवदी, वैकुण्ठ तथा दामोदर सुवेदी, वि.सं.२०५६ विजया दशमी ।
शर्मा ऐश्वर्यधर– स्वस्थानी । काठमाडौं, श्रीमती धनलक्ष्मी शर्मा, वि.सं. २०४५ विजया दशमी ।
शर्मा(राजोपाध्याय), तुलसीधर– दशकर्म विधि संग्रह । काठमाडौं, अप्रकाशित पाण्डुलिपि, वि.सं. २००३ असार, साभार- लक्ष्मण राजोपाध्याय २०४८ ।
शाह, गीर्वाणयुद्ध वीरविक्रम–'सत्कर्मरत्नावलि' । काठमाडौं, रामनाथ आचार्य तथा दामोदर कोइराला, वि.सं. २०२९ ।
'हृदय' चित्तधर– सुगत सौरभ (महाकाव्य) । कान्तिपुर, चित्तधर उपासक, ने.सं. १०६९ स्वांयापुन्हि ।
Bledsoe, Bronwen – **'Jewery and Personal, Adornment among The Newars'** University of wisconsin, Madison (USA), 5th March 1984 (Typesript)
Bajrachaya, Purna Harsha – 'Newar marrige custooms' **Ancient Nepal** 8 no. 20th july 1972, PP 53-63.
Joshi, Hari Ram –"Chatu vivaha" (Rolomba 8 No.1-2, June 2000, PP 2-5). 4. 4.
Lowden Per- URYA LIFE CYCLE RITUALS Department of Cultural Anthropology University of Upprola, 1984 (Typesript)

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

खँल्हाबल्हा

१. तीर्थलाल न:घ:भनी(राजभण्डारी)– न्हूबाहा:,थाय्मदु ,यँ।
२. गोविन्द भक्तानन्द(उपेन्द्रभक्त सुवेदी) राजोपाध्याय– टेंग:, यँ।
३. रत्नप्रिया प्रधान– जमगुथि, केल, यँ।
४. नील मास्के– प्याफ: , यँ।
५. चन्द्रमाया महर्जन– प्यंग: थां यँ।
६. खर्गबहादुर रजक– लैनचौर, यँ।
७. नानु ताम्राकार– न्हूबाहा:थाय्मदु यँ।
८. तीर्थ मानन्धर– न्हूबाहा: थाय्मदु यँ।
९. छोरी शाही – दमाई टोल, यँ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

इहिपा सम्बन्धी खँग्वःमुना

विश्वया एशिया महाद्वीपय् च्वंगु चीन सँय्‌भाय् खलकय् न्यासःनि भाय् दु। थ्व चीन सँय्‌भाषाय् थःगु हे मौलिक साहित्य दुगु भाषा न्यागू दु। उके मध्ये छगू नेपालभाषा नं खः।

लिच्छविकालया निसलं अप्पो अभिलेख लूगुली संस्कृत मखुगु खँग्वः २५० ति दु। थुकिं हे नेवाः भाय् लिच्छविकालयां न्ह्यः दय्‌धुंकल धैगु खँ सीदत। अय्‌सां च्वयाः पिकाय्‌गु लिपा तिनिजक विकास जूगु खनेदत। थथे हे नेवाःत नं अबले हे दत। गबले नेवाःत दत संस्कार नं अबले हे दत। लिसें भाषाया विकास नाप नापं संस्कारयानं विकास जुजुं वल।

नेवाःतय्‌सं हनाः वयाः च्वंगु संस्कार मध्ये छगू इहिपा संस्कार नं खः। थ्व इहिपा संस्कारया दुने इहि व बाह्रा संस्कार नं लाः। थ्व थःगु हे मौलिक संस्कार खः। थ्व संस्कारय् इहि बाह्रा खँग्वः भन यचुगु मौलिकगु खः। इहिपा धैगु विश्वय् दक्को मनूतय्‌सं हनिगु संस्कार खः। अय्‌सां थ्व इहिंपा याय्‌गु विधि धाःसा नेवाःतय्‌गु थःगु हे पहः व विधि दु। थ्व संस्कार विधि गन थःगु पहःया जुल अन छ्यलिग् खँग्वः नं उलि हे मौलिक जुइ।

विश्वय् पुलांगु धर्म मध्यय् हिन्दू धमं न छगू खः। थ्व धमया मूलग्रन्थय् च्वयातःगु संस्कृत भाय् नं पुलांगु हे खः। संस्कृत, इरानया आवेस्ता व यूरोपया ग्रीक भाषा अध्ययन याय्‌बले न्हापा छगू हे भाषा खः धयागु विद्वानतय्‌गु धापू दु। थ्व संस्कृत भाषायात देव भाषा नं धाः। हाकनं न्हापा न्हापा वेद, धर्मशास्त्र, दक्को संस्कृत भाषं हे च्वयातःगु खनेदु। लिपा शिलापत्र, तामापत्र, ताडपत्र तं संस्कृत भाषां हे च्वयाः तःगु खनेदु। थुकिंयाना न्हापा संसरय् संस्कृतया वोलावाला दु धैगु खँ सी दत। लिपाः वयाः नेवाः भाषाय् नं संस्कृत भाषाया प्रभाव लात। गुलिखे संस्कृत भाषाया खँग्वः तत्सम जुया वःगु दुसा गुलि नं खँग्वः तत्भव जुया दुहां वयाः च्वंगु दु। अनं अर्थ हीलाः पाना नं दुहां वयाः च्वंगु दु। गुलि नं खँग्वः इहिपा संस्कार विधिया नां व नसात्वँसाया नां नं नेवाः खँग्वः हे जूगु खनेदु। थ्व खँग्वःत अप्वयानाः नेवाःतय्‌सं न्हियान्हिथं छ्यलाः वयाः च्वंगु दु। अथेहे नसात्वँसाया खँग्वः नं

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नेवाःतय् नखःचखःया इलय् हे छ्यली धाःसा हलंज्वलंया खँग्वः नं न्हिछिया दुने आपाः धयाथें छ्यला वयाः च्वंगु दु। थथे हे इहिपाया ज्याखँय् छ्यलीगु खँग्वःत आपाः यानाः वहे इलय् जक छ्यली। मेवले छ्यलीमखु।

थथे इहिपा संस्कारय् विशेष रुपं छ्यला वयाः च्वंगु खँग्वःत आपालं न्हनाः वने धुंकल। लिसें ल्यंगु नेवाः भाय्यात नं स्यंकाः ल्हाय्गु यानाः वयाच्वन। छाय्धाःसा थौंकन्हे संसारय् ह्यूपाः वल। न्हूगु जमाना वल। उकिं पुलांगु भाषा संस्कारयात वान्छ्वय्गु, न्हूगु संस्कार व न्हूगु भाषा ल्हाय्गु प्रवृति जुयावल। आधुनिक विचारय् वनेगु थौंकन्हेया मनूतय् न्ह्यपुइ थाय् काय्धुंकल। थुकिं यानाः थःगु मां भाय् ल्वमना वन। मां भाय् ल्हातकिं क्वह्यं तायकल। अले विदेशी भाषाया मेगु हे भाय् ल्हातकिं बराय् ताल। थथे जूगु नेपाःया शिक्षा नीतिं यानाः नं खः।

उकें न्हनाः वयाच्वंगु नेवाः इहिपा संस्कार विधी छ्यलिगु खँग्वःत फक्को माला मुनाः थन न्ह्यब्वयागु जुल। थुकिं यक्व हे दुग्यलनः वालाः मालाः स्वय्गु ल्यं हे दनि।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अंगू – (ना.) स्वयंवरबले, ह्वंकेबले मिजं नं मिसायात, मिसां मिजंयात ल्हा:या पतिंचाय् न्ह्याकीगु लुँया चा: ।

अकवर अंगू – (ना.) भमचा जुइबले पतिंचाय् न्ह्याइगु भिंगु लुँया चा: । थ्व मध्यकालीन भारतया मुसल्मानी जुजु अकवरया नामं नां जा: ।

अर्घ – (ना.) कलश स्वना: पूजा याय्बले स्वनेत मा:गु छताजि सिज:यागु स्वकुं ला:गु थल ।

अज: – (ना.) सँ प्याकीबले तया: छ्वय्गु मिखाय् उलेगु छताजि समा: ज्वलं ।

अन्ति –(ना.) इहिपाबले ख्यँसगं बिइबले ब्याहा भ्वजय् भमचां, थकालि नकिं, म्ह्याय्मस्तय्सं अयला: लुइगु अ:खुंचा दुगु ताहाकगु करुवा छाँतगु सुलुत च्वंगु थल ।

अबीर – (ना.) ज्व:क्वतलय्, चीपा: क्वतलय्, पूजाभलय् जाकिया द्योने तइगु ह्याउँसे च्वंगु छताजि सिन्ह: ।

अम्ब: – (ना.) ग्वय् यंकेबले, कल्या न्ह्याके छ्वय्बले तया: यंकेगु छताजि वाउँगु पाउँ पाउँ चाकु चाकु धा:गु सि ।

अमय् भ्या – (ना.) बाह्रा तय्बले बाह्रा च्वंम्ह मचायात भिंछन्हु तक ला, न्यां, ख्यँ, प्याज, छ्वा:, लाभा, मुस्या नकिमखु । थ्वहे नसा ज्वलंयात अमय् भ्या: धाइ ।

अँय्था – (ना.) लाखा छ्वय्बले, जिलाजं दुचाय्केबले जिलाजंयात बिइत मा:गु लाखामरिया छताजि पतिंचा थें त्यात्या याना: दय्का त:गु मरि ।

अय्ला: – (ना.) सगं बिइबले, थाय्भु नकेबले, भ्वजय् तइगु दुसि मना:, वजि, मना तया: दय्का त:गु छताजि त्वनेगु ति । थ्वयात न्यां, पालू नं धा: ।

असर्फी – (ना.) ख्वा: स्व:वनेबले बौ नं म्ह्याय्यात बिइगु लुँयागु मोह: डबल ।

असर्फी मा: – (ना.) भमचा जुइबले तिइकीगु लुँयागु मोह: डबलयागु

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

दयूकाः तःगु छताजि माः ।

आखे – (ना.) कलश स्वनाः पूजा याइबले पूजाभलय् तय्त माःगु वा घिरि घिरि यानाः पिकयाः तःगु छताजि चू मबूगु जाकि ।

आमखोरा – (ना.) भमचा पित बिइबले दुली भमचाया छ्यं फुस बाताया द्योने लः तयाः तइगु धलौटया अःखुं मदुगु थल ।

आसंकि – (ना.) स्वयंम्वरबले, ह्वंकेबले, सँप्याकेबले कलश स्वनेत तइगु वा व जाकि ल्वाकछ्यानाः तःगु अन्न ।

इका – (ना.) लसकुस याइबले थकालि नकिंनं भमचायात पिइकीगु छताजि पु ।

इताः – (ना.) पूजाआजाबले द्यःयात मत बिइगु ल्हातं फ्यनाः तःगु, निलाः तःगु कपाय्यागु, कापःयागु च्याकेगु वस्तु ।

इलमचा – (ना.) भलिमचा, काय्या कलाः, किजाया कलाः (ख्वप व दोलखा भाषा) । थ्वयात इलिमचा नं धाः ।

इहि – (ना.) नेवाः मिसामचातय्त रजस्वला न्ह्यो विष्णुया प्रतीक लुँ व शिवया प्रतीक व्याःग्वःयात लःल्हानाः बिइगु छगू संस्कार कर्म ।

इहि पर्सि – (ना.) इहि याइबले सिंकीगु हाकु व ह्याउँगु कचिकां ध्वः ध्वः यानाः थानाः तःगु पर्सि ।

इहिपा – (ना.) मिजं मिसा ह्वनाः समाजय् भाःत कलाःया रुपय् ह्वनेगु, निम्हत्यपू जुइगु छगू तःधंगु संस्कार ।

कलः (कलख) वाये – (क्रि.) थाय्भु नके धुंका छ्वासय् वाय् यंकेगु ।

कलः गाः – (ना.) थाय्भु वाय्गु थाय्, छ्वास ।

कल्या – (ना.) कल्या छ्वय्बले मिजंया पाखेंयाम्ह गुरुजुं भमचा जुइम्हयात न्ह्याकीगु वहःयागु बालाचिंगुली बुत्ता दुगु लुँया पातां भुनाः दयूकाः तःगु छताजि तिसा ।

कल्यामरि – (ना.) कल्या यंकेबले, सँ प्याके छ्वय्बले मरिकसिया (नांचाय्) दुने तयाः छ्वइगु गुलमरि व साखः तयाः बूछुचुनय् वालाः ग्वारा चिनाः तःगु मरि ।

कलः ब्व – (ना.) थाय्भु वाय्बले कलः द्यःयात तःगु भिंगु छ्वास ब्व ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कलश – (ना.) ह्वकेबले, सँ प्याकेबले स्वनाः पूजा याय्‌गु नीलः दुगु लः थल ।

कस्तुरी – (ना.) ज्वः क्वतलय् दय्‌पौस तय्‌माःगु कस्तुरी साया तेपूचाय् च्वंगु छगू प्रकारया वस्तु ।

कायबः – (ना.) क्वतलय्, पूजाभलय् सिन्हःतय्‌गु छताजि थल ।

किगः – (ना.) जाकि, पूजा याय्‌त माःगु अन्न ।

किगः तिने – (क्रि.) जाकिं पूजा याय्‌गु ।

किस्ति – (ना.) ख्वाः स्वःवनेबले, कल्याः न्ह्याकः वनेबले, ग्वय् यंकेबले हलंज्वलं तयाः यंकेगु लीयागु प्यकुंलाःगु हाकःचागु भु ।

किसलि – (ना.) भमचा पित बिइबले भमचाया छ्यं फुस बाताया द्योने आमखोराया द्योने, कलश स्वनेबले कलशया द्योने ग्वय् जाकि ध्यबा तयाः तइगु चायागु सलिंचा ।

कुंकुम – (ना.) ज्वःक्वतलय् तयाः छ्वय्‌गु, सँ प्याकेबले ख्वालय् बुइत तयाः छ्वय्‌गु छताजि बास वःगु समाःज्वलं ।

कुन्या – (ना.) लाखा यंकेबले, ख्वाः स्वःवनेबले तयाः यंकीगु तःतःधिकपिं गंपिं न्यां ।

कुमःका – (ना.) सँ प्याकेबले मिजंनं मिसायात छ्यंनय् हिंकीगु इहि मयापिं मिसामस्तय्‌सं यँतय्‌सं फय्‌नाः तःगु का ।

कुमि – (ना.) ग्वय् छ्वय्‌बले, कल्या, लाखा छ्वय्‌बले, ख्वाः स्वःवनेवले, सँ प्याके छ्वय्‌बले हलंज्वलं ज्वनाः या कुबियाः वनीम्ह मनू ।

कुल – (ना.) न्हापानिसें च्वनाः वयाच्वंगु थःगु थाय्‌बाय् पुचः, समाज ।

कुल देवता – (ना.) इहिपा यानाः हयाः कन्हेखुन्हु भमचायात पूजा याके यंकीगु द्यःया थाय् (गुभाजु, शाक्य, उराय्‌तय्)

कुला – (ना.) द्यःगु पूजाबले ख्यलय् वनाः कन्हेखुन्हु सुथय् द्यः पूजा यानाः नइगु तुच्चा ।

कोरिंचा – (ना.) कल्या छ्वय्‌बले दुरु तयाः छ्वय्‌गु चाया थल ।

कौला – (ना.) स्वयादिसँ "कुला" ।

क्वं – (ना.) वाह्रा तय्‌बले, सँ प्याकेबले मदय्‌क मगाःगु तछ्व व जाकि

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ल्वाक छ्यानाः नचुक्क क्यलातःगु छताजि ख्वालय् बुइगु बस्तु ।

क्वकः वनेगु – (क्रि..) ख्वाः स्वयधुंकाः जिलाजंयात मिसाया छेँय् दुचायकेत याकनं भ्फासँ धका मिसाया पाखें मनूत वना काः वनेगु या च्वयकः वनेगु ।

क्वं ख्वला –(ना.)सँ प्याके छ्वयबले क्वं तयाः छ्वयगु धलौटयागु थल ।

क्वं चिकं थल – (ना.) क्वं चिकं सायकेबले क्वं चिकं तयछिंक बार्चा छाँतं वंका क्वय् ज्वनेछिंक तौ ताहाक यानाः धलौटया दयकातःगु निगः थल ।

क्वं चिकं सायकेगु – (क्रि.) वाह्वा तयाः प्यन्हु या खुन्हु दयकाः पूजा यानाः वाह्वा च्वंम्हयात समाः यायगु ज्वलं व क्वं चिकं स्वनाः बिइगु अले व क्वं चिकं कन्हेखुन्हु तिनि क्वकायगु ।

क्वःछीगु – (क्रि.) भमचा कालबिलया निर्णय यायगु ।

क्वतः – (ना.) कल्या छ्वयबले, भमचा काः वनेबले , भमचा दुकायबले छ्यलिगु लीयागु ग्वःमूगु सितःजाःगु पूजाभः ।

क्वतःसी – (ना.) ज्यापुतय् भमचा काः वनेबले क्वतः तयाः यंकेगु नाला खिपतं थानाः तःगु क्वतः छपाः न्ह्यंगु भ्फोलाथें जाःगु बस्तु ।

क्वथा बिचाः – (ना.) बियाछ्वयाः बिचाः यायकथं मिजंया मू भ्वय् खुन्हु या पितबिया कन्हेखुन्हु थःछेँ नं नयेगु ज्वलं कुमियात कुबिइकाः क्वतः छपाः ज्वनाः लँमि वइगु । थुकियात क्वथा भ्वय् नं धाइ । ज्यापुतय् भमचाया मांपिं तताकेहेँपिं वइ ।

क्वथा भ्वय् – (क्रि.) स्वयादिसँ –"क्वथा बिचाः" ।

क्वसः – (ना.) बियाः छ्वइम्हयात भ्वयबले पाहाँतयसं बिइगु उपहारया कथं व छेँयया जःपिंसं बिइगु हलंज्वलं ।

खर्कना – (ना.) रजत समाजया भमचा काःवनिबले कायमचा व भौमचाया तुति तयाः सिकेगु छगू सिजः या लीयागु ज्वनेछिंक निखें न्हायपं दुगु थल । थ्वयात खतकना नं धाः ।

खड्गाष्ट – (ना.) निम्हेसिया वहे ग्रह नाडी जुइगु ।

खाइसि – (ना.) भमचा लसकुस याइबले, ह्वंकेबले सिफँ लुइत माःगु

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

छताजि सि ।

खुप: – (ना.) ६ पाउ ।

ख्वला – (ना.) भमचायात छेँय् नं बिइगु क्वस: ज्वलंया छताजि कँय्यागु तरकारी तइगु चिग्व:गु थल । ध्वयात बार्चा नं धा: ।

गणेश कुम्भ – (ना.) पूजाआजा याइबले गणेद्य:या प्रतीक कथं अंप स्वनेगु ज्या ।

गाछि – (ना.) बौद्ध दीक्षिततय् बिहा याना: हइम्ह भमचा व मिजंया दीक्षा दुसा पूजा याइबले खुइगु काप: ।

गुलमरि – (ना.) लाखा यंकेबले, कल्या यंकेबले, ख्वा: स्व:वनेबले तया: छ्वय्गु हाकं हाकं याना: छुना: चिनी लाका त:गु छताजि मरि ।

ग्वय् – (ना.) भमचा का:वनेबले लँस्व:मितय्त बिइगु मसला प्वलय् कुचा कुचा याना: तइगु सिमाय् सैगु छताजि सि ।

ग्वय्चुं – (ना.) ज्व: क्वतलय् कुचा कुचा याना: त:गु ग्वा: नापं कुचा कुचा याना: तय्मा:गु ज्वलं ।

ग्वय् बाता – (ना.) बिया छ्वय्गु भ्वजय् ग्वय् साय्केत, पित बिइबले ग्वय् साय्केत, ह्वंकिबले ग्वय् साय्केत, जिलाजं दुचाय्केबले ग्वय् साय्केत ग्वय् तया तइगु बाता ।

ग्वय् बिइगु–(क्रि.)भमचा क्व:छीये कथं मिजंपाखें मिसायात बीगु ग्वय् ।

ग्वय् साय्के – (क्रि.) भ्वय् व:पिंत व पित बिइबले ज:तय्त, ह्वंकेबले मिजंया ज:तय्त ग्वय् बिइगु ।

ग्वा: – (ना.) ज्व: क्वतलय् कुचा कुचा याना: तय्त मा:गु नय् ज्यूगु छताजि गुं लप्ते ।

ग्वा: बे – (ना.) लँ स्व:व:निपिंत, लँ स्व:व:पिंत मसला नापं बिइगु लप्तेय् प्व: चिना त:गु ग्वा: ।

ग्वारामरि – (ना.) स्वयादिसँ "कल्यामरि" ।

घंगला – (ना.) भमचा बा मिसामस्त बाह्रा तइबले प्याखं ल्हुइत तुतिइ न्ह्याइगु स: वैगु ग्व: ग्व: ला:गु हनात:गु पाउजुथें जा:गु छगू समा:ज्वलं ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

घःचा – (ना.) भमचायात क्वसः बिइगु ज्वलंया लः तय्गु बा भमचा दुकाय्बले लुखाया जःखः लः जाय्क तयाः शुभ यानाः तइगु थल ।

घासा – (ना.) मेले बिया भ्वजय्, बिहा भ्वजय् तइगु बजियात ल्वसा ।

घुंतिला – (ना.) चितलाङतय् इहिपाबले मिसां मिजंया बा मिजं नं मिसाया किपा न्हुइगु ज्या ।

घ्यः – (ना.) धौ मथेयानाः पिकया तःगु नय्ज्यूगु, भमचा लसकुस याय्बले जःखः ज्वाःदेवाय् तयाः मत च्याकेत माःगु, शाक्य व उराय्तय् भमचायात तुति सीकेत ह्याउँ थ्वँय् तयाः हइगु छताजि नय्ज्यूगु बस्तु ।

चतांमरि – (ना.) द्यःगु पूजाबले मदय्क मगाःगु जाकिचुं छ्वालुक न्हाया भाजनय् सालुक चाकलाक छुनाः तःगु मरि । थ्व सिथि नखःबले मदय्क मगाः ।

चन्द्रहार – (ना.) भमचा जुइबले क्वखायेकीगु न्यापु, च्यापु सिखः तयाः छप्वाँय् यानाः स्वां बा लाप्चा तयाः दय्का तःगु छताजि लुँया तिसा ।

चाकु – (ना.) ग्वय् यंकीबले यंकीगु तुयागु ति, ह्याउँसे हाकुसे ताकुक च्वंक दाय्काः ग्वारा यानाः तःगु छताजि नयगु बस्तु । थ्व ज्यापु समाजय् निकः ख्यः वनीवलेयात माःगु ज्वलं ।

चिकं – (ना.) वाह्रा तय्वले क्वँ चिकं साय्केत, सँ प्याकेबले समाः याकेत मदय्क मगाःगु तू सिया(पेलेयाना) पिकयातःगु ति ।

चिकं ख्वला – (ना.) सँ प्याके छ्वय्वले चिकं तयाः छ्वय्गु छताजि धलौटयागु थल ।

चिकंपामरि – (ना.) लाखा छ्वय्बले तयाः यंकीगु घ्यलय् छुचुं सिया साखः मसला तयाः वालाः प्यकुं लाक्क दय्काः तःगु छताजि मरि ।

चिग्वःगु मरिकरि – (ना.) विहा भ्वजय् भ्वछिं सःतलकिं भिंनिता मरि तयाः यंकीगु चिकिग्वःगु चायागु कसिचा ।

चिराक(चिलाः) – (ना.) भमचा काःवनिवले च्याकाः यंकेगु कथी कापः हिनाः दय्काः तःगु छताज़ि च्याकेगु वस्तु ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

चीपाः क्वतः – (ना.) भमचा काःवनिबले दूया न्ह्यो न्ह्यो ज्वनाः वनिगु धौ नापं दुगु ह्याउँगु कापतं त्वःपुयातःगु क्वतः ।

चुरी – (ना.) ग्वय् छ्वयुवले, सँ प्याके छ्वयुवलेः ममाः ज्वलनय् तयाः यंकीगु मिसातय् ल्हातय् न्ह्याइगु चाः ।

चुल्या – (ना.) भमचा जुइबले न्ह्याइगु पंचरंगया सिंह ख्वाः दुगु चुरी ।

चुपासा – (ना.) सँ प्याकेबले मिसाया छ्यंनय् छुकीगु चुसाया(दुम्सीया) पा ।

चौ – (ना.) प्यपा न्हाय्पं तया चतामरी छुना उकी साखः, जी, चि इलातःगु ।

च्याःगु दिगु – (ना.) थाय्भु वाये यंकेत कथिचाय् कापः हिनाः चिकं लुना च्याका थाय्भुइ तीगु मत ।

च्याना छगः – (ना.) स्वीस्वंगः ध्यबा (३३ध्यबा) न्हापा ४ प्यदाँया ध्या १ छगःया १ आना जुइ । च्याना छगः धाय्बले ३३ गः व दाँछि, ८।१ च्यागः ध्यबा व दाँछि जुइ । लिपा ४ गः ध्यबायात छआना(एक आना) धाइगु जुसेंलि च्याना छगः धाय्बले (३३पैसा) स्वीस्वंगः ध्यबा जुइ ।

च्यापः – (ना.) ८ पाउ ।

च्यासल घांचा – (ना.) स्वयादिसँ "घां" ।

च्वका बजि – (ना) भमचा लसकुस याय् न्ह्यो म्हय्नकिंनं(ज्यापुनिनं) जःखः ह्वलीगु बजिया च्वका ।

च्वय्कः वनेगु – (क्रि.) लँ स्वःवःपिंसं भमचा याकनं पित बिइमाल धकाः धाः वनेगु ।

च्वला मुं – (ना.) स्वयादिसँ "सिन्हमू" ।

छसरा – (क्रि.) वज्राचार्य, शाक्य, उरायतय् भ्वय् नकीबले न्हापां बजि,घासा तइगुयात धाइ ।

छ्वालु थ्वँ – (ना.) ज्यापु समाजय् निकः ख्यः वनीबले तयाः यंकिगु जाकि प्वःहायाः क्व वय्का लः तयाः वयातःगु प्वकया ति ।

छ्वास – (ना.) स्वयादिसँ "कलः गाः" ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

छुस्या –(ना.)सँ प्याके छ्वय्बले त:मकलय् तय्गु छ्व सियात:गु अन्न ।

छुस्या: प्वा: – (ना.) भमचा का:वनिबले च्याका: यंकीगु द्य:ग:चाथें झ्याचा तया: मुस्याथें दय्का: त:गु चिराक ।

जजंका – (ना.) इहिपाया पूजाआजाय् द्य:यात हलंज्वलनय् क्वखाय्कीगु ह्याउँगु म्व: तया: दय्का: त:गु कचिकाया क्वखा ।

जन्त वनेगु – (क्रि.) मिजंपाखें भमचा का:वनेगु या लँ स्व:वनेगु ।

जन्ति – (ना.) भमचा का:व:निपिं लसकर, लँ स्व:वनिपिंगु पुच: ।

जन्त्र – (ना.) भमचा जुइबले तिइगु सिखलय् प्यकुं ला:गुली दथुइ थी थुनात:गु छताजि तिसा -(मस्तय्गु जन्त्रथें च्वंगु) ।

जात: –(ना.)मचा बुइवं या ईव्य: स्वया: जोशीं च्वयात:गु जन्म पत्रिका ।

जात: स्वय्गु – (क्रि.) भमचा तु मतू स्वय्गु ज्या ।

जामात्रा – (ना.) किपुलीयापिनिं भमचा का:वनीबले मिसाया अबुं जिलाजंयात पूजा याइगु ।

जासि – (ना.) भमचायात विइगु क्वस:ज्वलंया जा थुइत मा:गु छताजि थल । थ्वयात क:सरी नं धा: ।

जिचा (जिचाभाजु) – (ना.) म्ह्याय्मचाया भा:त ।

जिलाजं – (ना.) स्वयादिसँ "जिचा" ।

जिलाजं दुचाय्केगु –(क्रि.) ख्वा:स्वये धुंका: जिलाजंयात म्ह्याय्मचा नापं छेँय् यंका दुचाय्केगु ।

जिन्सिमरि – (ना.) ग्वय् छ्वय्त, लाखा छ्वय्बले, कल्या न्ह्याके छ्वय्बले, ख्वा: स्व:वनेत कोथाबिचा: छ्वय्त मा:गु घ्यले छुना:त:गु बिभिन्न प्रकारया मरि ।

जीप्रसा – (ना.) लाखा यंकीबले, ख्वा: स्व:वनेत मा:गु जाकिचुं, माय्चुं ल्वाकछ्याना: घ्यलय् छुना: त:गु चाकला:गु सिथय् कुलि कुलि जुया दथुइ ह्व: दुगु लाखामरिया छताजि मरि ।

जोप्रसा – (ना.) लाखा यंकीबले, ख्वा: स्व:वनेबलेयात मा:गु जाकि चुं, माय्चुंया दयका: त:गु सिथय् कुलि कुलि चिना: दथ्वी पुसा दुगु चाक:ला:गु चिनि लाकात:गु लाखामरिया छताजि मरि ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ज्योना लप्ते–(ना.)थाय्भुइ ब्व तय्त व बौ बिइत मा:गु छताजि लप्ते ।

ज्व: कलश – (ना.) भमचा लसकुस याइबले पिखालखुस मूलुखाया ज:ख: तइगु धलौटया ल: थल निग: ।

ज्व: क्वत: – (ना.) भमचा का:वनीबले यनिगु त:त:पा:गु लीयागु ग्व:लागु पूजाभु क्वत: ।

ज्व: त्वा:देवा – (ना.) भमचा लसकुस याइबले पिखालखुस मूलुखाया ज:ख: घ्य: तया: च्याकेगु धलौटया निपू त्वारिबा ।

ज्व: सुकुन्दा – (ना.) भमचा लसकुस याइबले पिखालखुस मूलुखाया ज:ख: तया चिकं तया: च्याकेगु गणेद्य: दुगु धलौटया तग्व:गु निग: सुकुन्दा ।

ज्वलान्ह्यक्‌ं – (ना.) कल्या न्ह्याक: छ्वय्बले, स्वयंबरबले, ह्वंकेबले, सँ प्याकेबले स्वनेत मा:गु व भमचायात क्यनेत मा:गु धलौटयागु दथुइ चाकलाक तया: छचाखेलं मिजला पिकया दय्का: त:गु वस्तु ।

झंग:मरि – (ना.) लाखा छ्वय्बले, कल्या न्ह्याके छ्वय्बले, ख्वा: स्व:वनिबले मा:गु छुचुंया दय्कात:गु घ्यलय् छुना चास्नी लाका:त:गु झंग:चाथें छांत वंका दय्कात:गु छताजि लाखामरि । थ्वयात भतुमरि नं धा: ।

झिनिप: – (ना.) झिंनिगू पाउ (१२ पाउ), छ्धार्नी ।

झिप: – (ना.) झिपाउ (१० पाउ) ।

झ्व: छुइगु – (क्रि.) भ्वय् नय्त झ्व:लाक फेतुइगु ।

झ्व: भ्वय् – (ना.) झ्व: छुना: लप्ते लाया: भ्वय् नकेगु, सुकू भ्वय् ।

त:ग्व:गु ग्वय् – (ना.) ग्वय् छ्वय्त मा:गु झिंनिग: तय्त मदय्क मगा:गु ग्वय् ।

तमक: – (ना.) सँ प्याके छ्वय्बले क्वँ, छुस्यामुस्या, बजि तया: यंकेगु स्वतँ दुगु चायागु थल ।

ता:चा – (ना.) लसकुस याय्बले थकालि नकिंनं भमचायात ज्वंका: हय्त, सिफँनं त्वाय्बले मा:गु नँयागु ग्माता:या मचा ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ताय् – (ना.) पूजाभलय् तयत, दुकायबले, ह्वंकेबले सिफँ लुइत मा:गु तायसिवा सिया: दयकात:गु ज्वलं ।

तायो – (ना.) भमचा जुइबले क्वखाइगु त्याचिंगु सिथय् च्वका लूगु ख्वँग्व: बांलुया नागं कुइका त:गु छगू द्य:या तिसा ।

तिप्वाँय् – (ना.) ज्यापु समाजय् भमचा पित बिया: दुवातय् बिचा: खँ ल्हाइबले च्याकेत मा:गु छताजि घाँयमा:, नरकथ या तिंमा:या कथिया प्वाँय् ।

त्रिखुट्टे – (ना.) स्वयंवर, ह्वंकेबले, सँ प्याकेबले कलश, शंख, अर्घ स्वनेबले दिकेगु स्वपा: तुति दुगु बस्तु । थ्वयात मेय् नं धा: ।

तीख – (ना.) भमचा जुइबले क्वखाइगु बांलाक बुत्ता कियात:गु प्यकुं प्यकुं ला:गु लुँया पाता मखमलया कापतय् हना: क्वय् भ्वलाक पन्ना खाया: त:गु छताजि तिसा ।

तु – (ना.) कल्या न्ह्यांक: वनेत, सँ प्याके वनेत मा:गु कुचा कुचा याना: छ्वइगु नयज्यूगु साख:, चिनी दयकीगु छताजि सि ।

तुकि – (ना.) भमचा जुइबले न्हायपनय् भ्वलाक सुइगु चाक:ला:गु टपथें जा:गु लँया तिसा । थ्व तिसा वज्राचार्य, शाक्य, उराय् व ज्यापुतय् तिइगु तिसा ।

तुति बग्गि – (ना.) भमचा पितबीबले बा:जुम्हं भमचायात तुतिइ न्ह्याकीगु वह:यागु पतिचिंक दयकात:गु कलिथें जा:गु तिसा ।

तुफि – (ना.) भमचा लसकुस यायबले मा:गु, बँ पुइत छ्यलीगु व म्हपूजा याइबले स्वयत मा:गु छताजि घाँयमा म्हु चिना: दयका: त:गु बस्तु ।

तुमा – (ना.) ग्वय् छ्वयत, लाखा बीत, ख्वा: स्व:वनेबले यनिगु, साख: चिनी दयकीगु छताजि मा ।

त्यप – (ना.) भमचायात क्वस: बिइगु त:ग्व:गु त:प्वा: म्हुतुप्वा: जूगु ल: तयगु सिज:या थल ।

त्वा:देवा – (ना.) भमचा लसकुस याइबले पिखालखुइ, मूलखाया ज:ख: च्याकेत मा:गु स्वज्व: त्वा:देवा ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

त्वा:स्वां – (ना.) कल्या यंकीवलेयात मा:गु सिन्हायस्वांनं ग्वयस्वांयात हिना: हना:त:गु मा: ।

थ:थिति – (ना.) मां बौया ला हिया थ: खल: ।

थकालि – (ना.) बिहाया कर्मकाण्डय् थकालि, मूम्ह जुया: ज्या याइम्ह ज:या मूनाय: ।

थकालि नकिं – (ना.) बिहाया कर्मकाण्डय् मूम्ह जुया: ज्या याइम्ह ज:या मूनकिं ।

थकू – (ना.) सँ प्याके छ्वयबले समा: याय्त तया: छ्वइगु तिंयागु चिचिपुगु कथिचाथें याना: थूचिना सँ छ्यनेत दयका: त:गु छगू समा: ज्वलं ।

थकूपिचा – (ना.) सँ प्याके छ्वयबले थकुचा, ककिचा, नतुचा समा: ज्वलं तया: छ्वयगु लीयागु समा:पिचा ।

थकू म्व: – (ना.) सँ प्याके छ्वयबले तया: छ्वयगु थकूयात चिनात:गु खिप:या· पलिसाय् वह:, लीया दयका: त:गु म्व: ।

थाय्भु–(ना.)भमचा पित बीबले, ह्वंकेबले सभुजं नकेगु त:पागु कँय्भु ।

थाय्भु वाये – (क्रि.) भमचा पित बीबले, ह्वंकेबले नकागु सभुजं छ्वासय् वाय्गु ।

थापिं – (ना.) लाखा छ्वयबले, कल्या छ्वयबले दुरुदाइ तया: छ्वइगु जँय् बुट्टा दुगु आमखोरां ।

थ्वँ – (ना.) थाय्भुइ, भ्वजय् तय्गु छताजि जाकि प्व: हाया: मनां वाला क्व वय्का: ल: तया: यना त:गु प्वकया ति ।

दँ बाता – (ना.) भौमचा का:वनीबले म्हासु सिन्ह:, कपू, नस्वा: तया: यंकेत छ्यलीगु ज्वने छिंक चु तया: दिकेत छिंक तौ दुगु कलात्मक धातुया थल ।

दय्पौ – (ना.) भमचा पित बिइबले बा:जुं भमचायात क्यनिगु पाग्वय्, कस्तुरी ब्यें, दाफ्व:स्वां, धंगस्वां, झिनिमोह: दां तया: त:गु सातन तासया प्यकुंचा ला:गु रुमाल ।

दाफ्व:स्वां – (ना.) भमचा का:वनेबले बा:जुं क्यनिगु दयपौलय् तय्त

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

माःगु सितु तिया छायपाः छताजि तुयूगु स्वां ।

दिन पौ – (ना.) हवंकेगु साइत क्वःछिना तःगु ब्यलापौ ।

दीक्षा बिइगु – (क्रि.) आगं दुपिने आगमय् दुकायत पूजा यानाः मन्त्र न्यंकाः न्ह्यकं विइगु ।

दुकाये – (क्रि.) भमचायात पिखालखुइ पूजा यानाः लसकुस यायगु ।

दुकु मिसा – (ना.)भमचायात बिचाः याय्त दू क्वं क्वं वनिपिं मिसात ।

दुगं सलिं – (ना.) भ्वजय् थ्वँ, अय्लाः लुइगु तःग्वःगु सलिं ।

दु चाय्के – (क्रि.) ख्वाः स्वयाः जिलाजं नापं मिसाया छेँय् ब्वनाः यंका ग्वय् साय्का सगं विया नकाः स्वापू तय्गु ।

दुप्वःसि – (ना.) भमचा तयाः हइगु ताहाकःगु ख्वातुगु दू कापः ।

दुरुदाइ – (ना.) लाखा छ्वय्बले, कल्या छ्वय्बले तयाः छ्वइगु मसला, किसमिस तयाः ताकुक दाय्काः तःगु दुरु ।

दुरुदाइ छ्वय्गु – (क्रि.) लाखा छ्वय्गु, कल्या छ्वय्बले दुरु दाय्काः तया छ्वइगु ।

दुरु मू – (ना.) राजवहाकतय्. बिहा याइबले भमचाया मांयात दुरु त्वंका ब्वलंका तःगु वापतय् विइगु ध्येबा ।

दुलि – (ना.) बियाः छ्वइबले भमचायात तयाः क्वबिया यंकीगु छगू साधन यातायातया ।

दुवाल्या – (ना.) निगः कलशय् घ्योने किसलि तयाः, निप्वाः त्वार्बाय् घ्यः तयाः च्याका भमचा लसकुस याय्बले पिखालखुइ तइगु ज्वलं ।

दुसाः खँ – (ना.) स्वयादिसँ "बिचाः खँ" ।

दू – (ना.) स्वयादिसँ "दुलि" ।

दू धंक्य – (क्रि.) भमचा काःवनेबले जिपिं वय्धुन धकाः दू न्हापालाक तय्के छ्वइगु ।

दूधंसि – (ना.) दू क्वबिइगु ताहाकगु सिं (न्वः) ।

दू फांगा – (ना.) भमचा हयाः दूली तय्धुंका बाःजुं या थकालिं फाय्कीगु कापः ।

देउगु – (ना.) स्वयादिसँ "च्यागु दीगु" ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

देखा बिइगु – (क्रि.) स्वयादिसँ "दीक्षा बिइगु" ।

देमा – (ना.) बियाः छ्वय्बले क्वसः ज्वलं बिइगुली छताजि जा तया नय्गु रिकापी । थ्वयात भु नं धाः ।

द्यगुद्यः –(ना.) कुलय् न्हापांनिसें मानेयानाः वयाच्वंम्ह द्यः (कुल देवता) ।

द्यां – (ना.) भिंनिता मरि तयाः ह्याउँगु कापतं प्वः चिनाः ज्वः क्वतलय् तयाः यनेगु ।

धवं स्वां – (ना.) ज्वःक्वतलय्, धौ पूसा क्वतलय् दय्पौ तइगु छताजि नस्वाःगु वचु वचु धाःगु हः जक दुगु स्वां ।

धवःपन्यू – (ना.) भमचायात छैंय्‌न बिइगु क्वसःया ज्वलंया छताजि जा क्यँय् तइगु बस्तु ।

धाला – (ना.) अःखुं दुगु चिकिचा ग्वःगु ताँफचा, थ्वँतयाः क्वतय् तइगु बस्तु ।

धुपाँय् – (ना.) नस्वाःगु धूचुं तयाः सालु भ्वंयागु निलाः तःगु द्यःयात च्याकेगु बस्तु ।

धौ – (ना.) बिहाया ज्या भ्वलय्, धौपतीलय् तय्‌त, धौ सगं बिइबलेयात माःगु दुरु दाय्का धौ पुसा छकू तया भेगतय् फिनाः तःगु छताजि ज्वलं ।

धौपति – (ना.) ज्वःक्वतलय् तय्‌त, कलश स्वनेवले स्वनेत माःगु धौ तयाः तःगु निग खोल्चा ।

धौमू – (ना.) म्हपूजाबले ख्यँ सगं काय् धुंका म्हुतु नी याय्‌त धली केरा वालाः नइगु छताजि नसा ज्वलं । गुम्हस्यां आमासि, चाकुसि, तःसि धाले व धलि (धौ) वालाः नइ । धली छु वाला तइ वहे नांम्ह मू धाइ । गथे आमासि मू, चाकुसि मू आदि ।

धौ पुसा – (ना.) भमचा काःवनिबले मिसा क्वतः नाप धौ छगः तयाः त्वपुया तइगु ह्याउगुँ कापः ।

धौ पुसा क्वतः – (ना.) भमचा काःवनिवले ज्यापुनिनं ज्वना वइगु चीपागु धौ नापं दुगु ह्याउंगु कापत त्वपुया तःगु क्वतः ।

धौ सगं – (ना.) ग्वय् छ्वइवले, लाखा छ्वइवले कल्या न्ह्याके छ्वयवले,

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

जिलाजं दुचायकेबले, मेल जा नकेबले सगं बिइत धौ नापं दुगु पूजाभः ।

ध्यबा लाखा – (ना.) लाखाया पलि काइगु ध्यबा ।

नगराचा – (ना.) भमचा काःवनेबले निपू कथिं थाइगु छ्यंगु नं भुनाः तःगु चिकिग्वःगु चाकलाःगु पंचबाजाया छताजि बाजं ।

नसला कायगु – (क्रि.) स्वयम्वरबले, ह्वंकेबले, सँ प्याकेबले मिजं मिसायात फेतुइकेत न्हापा भिंगु लः कयाः म्हय् हा हा याना म्हुतुइ भचा त्वनेगु ।

नांचा – (ना.) कल्या छ्वय्बले, सँ प्याके छ्वय्बले ग्वारामरि तयाः छ्वय्गु छताजि चायागु म्हुतु तःप्वागु अंपचा वा चिकिचा ग्वःगु त्यपचा । थ्वयात मरिकसि न धाः ।

नागभोंचा – (ना.) वज्राचार्यतय् कलश स्वनेत माःगु चायागु थल ।

नागबेली – (ना.) लाखा छ्वय्बले, कल्या न्ह्याके छ्वय्बले, ख्वाः स्वःवनेबले सर्पथें गुजिगुजि काय्क वय्का घ्यलय् छुना तःगु छताजि लाखामरि ।

निकः ख्यवनेगु – (क्रि.) मिसातय् मूभ्वय् खुन्हु मिजंया पाखें म्ह्याय्मस्त मुना लँमि मरिकसि, पालु यिमू, चाकु, बजि, लाखामरि व क्वतः छपाः ज्वना मिसाया छेँय् वइगु ।

निकः मरि – (ना.) स्वयादिसँ "कल्यामरि", "ग्वारामरि" ।

निक्षाभु – (ना.) माजुया जवय् काय् खवय् भमचा तयाः सँ प्याकेया कन्हेखुन्हु माजुया चिप भमचायात नकेबिइगु नयेगु ज्वलं ।

निक्षाभुयाय्गु (निक्षाय्गु) – (क्रि.) बिहाः याना हःम्ह न्हुम्ह भमचा खवय् काय् जवय् तया माजुया चिप भमचायात नकेगु । थ्व चलन बज्राचार्यतय् खनेदु ।

निसरा – (क्रि.) भ्वय् बजि नापं मेगु घासा छसराथेंतुं निकः तःवनेगुयात निसरा धाइ । थ्व छसरा वनेधुंका भचा लिपा वनेगु याइ ।

नीलः – (ना.) नी ची यानाः सुनानं मथीक हःगु कलशार्चन याय्बले पूजाआजा यायत माःगु नीगू लः ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नुसिये (न्वसिये) – (क्रि.) सभुजं नका: ल्हा:, म्हुतु सीकेगु ।

नी सी – (क्रि.) भिंगु ज्या यायत खौकंया: म्व:ल्हुया म्ह शुद्ध याय्गु, छैंय् शुद्ध याय्गु ।

न्यां – (ना.) स्वयादिसँ "अयला" (अय्ला:यात ख्वप भाषं न्यां धाइ) ।

न्या खैंय् न:वनेगु – (क्रि.) रजकतय् क्व:छीगु कथं मिजंया पाखें छुं नय्गु ज्वलं न्या खैंय् अय्ला: ज्वना: मिसाया छैंय् मिजत वना न:वनेगु ।

न्याग: सप: – (ना.) बौद्धतय् सँ प्याकीबले मिजनं मिसायात सँ छ्यनका न्याथी ब्वथला: ग्व:लाक न्याग: सप: हिंका समा: याकिइ ।

न्याता घासा – (ना.)

न्यापतिं चुलाम्ह – (ना.) स्वजाति, समाजय् ल्व:म्ह, ज्यूम्ह ।

न्यापा: भु घ्वाय्गु – (क्रि.) रजकतय् बिहाया कन्हेखुन्हु न्याम्ह थकालितयत भमचा स्वीकार याय्गु कथं ज्वरेजुक्क नसाज्वलं भ्व:लाक्क न्यापा भुइ तया: बिइगु ।

न्यापु सिख: – (ना.) भमचा जुइबले तिइगु न्यापु सिख: तया: दय्का: छ्यंनय् छायपीकीगु छताजि लुँयागु तिसा ।

न्यामरि – (ना.) लाखा छ्वय्बले, कल्या न्ह्याके छ्वय्बले, ख्वा: स्व:वनेबले तया: छ्वइगु न्याया छाँतवंका दय्का त:गु छुचुंयागु घ्यलय् छुना चास्नी लाकात:गु छताजि लाखामरि ।

न्हेपु पुका – (ना.) जिचाभाजु दुचाय्केबले तया: नकेगु छताजि लाया परिकार ।

न्हाय्कं – (ना.) सँ प्याके छ्वय्बले तया: छ्वय्गु छगू ख्वा: स्वय्गु खाया वस्तु ।

न्हाय्पं पुका – (ना.) जिचाभाजु दुचाय्केबले तया नकेगु छताजि लाया परिकार ।

पंचगव्य – (ना.) कलश स्वनेत मा:गु न्याता ज्वलं सादुरु, गोबर, साच्व, धौ व ल: ।

पचंपक्वान – (ना.) थाय्भु नकेबले थाय्भुयात मा:गु न्यागु प्रकारं

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

दय्काः तःगु न्याना मरि । (गोलाःगु, प्यकुलाःगु, स्वकुलाःगु अँय्थाथें च्वंगु व ह्वाकचागु)

पंचपात्र – (ना.) पूजावले नीलः तयाः तइगु आचम्चा दुगु लःथल ।

पंचबाजा – (ना.) भमचां काःवनिवले थाकाः यंकीगु छताजि तःधंगु बाजं, दूधंके हइगु बाजं ।

पकनापूजा – (क्रि.) जिलाजं दुचाय्काः कन्हेखुन्हु विहाया लसताय् दक्को फुक्क जाना पकना द्यः (यँय्) थाय् वनाः पूजा याना भ्वय् नःवनेगु ।

पःका – (ना.) भमचा दुकाय् न्ह्यः माजुं या थकालि नकिनं भमचायात पिइकिगु पाछ्वाइया पु ।

पतिंता – (ना.) स्वयादिसँ "अँय्था" ।

पनकि – (ना.) दूया पलि न्ह्यःने निपु, लिउने निपु सिखः दूधंसिं क्यंका क्वबीजीइक प्यकूं लाक दय्काः तःगु खःचाथें जाःगु सिंयागु खःचा । थ्व यलय् जक अप्वः छ्यः ।

पयन बियाः भ्वय् – (ना.) ग्वय्काः भ्वय्, म्ह्यांय्मचा बिया छ्वय्या भ्वय् ।

पलंकि – (ना.) भमचा तयाः हय्गु सिंयागु खःचाः (यलय्जक दु) ।

पस्ताः भ्वय् – (ना.) इह्िपा, ज्याःजंक्व तःधंगु ज्याया लसताय् नकीगु तःजिगु भ्वय् । (उराय्,शाक्यतय् जक चलन दु) ।

पाग्वय् – (ना.) भमचा काःवनिबले बाःजुं भमचायात क्यनिगु दयपौलय् तय्माःगु ख्वला दुगु तःग्वःगु ग्वय् ।

पाचा लप्ते – (ना.) कलश स्वनेबले पंचबलि, त्रिबलि तय्त माःगु धुसला लप्ते पा ।

पाजु – (ना.) पित बिइबले म्ह्याय्मचायात लुकुंछिनाः दुली तय् यंकीम्ह थः मांया दाजु वा किजा ।

पाजुमरि – (ना.) वज्राचार्य, शाक्य व उराय्तय् भिंचाया इह्िपाबले नांचाय् पतिंतामरि तया पाजु कु नापं हयाः भ्वय् नय् क्वचालकि इह्िपायाम्ह काय्मचां भ्वय् वक्वसित छता छता इना बिइगु

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अँय्थामरि ।

पातया का – (ना.) सँ प्याकेबले छ्यंनय् किंकीगु पातका, कचिका ।

पातया कापः – (ना.) स्वयंबर, ह्वंकेबले मिजनं मिसायात सिंन्वा छाय्कीबले कपालय् त्वःपुइत माःगु छताजि जातया कापः ।

पालु – (ना.) ज्यापुतय् निकःख्यः वनिबले तयाः यंकेगु छताजि मसला ज्वलं ।

पालुभतु – (ना.) सँ प्याकेबले तयाः छ्वय्गु पालुयागु भ्कंग छाँतं दय्काः तःगु छगू ज्वलं ।

पालू – (ना.) स्वयादिसँ "अय्लाः" ।

पाहाँ – (ना.) भ्वय् वःपिं मनूत ।

पास्वां – (ना.) सँ प्याकेबले भमचायात छ्यंनय् छुकेगु ग्वय् स्वांमाः हनाः दय्कातःगु माः ।

पिलाः – (ना.) भमचायात क्वसः बिइगु लँ तयज्यूगु बुत्तादुगु छताजि सिँया बाकस ।

पीठपूजा – (ना.) तःतःधंगु संस्कारया ज्या यायेबले पीगं वा पीठय् वनाः याइगु पूजा ।

पुतू ग्वय् – (ना.) भमचां थः मांबौ व सःतिपि जःपिंत व भाःतया थःथितिपिंत बिइगु प्यंगः व बाग्वः ग्वय् स्वथना प्यकुं लाक्क सुयातःगु भिंगु कापःया म्हिचा ।

पूगु क्वतः – (ना.) कल्यां न्ह्याके छ्वइबले भमचायात सिन्हः तिकाः लित हःगु क्वतः ।

पूजाभः – (ना.) ग्वय् यंकेबले तयाः छ्वय्गु स्वां सिन्हः जाकि सकतां दुगु भु ।

पूर्णकलश – (ना.) दशकर्मया न्ह्यागु पूजा याय्त देव देवता साधना यानाः तःगु थल ।

पू सिन्हः –(ना.)कल्या यंका मिसायात तिकाः लित हःगु क्वतःया सिन्हः ।

पेनःजा – (ना.) बिया छ्वय्गु छन्हु न्ह्यः पाजु, निनि, दाजु किजा बा मेमेपिंसं बिदा बिइगु कथं नकीगु जा ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पोँचा – (ना.) ज्वःक्वतलय् धौपति तय्त माःगु चिकीग्वःगु द्यांचा ।

पोताय् – (ना.) स्वयंवरबले, ह्वंकेबले, सँ प्याकेबले कलशार्चन यानाः न्ह्यागुं याइबले मण्दः च्वयत माःगु जाकि म्हासुक छिनाः नचुक क्यलाः तःगु जाकिचुं ।

प्याङ – (ना.) नांगचा, द्यां ।

प्यन्हु बिचाः – (क्रि.) ज्यापुतय् म्ह्याय्मचा वियाः छ्वयाः प्यन्हु दय्काः मिसाया मांम्हं नय्गु ज्वलं कुमियात ज्वंकाः स्वःवइगु ।

फँ – (ना.) लसकुस याय्बले, ह्वंकेबले फलफुल, स्वां, ताय् तयाः लुइत माःगु अन्न दाय्गु ८ माना न्ह्यंगु सिंयागु माना, पाथी ।

फोसि – (ना.) क्वसःया ज्वलं बिइगु तःग्वःगु सिजःयागु थल ।

बजि फ्वया – (ना.) कलश स्वनेत पंचवलि, त्रिवलि तय्त प्याकाः तःगु बजि ।

बय्लि – (ना.) ग्वय् छ्वय्बले, कल्या छ्वय्बले, लाखा छ्वय्बले मदय्क मगाःगु अम्बःथे ह्याउँसे च्वंगु चाकु चाकु पाउँ पाउँ धाःगु छताजि सि ।

बाःजु – (ना.) मिजं बा भाःतया बौ ।

बार्चा – (ना.) स्वयादिसँ "ख्वला" ।

बाता – (ना.) लीयागु दय्काः तःगु भमचायात क्वसः बिइगु ज्वलंया छताजि तयेतिइज्यूगु थ ।

बाह्रा ख्याः –(ना.)बाह्रा तइगु क्वथाया ग्वाखनय् ख्याः नामं हनिगु थाय् । गुम्हस्यां कपाँय्यागु कतांमरिचा दय्का ख्याःया नामं स्वनिम्ह ।

बाह्रा छुइगु – (क्रि.) इहि यानाः हय्बले पिखालखुस व बाह्रा पिकाय्धुंकाः छेँया जःपिंसं वा, जाकि ल्वाक छ्यानाः तःगु सरुवाजाकि मचायात पासः पासः स्वक बिइगु ।

बाह्रा तय्गु – (क्रि.) मिसामचा खुदँनिसें झिंनिदँ दतकिं साइत स्वयाः भिंगु दिनय् क्वथाय् कुनीगु ।

बाह्रि (बाँहि) – (ना.) ख्वाः स्वःवनेबले बौनं म्ह्याय्यात न्ह्याकीगु वहःया दय्कातःगु नाडी न्ह्याय्गु छताजि पतिचिंगु तिसा (द्यः तिसा) ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

बिचाः खँ – (क्रि) म्ह्याय्मचा पितबियाः दुवातय् बा प्यका लँय् मिजंयापाखें, मिसायापाखें गुरु पुरोहितत च्वनाः ल्हाइगु खँ ।

बिरा हालेगु – (क्रि.) रजकतय् भमचा काःवनिबले मे हाला वनेगु ।

बुलिन – (ना.) इहिपाबले भमचाया छ्यंनय् सँ मिलेयाय्त तैगु तिसा ।

बेकु बिइगु – (क्रि.) ज्यापु समाजय् भिंबेली खुन्हु बजि, चुंला, अय्लाः व थ्वँ तयाः बियाः छ्वय् धुंकूपिं म्ह्याय्मस्तयत छकु छकु बिया छ्वय्गु ।

बेक्वः म्वालि – (ना.) भमचा काःवनिबले पुइगु सिँयागु चाःनुइक दय्कातःगु पंचबाजाया छताजि बाजं ।

बेला बिइगु – (क्रि.) ज्यापुतय् ब्याहा ज्या दक्को सिधलकिं दक्को ज्या स्वःपिंत छेँखापतिं निता निता लाखामरि बियाः छ्वय्गु ।

ब्यांमरि – (ना.) लाखा छ्वय्बले, कल्या न्ह्याके छ्वय्बले, ख्वाः स्वःवनिबले माःगु छुचुंया दय्कातःगु घ्यलय् छुनाः चास्नी लाकाः तःगु ब्याँ छाँतं दय्कातःगु छताजि लाखामरि ।

ब्याहा – (ना.) स्वयादिसँ "इहिपा" ।

ब्याहा भ्वय् (ना.) इहिपा यानाया लसताय् मिजंयापाखें नकेगु भ्वय् ।

ब्याहा याय्गु – स्वयादिसँ "इहिपा याय्गु" ।

ब्वघासा – (ना.) थाय्भुइ ब्वय्गु फसि, ख्वाखः व कंघासाया दय्का तःगु ज्वलं । थ्व भिंनिता दइ ।

भतुनतु – (ना.) सँ प्याकेबले तयाः यंकीगु धलौट बा वहःयागु दय्कातःगु भ्रंगः नापं दुगु समाः ज्वलंया छताजि नतुचा । थुकिं भमचायात सिंचा फाय्कीगु याइ ।

भमचा – (ना.) स्वयादिसँ "भलिमचा" ।

भमचा काःवनेगु – (क्रि.) भमचा क्वःछीये धुंकाः लँ स्वःवनाः मिसा काःवनेगु ।

भमचा दुकाय्गु – (क्रि.) भमचा कयाहयाः पिखालखुइ मिजंया छेँया थकालि नकिंनं पूजा यानाः ताःचा ज्वंकाः छेँय् यंकीगु या दुकाइगु ।

भलिमचा – (ना.) भमचा, भौमचा, इलिमचा । मेपिनि म्ह्याय्मचा कयाः

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ह्याः काय् छय् नाप ह्वंके धुन धायवं भलिमचा जुइ ।

भिंपु माः – (ना.) भमचा जुइवले तिइगु समुद्रय् दइगु ह्याउँगु तःतःग्वःगु छताजि प्वत्या ।

भिंबेलि – (ना.) ज्यापु समाजय् बिहा ज्या सिधय् धुंका कन्हे खुन्हु ज्याय् संपिंत दक्को थःहे जः, पासापिं, जःला खःला तय्त जा नकेगु ज्या ।

भु – (ना.) स्वयादिसँ "देमा" ।

भुयूसिन्हः – (ना.) ह्वंकीबले, सँ प्याकेबले, वंजला वनिवले, स्वयंवरबले मिजंनं मिसायात सिन्चा छाय्किगु व सिन्हःमुलय् तय्त माःगु छताजि म्हः सिन्हः ।

भुलाय् गा – (ना.) भमचा काःवनिवले ज्वःक्वतः कुविइम्ह कुमियात न्यंकीगु छताजि गा ।

भ्व पाहाँ – (ना.) इहिपाया लसताय् बियाः छ्वयाया लसताय् भ्वय् भोछिं सःतेगु फुक्क जः धाय्त छ्यलिगु खँग्वः ।

मकः – (ना.) मकः कुंके छ्वय्त मदय्कं मगाःगु हेँग्वाः तयाः मिँ च्याकेगु छताजि चायागु थल ।

मकः कुंके छ्वय्गु – (क्रि.) म्ह्याय्मचा बियाछ्वया न्हापांगु चिकुलां मां बौपिंसं म्ह्याय्यात बिचाः यायेकथं विभिन्न चिकुला ज्वलं तया छ्वय्गु ।

मथ – (ना.) लाखा छ्वइबले, कल्या न्ह्याके छ्वइबले, ख्वाः स्वःवनेबले तयाः छ्वय्गु घ्यः फू बियाः चास्नी लाकाः तःगु चाकःलाःगु छताजि लाखामरि ।

मलय् – (ना.) ज्यापुतय् निकः ख्यः वनिबलेयात माःगु हाकुगु ग्वःलाःगु नयबले पालुसे च्वनिगु छताजि मसला ।

मरिकसि – (ना.) स्वयादिसँ "नांचा" ।

मरि द्यां – (ना.) स्वयादिसँ "द्यांचा" ।

मरिप्वंचा – (ना.) स्वयादिसँ "मरि द्यां " ।

मसला प्वः – (ना.) जन्त वइपिंत बिइगु लवं, सुकुमेल, ग्वय्, छोरा, दालचिन व मेमेगु मसला तयाः प्वः चिनाः तःगु । मोसि प्वः ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मोसि प्वः – (ना.) स्वयादिसँ "स्वयादिसँ "मसला प्वः" ।

माजु क्वतः – (ना.) स्वयादिसँ "चीपाः क्वतः" (ज्यापुतयसं धाइगु) ।

मानचन ग्वय् – (ना.) ग्वय् सायकिगुयात माःगु चिचीग्वःगु ग्वय् ।

माला – (ना.) भमचा लसकुस याइगु भ्वलय् पिखालखुइ लाइगु तिं थानाः तःगु छताजि सुकू ।

म्वालि – (ना.) भमचा काःवनेबले ज्वगीबाजंया छताजि पुइगु सिंयागु बाजं ।

मिथाइपां – (ना.) स्वयादिसँ "चिकंपामरि" । थ्व मरि लाखा छ्वयूबले, ख्वाः स्वःवनेबले तया छ्वय्गु छताजि मरि ।

मिसा क्वतः – (ना.) स्वयादिसँ "चीपाः क्वतः" । (थ्व वज्राचार्य, शाक्य, उरायृतय् छ्यलिगु) ।

मिसा प्वः – (ना.) भमचा काःवइबले मिजंपाखें ब्वइगु मसला । सि तयाः रुमालय् प्वः चिना हःगु प्वः ।

मुस्याः प्वाः – (ना.) नंयागु चाकलाक दलूथें दय्का कथि तियाः तःगु कापःया पेचाथें जाःगु इताः तयाः च्याकेगु । भमचा काःवनेबले, लँ स्वःवनिबले च्याका यंकेगु छताजि चिलाक ।

मेय् – (ना.) भमचा ह्वंकेबले सबुजं नकेगुलि थायभु दिकेत छ्यलिगु स्वपाःतुति दुगु त्रिखुट्टी ।

मेले जा – (ना.) स्वयादिसँ "पेन जा" ।

मेले बिया भ्वय् – (ना.) स्वयादिसँ "पेन बिया भ्वय्" ।

मोतिमाः – (ना.) भमचा जुइबले क्वखाइगु छताजि तुयूगु तःतःग्वःगु प्वत्या ।

म्ह जजंका – (ना.) म्हपूजाबले मनूम्ह पतिकं क्वखाय्त कचिका च्यातु तयाः पंचरंगी कापःया मो तयाः दय्काः तःगु जजंका ।

म्हपूजा – (ना.) स्वन्तिया पारुखुन्हु जः दक्वं भ्वःलाक च्वनाः मन्दः थानाः थः थःगु म्ह(आत्मा) पूजा याय्गु ज्या ।

म्हपूजा कु – (ना.) म्ह्याय्मचा बियाः छ्वयाः म्हपूजाखुन्हु म्हपूजा याय्त

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मा:गु हलंज्वलं फुक्कं तया: म्हयाय् व जिचाभाजुयात म्हपूजा याके छ्वइगु हलंज्वलं ।

म्हयूखा पा – (ना.) सँ प्याकेबले मिजंनं मिसायात सँप: हिंके धुंका छुकेगु म्हयूखा झंग:या न्हिपनय् च्वंगु पा ।

म्ह स्वयूगु – (क्रि.) जात: स्वयूधुंका निम्हस्यां मिजंनं मिसायात, मिसां मिजंयात नापलाना: य: मय: स्वयूगु ।

यं – (ना.) भमचायात क्वस: बिइगु कपाँय् फ्यनेगु, का: निलेगु छताजि ज्याव: (लव:) ।

य:मरि – (ना.) लिकु छ्वयूबले तया: छ्वयूगु जाकिचुं क्वालखं न्हाया: त्याचा: चिंका ह्व:खना: चाकु, हाम्व: दुने तया: प्वा: तिना छुइगु छताजि मरि । थ्व मरि य:मरि पुन्हिखुन्हु नं छुइमा ।

यिमू – (ना.) ज्यापुतय् निक: ख्य: वनिबले यंकीगु छताजि क्वाती ह्वायूगु ज्वलं ।

लँमि – (ना.) दथुमि, मिजंतयूथायूया खँ मिसातयूथाय्, मिसातयूथायूया खँ मिजंतयूथाय् यंका दथुइ च्वना: खँ ल्हाइम्ह, भमचा चूलाकीम्ह व्यक्ति ।

लँ स्व:मि – (ना.) स्वयादिसँ "जन्त" ।

लंपिचा – (ना.) समय थनेगु थल क्वत:या ज्वलं (शाक्य, उरायूतय् ग्वय् तयूगु बत्ता, थ्व ग्वय् छ्वयूबले झिंनिग: ग्वय् तया छ्वइ ।

ल: थल – (ना.) भ्वजय् ल: त्वंकेत मा:गु ल: तयूगु थल ।

ल:सि – (ना.) ग्वय् छ्वयूबले, लाखा छ्वयूबले, सँ प्याके छ्वयूबले, ख्वा: स्व:वनेबले तया: यंकीगु छताजि चाया तलय् सइगु सि ।

लखुमरि – (ना.) घ्य: व मिश्री तया: छुना त:गु करिब ४ पाउ दुगु त्या:गु मरि ।

लँमि दुखं च्वनेगु – (क्रि.) ग्वय् कायूधुंका भमचा जुइम्ह मंत धा:सा मिसापाखें छुं याइमखु , मिजंपाखें नं छुं याइमखु ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

दक्को लँमिं क्रियाकर्म यायगु।

लसकुस – (ना.) भमचा दुकायगु ज्या।

लिकु – (ना.) म्ह्याय्मचा बिइधुंका न्हापांगु यःमरि पुन्हिखुन्हु मिसापाखें छुं हलंज्वलं ज्वंका मिजंया छेँय् छ्वयगु कु।

लिकु छ्वय्गु – (क्रि.) इहिपा मजुनिबले म्ह्याय्मचायात म्हपूजा याके हःसा यःमरि पुन्हिखुन्हु यःमरि व छुं हलंज्वलं ज्वंका जिचाभाजुयात यःमरि नके छ्वय्गु।

ल्यासे प्वः – स्वयादिसँ "मिसा प्वः"।

लाखा बिइगु – (क्रि.) भमचा काःवने बाछि न्ह्यो या ग्वय् बिइधुंका मिसातय्सं धाःगु कथंया स्वीनिता (३२) लाखामरि छ्वय्गु।

लाग्वः – (ना.) सभुजं नकेबले तय्माःगु चुंलाया ग्वारा चिनाः हायाः दय्कातःगु छताजि ला।

लाखामरि – (ना.) लाखा छ्वय्बले, कल्या छ्वय्बले, ख्वाः स्वःवनेबले तयाः छ्वय्गु छुचुं व मायचुं ल्वाक छ्याना घ्यः फु बियाःघ्यलय् छुना तःगु व छुचुं जकया दय्काः चास्नी लाका तःगु मरि।

लापी – (ना.) सभुजं नकेबले तय्माःगु चुंला पापा यानाः दय्कातःगु छताजि लायापा।

लिला धू – (ना.) ख्वाः स्वय् धुंका कन्हेखुन्हु भमचा थःछेँय् वनिगु ज्या।

लिला धू चायके – (क्रि.) राजोपाध्यायतय् ब्याहा जुया मिसा थःछेँ वने न्ह्यो थःछेँ खलकं भ्वय्थें ज्वरेयानाः जिलाजंयात नकेत छ्वयाहइगु।

लुँचि – (ना.) भमचायात तिकीगु, ग्वय् छ्वय्बले तयाः छ्वय्गु लुँया सिन्हः।

लुं झंगः – (ना.) भमचा जुइबले भमचाया छ्यंनय् तिइगु झंगःया छाँत वय्कः फिरिफिरि संक दय्कातःगु लुँयागु तिसा।

लुँ स्वां – (ना.) भमचा जुइबले भमचाया छ्यंनय् छुइगु लुँयागु दय्कातःगु स्वां।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

लुँ सिखः – (ना.) भमचायात स्वयंवरबले मिजं नं क्वखायकीगु छताजि लुँया तिसा ।

लैं – (ना.) लाखा छ्वयबले, सँ प्याके छ्वयबले, ग्वय् छ्वयबले, ख्वाः स्वःवनेबले तयाछ्वयगु नयज्यूगु ह्याउँगु व तुयूगु रंगया दुगु छताजि तरकारी ।

ल्हाःग्वय् – (ना.) म्ह्याय् पितबिइबले मां बौयात बिइगु व स्वयंवरबले मिजंयात मिसां बिइगु ग्वय् ।

ल्हाः ग्वय् बिइगु – (क्रि.) म्ह्याय्मचा पितबिइबले दक्कोस्यां ग्वय् काय्धुंका दकले लिपा मां बौयात ग्वय् बिइगु ।

वंजला वनेगु – (क्रि.) सँ प्याके धुंका कन्हेखुन्हु भमचा, काय्मचा, मांम्ह भमचा पिब्वने कथं द्यःथाय् वनेगु ।

वः – (ना.) सभुजं नकेयात ख्यँसगं बिइबलेयात माःगु माय् निनाः चाकचाक्क यानाः छुनाः तःगु छताजि नय्गु ज्वलं ।

शिरबन्दी – (ना.) भमचा जुइबले भमचाया छ्यंनय् तइगु च्वय् काकाः क्वयलाक्क चाकलाःक यानाः दय्काः तःगु कपालय् थ्यंक वइगु छताजि लुँया तिसा (थ्व खँग्वं नेवाः खँग्वः मखु) ।

सँ प्याके – (क्रि.) इहिपा यानाः कन्हेखुन्हु मिजं नं मिसायात सँ छ्यंका समाः याकेगु ।

सँ प्याके कु – (ना.) सँ प्याकेत माःगु हलंज्वलं छ्वयगु कु ।

सगं – (ना.) ह्वंकेबले, वंजला वनिबले बिइगु व पाजु निनिपिंसं बिइगु ख्यँ सगं ।

सगं पुसा – (ना.) स्वयादिसँ "धौ पुसा" ।

सचिका – (ना.) मिसातय् समाः याय्बले सँय् चिइगु सँ प्याकेबले तयाः छ्वइगु वहःयागु सचिका ।

सतफलि – (ना.) सँ प्याकेबले तयाः छ्वइगु वहःयागु सचिका ।

सनबयल – (ना.) स्वयादिसँ "बयलि" ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सन्धू (सन्दू) – (ना.) भमचायात क्वसः बिइगु छताजि सिँयागु तःग्वःगु बसाः वसः तय्गु प्यकुंलाःगु गाःवंगु बाकस ।

समिलु – (ना.) म्ह्याय्मचा बियाः छ्वय्बले नापं पासा वनाः ख्वाः मस्वःतले च्वनिम्ह पासा (ज्यापुनि) ।

समिलु कछि – (ना.) स्वयादिसँ "समिलु" ।

सम्धी – (ना.) मिजंया मां बौ खलः व मिसाया मां बौ खलःयात सम्वोधन याइगु छगू खँग्वः ।

सम्धी स्वाय्गु – (क्रि.) मिसाया खलकं मिजंया खलःतय्त मिजंया खलकं मिसाया खलःयात सःता नकाः स्वापू तय्गु ।

स्वयंबर–(ना.)थः योम्ह मिजंयात स्वांमाः क्वखाय्काः मिजं नालेगु ज्या ।

स्वसरा – (क्रि.) छसराथेंतु निसरा वने धुंका छु लिपा मेगु बजि घासा स्वक तःवनेगुयात स्वसरां धाइ । गुम्ह गुम्हंस्या धौ, सि नापं दुथ्याकी । गुम्हेस्या धौ, चिनि, सि अलग याइ ।

स्वां – (ना.) द्यःयात छाय्त माःगु वनस्पती ह्वइगु बुँ ।

ह्याउँथ्वँ – (ना.) सबुजं नकेयात माःगु व वज्राचार्य, शाक्य, उराय्, ज्यापुतय् भमचा लसकुस याइबले मांम्हया थकालि नकिंनं तुति सीकेत माःमु-त्यप थुयाः तःगु बुतकि यचुक थाहा वया च्वनीगु छताजि ति । ह्याउँथ्वँ धका अलग हे थुइगु दु । आपासिया सिलाचह्रे खुन्हु क्वकाय्गु नं चलन दु ।

ह्वंके – (ना.) भमचा हयाः निम्ह नापं तयाः सबुजं नका स्वापु तय्गु ।

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

च्वमिया संक्षिप्त जीवनी

नां	:-	रीता राजभण्डारी
जन्म मिति	:-	वि.सं. २०२० फागुन ७ / ने.सं. १०८४ सिला
थाय्	:-	थायमदु , न्हूवाहा:, यें, का.म.न.पा २८ वडा
सिरपा	:-	दैवी प्रकोप पीडितोद्धार पदक (वि.स. २०४५)
शिक्षा	:-	१. एस.एल. सी. - २०४२, प्रभात मा.वि.यें
		२. प्रमाणपत्र - २०४६, पद्म कन्या क्याम्पस यें
		३. स्नातक - २०५२, पद्म कन्या क्याम्पस यें
		४. स्नातकोत्तर - २०५७ पाटन सयुंक्त क्याम्पस, यल
लजगा	:-	नीजि सिलाइ शिक्षण
सेवा	:-	सामाजिक सेवा, स्काउट आदि ।

थाकू: एन्जल अफसेट प्रेस, थिमी बाहाखा बजार, हुलाक रोड, फोन नं. ६३५५९३

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal